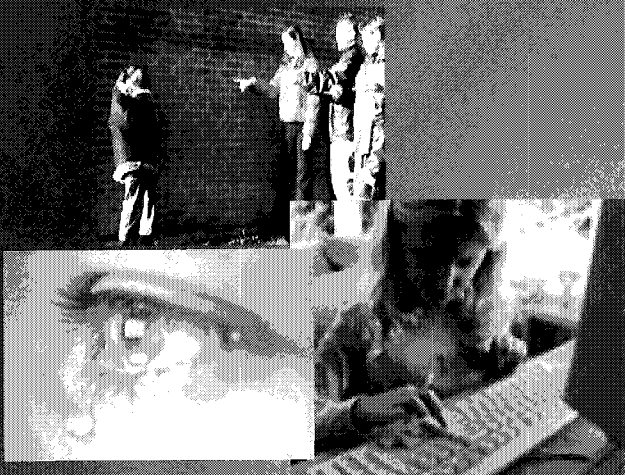

SCHOOLMAATSCHAPPELIJK WERK

Y & B E R P E S T E N

Daniëlle Westendorp
Christelijke Hogeschool Windesheim
Opleiding MWD
Mei 2008

Schoolmaatschappelijk werk & cyberpesten

Pesten doet pijn, ook online!

Cyberpesten heeft de laatste jaren
zijn intrede gemaakt en is een toenemend
maatschappelijk probleem. Welke rol kan het
schoolmaatschappelijk werk spelen
rondom de cyberpestproblematiek?

Student: Daniëlle westendorp
Scriptiebegeleider: Sjaak Quist
Christelijke Hogeschool Windesheim
Opleiding: MWD
Mei 2008

Inhoudsopgave

	Inleiding	6
1	Cyberpesten	
	Inleiding	8
1.1	Pesten	8
1.2	Cyberpesten	8
1.2.1	Verschillende vormen van cyberpesten	9
1.2.2	Cijfers rondom internetgebruik en cyberpesten	9
1.3	Ontstaansgeschiedenis van cyberpesten	10
1.4	Verschillen tussen klassiek pesten en cyberpesten	10
1.5	Het kind dat wordt gepest	11
1.6	Het kind dat pest	12
1.7	Pesten als groepsprobleem	13
1.8	Signalen van cyberpesten	13
2	Invloed van pesten op de ontwikkeling van het kind	
	Inleiding	14
2.1	Bernard Lievegoed	14
2.1.1	Samenvatting	15
2.2	Abraham Maslow	15
2.2.1	Samenvatting	16
2.3	Sigmund Freud	16
2.3.1	Samenvatting	17
2.4	JeanPiaget	17
2.4.1	Samenvatting	18
2.5	Invloed van pesten op de ontwikkeling vanuit de praktijk	19
2.6	Gevolgen van klassiek pesten op langer termijn	19
2.7	Overeenkomsten tussen klassiek pesten en cyberpesten	20
3	Het schoolmaatschappelijk werk	
	Inleiding	21
3.1	Het schoolmaatschappelijk werk	21
3.2	Positionering van het schoolmaatschappelijk werk	22
3.3	Taken van het schoolmaatschappelijk werk binnen de pestproblematiek	23
3.4	De opleiding en de rol met betrekking tot de (cyber)pestproblematiek	25
4	Methoden	
	Inleiding	26
4.1.1	Methode: "Alles Kidzzz"	26
4.1.2	Methode: "Het 5-sporenbeleid"	26
4.1.3	Methode: "Schatjes, katjes, watjes"	27
4.1.4	Methode: "Kanjerttraining"	27
4.1.5	Methode: "No Blame"	28
4.1.6	Methode: "Ho, tot hier en niet verder!"	28
4.1.7	De verschillen en overeenkomsten van de methoden	28

4.2	Methoden die worden gebruikt rondom de pestproblematiek binnen het schoolmaatschappelijk werk	29
4.3	Methoden die worden gebruikt rondom de cyberpestproblematiek binnen het schoolmaatschappelijk werk	29
4.4	Bruikbaarheid van de methoden bij hulpverlening rondom cyberpesten	30
5	Methode van onderzoek	
	Inleiding	31
5.1	Het onderzoek	31
5.2	Onderzoekspopulatie en dataverzamelmethode	32
6	Onderzoeksresultaten	
	Inleiding	33
6.1	Interviews	33
6.1.1	Resultaten interviews schoolmaatschappelijk werkers	33
6.1.2	Resultaten interview Alice Vlotters, coördinatrice van pestweb.nl	36
6.2	Enquête	37
6.2.1	Uitkomst en conclusie enquête	37
	Samenvatting en conclusies	39
	Aanbevelingen	42
	Nawoord	44
	Literatuurlijst	45
	Bijlage 1: Interview met schoolmaatschappelijk werker Veronie de Jong	
	Bijlage 2: Interview met schoolmaatschappelijk werker X	
	Bijlage 3: Interview met schoolmaatschappelijk werker Grietje Vermeer	
	Bijlage 4: Interview met schoolmaatschappelijk werker Gerbrig Brug	
	Bijlage 5: Interview met schoolmaatschappelijk werker Lieke Hornstra	
	Bijlage 6: Interview met de coördinatrice van pestweb Alice Vlotters	
	Bijlage 7: Bijlage van het interview	
	Bijlage 8: De enquête	
	Bijlage 9: De uitnodiging	

Inleiding

Ik wil u in deze scriptie graag meenemen voor een interessante, maar bovenal informatieve rondreis, waarin we meer te weten zullen komen over de hulpverlening van het schoolmaatschappelijk werk binnen de cyberpestproblematiek.

Cyberpesten, ook wel digitaal of elektronisch pesten genoemd, heeft de laatste jaren zijn intrede gemaakt. Het is begonnen met de komst van de gemoderniseerde communicatie, zoals internet en de mobiele telefoons. Zo is gebleken dat cyberpesten een grote invloed heeft op de ontwikkeling van het kind en een maatschappelijk probleem aan het worden is.

Ik heb besloten om aan deze reis te beginnen, nadat ik het onderzoek van de open universiteit Nederland en de gemeentelijke gezondheidsdienst Zuid Limburg, had gelezen. Uit dit onderzoek bleek dat 24% van de basisschoolleerlingen uit groep 8, gedurende het halfjaar dat het onderzoek werd gehouden, slachtoffer was van cyberpesten. Het percentage is hoog en zegt iets over de omvang van het maatschappelijk probleem. Mijn interesse werd hierdoor geprikkeld om dit verder te onderzoeken.

Het doel van dit onderzoek is om antwoorden te vinden op de volgende vraagstelling: Wat houdt cyberpesten in, hoe kan dat worden gesignaleerd, op welke manier kan dat (effectief) worden aangepakt en welke rol kan het schoolmaatschappelijk werk hier in spelen?

Niemand begint zonder voorbereidingen. Daarom is eerst een literatuuronderzoek gedaan en zijn diverse interviews met o.a. schoolmaatschappelijk werkers, in verschillende regio's, gehouden. Uit het literatuuronderzoek zijn items gehaald voor de vragen van het interview. In elk hoofdstuk wordt, naast de theorie, de informatie uit de interviews verwerkt en geïllustreerd met voorbeelden uit de praktijk. Er is gekozen om de interviews integraal als bijlage toe te voegen, omdat er weinig praktijk informatie is en dit het meest complete beeld geeft. Daarnaast is een enquête uitgevoerd onder schoolmaatschappelijk werkers. Dit om de hypothese, over de onbekendheid van het cyberpesten binnen het schoolmaatschappelijk werk, verder te onderzoeken.

Op stap met een lege koffer! De bedoeling is om de koffer te gaan vullen met theorie en praktijk informatie over cyberpesten, uit de zes hoofdstukken, in deze scriptie.

Hoe cyberpesten is ontstaan, wat de verschillen zijn, hoe het is te signaleren en welke rollen er zijn binnen een groep, is te lezen in hoofdstuk 1.

In hoofdstuk 2 komen vier verschillende ontwikkelingstheorieën van mensenwetenschappers aan bod. Dit om te kijken welke invloed cyberpesten heeft op de ontwikkeling van een kind.

In hoofdstuk 3 wordt het schoolmaatschappelijk werk onder de loep genomen. In dit hoofdstuk is informatie te lezen over, het schoolmaatschappelijk werk, de positionering en taken die ze hebben met betrekking tot het cyberpesten. Tot slot, in dit hoofdstuk, nog een stuk over de opleiding/cursus die de schoolmaatschappelijk werkers gevolgd hebben en de rol van de opleiding met betrekking tot de cyberpestproblematiek.

Daarna wordt in hoofdstuk 4 een reis gemaakt door de wereld van de methoden. Welke methoden zijn ontwikkeld en welke methoden worden gebruikt door het schoolmaatschappelijk werk, is te lezen in dit hoofdstuk. Ook wordt gekeken hoe effectief de methoden zijn met betrekking tot hulpverlening rondom cyberpesten. Hoe het veldonderzoek is aangepakt is te lezen in hoofdstuk 5. De keuze van de onderzoekspopulatie en de manier van data verzamelen worden toegelicht. In hoofdstuk 6 worden de belangrijkste feiten van de interviews en de uitkomst en conclusie van de enquête, die gehouden is onder 53 schoolmaatschappelijk werkers, weergegeven.

Helaas zit de reis er na, deze 6 hoofdstukken, bijna op. Als afsluiting nog langs de conclusies en aanbevelingen, daarmee wordt de koffer verder gevuld, maar niet dicht gedaan. Ik hoop dat iedereen geprikkeld is door deze interessante, maar bovenal informatieve rondreis en deze reis verder voortzet en zijn of haar koffer blijft vullen om zo op een effectieve manier met de cyberproblematiek om te gaan.

Deze rondreis is bedoeld voor schoolmaatschappelijk werkers die met een lege koffer staan, als het gaat om de cyberpestproblematiek. Daarnaast is deze scriptie ook bedoeld voor alle geïnteresseerden.

Veel leesplezier!

Danielle Westendorp

1 Cyberpesten

Inleiding

In dit eerste hoofdstuk wordt gekeken wat (cyber)pesten is, welke vormen er zijn en hoe het cyberpesten is ontstaan. Verder komen cijfers rondom cyberpesten en de verschillen en overeenkomsten tussen klassiek pesten en cyberpesten aan de orde. Om het beeld compleet te maken worden de signalen die op cyberpesten duiden en de rollen die er bestaan bij het (cyber)pesten, namelijk die van het slachtoffer, de pester en de groep benoemd.

1.1 Pesten

Om erachter te komen wat cyberpesten inhoudt, is het belangrijk om eerst na te gaan wat het woord "pesten" betekent. In de "Van Dale: Groot woordenboek hedendaags Nederlands" (Van Sterkenburg, 2002) vindt je onder het trefwoord 'pesten' de volgende omschrijving: 'kwellen, treiteren, judassen, iemand eruit pesten'.

Van der Meer (2002, p.14) definieert pesten als volgt: Pesten is het systematisch uitoefenen van psychische en/of fysieke mishandeling door een of meerdere individuen op een persoon, die niet in staat is zichzelf te verdedigen. Bij pesten is de macht ongelijk verdeeld. Pesten heeft negatieve gevolgen voor het slachtoffer. Deze mag niet voor zichzelf opkomen noch zich verweren. Doet hij dit wel, dan kan dit voor de pester(s) een reden zijn om hem nog harder aan te pakken.

1.2 Cyberpesten

"De kinderen van nu maken steeds meer gebruik van internet en mobiele telefoons. Ze behoren tot de digitale generatie, een generatie die met de computer is opgegroeid", aldus Delver (2006, p.18).

Internet en mobiele telefoons worden steeds vaker gebruikt om anderen mee te pesten, het zogenaamde cyberpesten. Het cyberpesten begint reeds vanaf acht a negen jaar oud en duurt verder tot de jongeren vijftien a zestien jaar oud zijn. Kenmerkend voor cyberpesten is dat het meer dan eens gebeurt, dat er psychisch geweld aan te pas komt en dat het intentioneel is. De verzender van deze pesterijen kan anoniem blijven, waardoor het pesten vaak grover en kwetsender is dan bij de klassieke vormen van pesten. Daarnaast is het laagdrempelig, onpersoonlijk en er zijn niet noodzakelijk getuigen.

Uit onderzoek (Kowalski, 2005) blijkt dat wanneer iemand zelf gecyberpest wordt, hij of zij, snel overgaat om anderen te cyberpesten. In de echte wereld kan fysieke intimidatie de personen er van weerhouden wraak te nemen, maar in de cyberwereld pesten ze gewoon terug.

Er bestaan vele definities voor cyberpesten. De volgende definitie, die gehanteerd wordt in deze scriptie, komt uit het boek *Testen is laf! Cyberpesten is laffer.* (Delver & Hop, 2007, p.14):

Cyberpesten wordt ook wel digitaal of elektronisch pesten genoemd. Cyberpesten houdt in: alle manieren om een ander te pesten maar dan via digitale wegen zoals internet en mobiele telefoon. Uitschelden, stalken, treiteren en dergelijke maar dan nu middels een chat, mailtje, smsje, een digitaal opgenomen en verstuurd filmpje of fotootje, een telefoongesprek, screensaver en noem maar op.

1.2.1 Verschillende vormen van cyberpesten.

De Amerikaanse onderzoekster Nancy Willard van de site Cyberbully.org verdeelt het cyberpesten in de volgende categorieën:

- **Flaming:** Online gevechten middels elektronische scheldberichten die over en weer worden gestuurd bijvoorbeeld in een chat;
- **Harassment:** Het herhaaldelijk sturen van scheldberichten, in e-mail of chat;
- **Dissing:** Het online kwaadaardig roddelen over iemand om zijn of haar reputatie en goede naam te beschadigen;
- **Outing:** Het openbaar maken van iemands privéfoto's. Dat kan via het doorsturen van deze foto's of filmpjes met een mobiel, maar ook door het maken van een website over deze persoon;
- **Trickery:** Uitlokken dat iemand privé-informatie geeft om dit vervolgens online te zetten of aan anderen te versturen;
- **Exclusion:** Het isoleren van iemand van de groep door bijvoorbeeld in een gezamenlijke chat (dus met meerdere kinderen) niet tegen iemand te chatten;
- **Cyberstalking:** Het herhaaldelijk en veelvuldig lastig vallen van iemand. Bijvoorbeeld door iemand elke dag tientallen scheldmails of sms'jes te sturen.

De vorm "harassment" wordt voornamelijk herkend binnen de hulpverlening, zo blijkt uit de interviews (bijlage 1 t/m 5). De vormen, "outing", "exclusion" en "dissing" worden echter ook door het merendeel herkend. "Trickery" wordt niet herkend, "cyberstalking" wordt herkend door één schoolmaatschappelijk werker.

1.2.2 Cijfers rondom internetgebruik en cyberpesten

"Er zijn vele onderzoeken gedaan naar internetgebruik bij kinderen in Nederland", aldus Delver & Hop (2007, p.10). Daaruit blijkt dat 98 % surft op internet, 90 % zit op msn, waarvan 55% dagelijks. Verder komt na voren dat:

- 37% van de kinderen aan hun ouders verteld dat ze digitaal gepest worden;
- 4% van de ouders denkt dat hun eigen kind zich eraan schuldig maakt terwijl;
- 12 % van de tieners geeft aan wel eens te cyberpesten.

Uit onderzoek (KPN, Bureau Qrius en Planet internet, 2005) blijkt dat:

- 15% van de kinderen treitert op internet;
- 12% van de kinderen wordt wel eens gepest via internet;

- 33% pest terug;
- 40% zegt dat klasgenoten soms digitaal gepest worden;
- 15% zegt het vaak voor iemand op te nemen als die via internet gepest wordt;
- 45% vindt digitaal pesten net zo erg als 'gewoon' pesten;
- 77% weet wie het doet;
- 56% vertelt dit aan vrienden;
- 37% vertelt dit aan ouders;
- 24% vertelt dit aan de leerkracht;
- 6% van de leerlingen van groep 8 was frequent slachtoffer van het cyberpesten;

1.3 Ontstaansgeschiedenis van cyberpesten

"Het internet is een wereldwijd netwerk van computers die met elkaar in verbinding staan. Internet is geen trend, het zal altijd blijven. Kinderen vinden internet de gewoonste zaak van de wereld, omdat ze erin zijn opgegroeid", aldus Del ver (2003, p.11).

Eerst ging het internet via de telefoonkabel. Dit kostte een bepaald bedrag per tik. Ouders stelden daardoor vaak een tijd vast voor hun kind. Internet was een kostbare bezigheid. De markt speelde hier op in door abonnementen aan te bieden; door een vast bedrag per maand te betalen, kon onbeperkt gebruik gemaakt worden van het internet. Tegenwoordig zijn vele huishoudens van zo'n abonnement voorzien. Hierdoor wordt het internet (langer) toegankelijk voor kinderen. Steeds meer programma's voor kinderen deden hun intrede, zo ontstond er een chatprogramma genaamd, 'MSN'. Ook kwamen er sites waar kinderen hun foto's op kunnen zetten en door middel van berichten met elkaar kunnen communiceren. Voorbeelden zijn: 'Hyves en Partypeeps'. Kinderen zijn bekwaam op het internet. Zo werd al snel uitgevonden dat ook minder leuke berichten naar iemand gestuurd konden worden onder een valse naam. Het internet kan veel anonimiteit bieden. Door de toegankelijkheid van het internet, deed langzaam cyberpesten zijn intrede.

Uit de interviews (bijlage 1 t/m 5) blijkt dat ongeveer drie a vier jaar geleden de eerste schoolmaatschappelijk werkers tegen de cyberpestproblematiek aanliepen. Andere schoolmaatschappelijk werkers geven aan het pas een halfjaar tot een jaar geleden tegen te zijn gekomen in de praktijk. Het is, volgens de geïnterviewde schoolmaatschappelijk werkers, een opkomend probleem dat toeneemt en een plek heeft ingenomen in onze samenleving, onder andere door de nog steeds groeiende toegankelijkheid van het internet.

1.4 Verschillen tussen klassiek pesten en cyberpesten

Er zijn verschillen tussen klassiek pesten en cyberpesten. Zo is te lezen dat, in tegenstelling tot klassiek pesten, het cyberpesten vaak te maken heeft met de mogelijke anonimiteit van de pester. Voor het slachtoffer houdt die anonimiteit in dat het pesten van iedereen afkomstig kan zijn en niemand meer te vertrouwen is. Bij het klassiek pesten weet het slachtoffer wie de pester is, zij staan "face to face" tegenover elkaar tijdens de pesterijen. Vaak heeft de pester dan ook een (zwijgende)

middengroep achter zich staan. Bij cyberpesten is geen zwijgende middengroep aanwezig en zijn er vaak geen stille getuigen.

Door de snelheid en toegankelijkheid van internet, kan het cyberpesten zich sneller, dan bij het klassiek pesten, over een grote groep verspreiden. Op internet kan iedereen getuige zijn van de pesterijen, of er zelfs aan deelnemen. Daarnaast is cyberpesten onzichtbaarder voor leerkrachten en ouders. Het slachtoffer heeft nog meer dan bij het klassieke pesten het gevoel er alleen voor te staan; het slachtoffer zit alleen achter de computer en het is zijn eigen telefoon.

De drempel om iemand verbaal te kwetsen, te bedreigen of belachelijk te maken ligt online lager dan offline (Limper, 2006).

De verschillen tussen cyberpesten en klassiek pesten, die vanuit de praktijk gezien worden, komen veelal overeen met de theorie.

1.5 Het kind dat wordt gepest

Sommige kinderen hebben meer kans om gepest te worden. Dit kan met hun uiterlijk samenhangen, maar veel vaker heeft het te maken met hun gedrag, hun gevoelens en de manier waarop zij zich uiten. Het slachtoffer heeft het vaak zelf niet in de gaten en kan er niet altijd wat aan doen dat hij of zij opvalt. Anders zijn dan de doorsnee jongeren kan al een reden zijn voor pesterijen; door bijvoorbeeld uit te blinken, kan jaloezie opgewekt worden bij pesters.

Wie van zich afbijt wordt niet gepest, wordt wel eens beweerd in de samenleving. Het klopt dat pesters eerder een slachtoffer kiezen die niet uitdrukkelijk voor zichzelf op komt (Deboutte & Schelstraete, 2000).

"Veel kinderen die worden gepest voelen zich machteloos tegenover de pesters. Ze voelen zich eenzaam, hebben geen vaste vriendengroep in de klas en minder vrienden om mee op straat te spelen. Jongens die worden gepest horen meestal niet tot de sterksten van de groep", aldus Gielen (1996).

Er is echter ook een slachtoffer, die heel rusteloos is. Door zich niet aan de regels te houden en voortdurend ruzie te maken of te bekvechten, jaagt het slachtoffer anderen tegen zich in het harnas. Dit 'uitlokgedrag' is dikwijls het gevolg van eerdere pesterijen, of van een ander probleem waar het kind geen schuld aan heeft. Iemand die een pestverleden heeft, wordt gemakkelijker gepest. Het lijkt alsof de pester ruikt of voelt dat het een gewillig slachtoffer is.

Hoe een kind zich ook gedraagt, vaak heeft het niet bewust voor dat gedrag gekozen. Net zoals een kind niet kiest voor scheve tanden, arme ouders of een andere godsdienst dan de rest van de klas (Deboutte & Schelstraete, 2000).

Kinderen die gepest worden, lopen een groter risico om ook slachtoffer te worden van cyberpesten. Voor de kinderen die op een klassieke manier gepest worden, blijken de gevolgen nadeliger te zijn in vergelijking met die van het cyberpesten. Cyberpesten versterkt de schadelijke gevolgen van pesten in het echte leven.

Kinderen die zowel in het echt als online gepest worden, zijn somberder, eenzamer en hebben een negatiever zelfbeeld dan kinderen die alleen online, of alleen in het echt gepest worden. Dit bleek uit de resultaten, van het monitoronderzoek 'Internet en Jongeren' van het Instituut Voor Onderzoek naar leefwijzen en verslavingen (IVO).

1.7 Pesten als groepsprobleem

De meeste kinderen zijn niet direct betrokken bij pesten. Er zijn kinderen die absoluut niet in de gaten hebben dat er gepest wordt. Zij zien misschien wel iets gebeuren, maar kunnen de ernst van de situatie niet inschatten. Sommigen kijken alleen toe, anderen doen af en toe mee. Dit zijn de meelopers. Hoewel deze kinderen geen actieve rol spelen bij het pesten, zijn zij medebepalend voor het voortduren van het pesten. De pesters voelen zich gesterkt door de instemming van de meelopers. Doordat de meelopers, de gepeste kinderen niet steunen of de pesters stoppen, kunnen de pesters vrij hun gang gaan. Meelopers zijn vaak bang om zelf slachtoffer te worden van pesten wanneer zij het zouden opnemen voor het slachtoffer. Zoals in hoofdstuk 1.4 al beschreven staat, is bij cyberpesten meestal geen zwijgende middengroep aanwezig en er zijn niet altijd stille getuigen.

"Het zijn altijd dezelfde kinderen die pesten of gepest worden", hoor je mensen wel eens zeggen. Deboutte & Schelstraete (2000) weerleggen dat. Zo zijn er gepeste kinderen die zich ontpoppen tot gemene pesters. Een meeloper kan promoveren en pester worden, maar net zo goed de volgende zondebok, als de eerste zondebok om één of andere reden van het toneel verdwijnt.

Bij de cyberpesters vindje vaak slachtoffers van offline pesten of van cyberpesten zelf Omdat ze niet zo groot sterk of krachtig genoeg zijn om fysiek weerwerk te bieden tegen de daders zoeken ze cybertechnologieën om weerwraak te nemen. Het lijkt bijna een 'weerwraak van de nerds', waarbij gepeste jongeren die goed thuis zijn in informatica hun kennis gebruiken om hun pesters op een anonieme wijze antwoord te bieden aldus Gielen (1996).

1.8 Signalen van cyberpesten

"Signalen van cyberpesten zijn moeilijk waar te nemen voor zowel ouders als leerkrachten. Wanneer een kind thuiskomt met gescheurde broek of een blauw oog, is het duidelijk dat er iets aan de hand is. Bij cyberpesten is dit echter veel minder zichtbaar", aldus de gemeentelijke gezondheidsdienst (2007).

Er zijn meerdere signalen die kunnen duiden op cyberpesten. Het slachtoffer isoleert zich van anderen, soms met een vriend(in), gaat niet graag naar school en is vaker afwezig. Ook is het slachtoffer vaak betrokken bij samenscholing, een opstootje in de klas of op het plein en zoekt de veiligheid van de leerkracht op. Schoolresultaten gaan plotseling achteruit en het gepeste kind krijgt psychosomatische klachten. Vaak blijkt ook dat het gepeste kind als laatste wordt gekozen bij de indeling van groepjes (Delfer & Hop, 2007).

In de praktijk worden bovenstaande signalen herkend en aangevuld met angst en bedplassen.

Er zijn ook (mogelijke) signalen van iemand die cyberpest. Een pester wil graag stoer doen en imponeren. Een pester wil overheersen en zichzelf bewijzen. Ook kan een pester impulsief zijn en agressief reageren bij tegenwerking. Dit zijn ook signalen die op een klassieke pester zal kunnen wijzen (Delfer & Hop, 2007). In de praktijk worden bovenstaande signalen herkend en aangevuld dat een pester moeilijk toegankelijk is en mogelijk zelf de nodige problemen heeft. Daarnaast spelen omgevings- en opvoedingsfactoren een belangrijke rol.

2 Invloed van pesten op de ontwikkeling van het kind

Inleiding

In dit hoofdstuk worden vier verschillende theorieën van mensenwetenschappers beschreven, waarin de ontwikkelingsfasen die kinderen doorlopen aan bod komen. Vanuit deze verschillende theorieën wordt een link gelegd naar de praktijk waarin duidelijk wordt dat (cyber)pesten een negatieve invloed heeft op de ontwikkeling van een kind. Het kan zijn dat mede door (cyber)pesten de verdere ontwikkeling kan stagneert. Meerdere factoren hebben invloed op de ontwikkeling, denk hierbij aan individuele, sociale of maatschappelijke factoren.

Het hoofdstuk begint met de theorie van de psycholoog Abraham Maslow. Maslow beschrijft de behoeften waar aan voldaan moet worden, zodat een kind zich kan ontwikkelen **tot** een gezonde persoonlijkheid. Psychiater Bernard Lievegoed beschrijft in zijn theorie hoe een kind zich bewust wordt van zijn 'ik'. Volgens psychiater Freud bestaat de psyche uit drie gebieden, het Es, uber-ich en het ich. Deze drie gebieden moeten zoveel mogelijk met elkaar in evenwicht zijn om positief te ontwikkelen. De theorie van ontwikkelingspsycholoog Piaget beschrijft de ontwikkeling van het denken in vier fasen.

De ontwikkelingsfasen die minder relevant zijn voor de doelgroep 10 tot 13 jarigen worden niet of kort benoemd.

2.1 Bernard Lievegoed

Als de ontwikkeling van het kind wordt bekeken volgens de theorie van Bernard Lievegoed, dan wordt er onderscheid gemaakt in drie perioden. De eerste periode is die van baby, peuter en kleuter, waarbij de nadruk op het ouderlijk huis ligt. De tweede periode doet het kind een stap verder de wereld in en speelt de school, naast het ouderlijk huis, in de wereld van het kind een rol. Tot slot de periode na school, die richting krijgt als voorbereiding voor het toekomstige beroep, deze periode wordt niet beschreven. Elke periode duurt ongeveer zeven jaar.

1. Het ik-bewustzijn (vanaf ongeveer drie jaar)

De ontwikkeling van het 'ik'-bewustzijn ligt bij een normale ontwikkeling rond het derde levensjaar. Het kind gaat de scheiding tussen 'ik' en de rest van de wereld zien en gaat zich verzetten. Rond het zesde levensjaar, is er een zekere continuïteit van het ik-bewustzijn ontwikkeld. Dit is ook een voorwaarde voor het leren. Er wordt een begin gemaakt met het verder ontwikkelen van de oordeelskracht (Lievegoed, 1946).

2. Het ik-beleven (vanaf ongeveer negen tot tien jaar)

Het 'ik' openbaart zich niet alleen aan ons bewustzijn, maar wordt ook direct beleefd. Dit ik-beleven gaat dieper dan het ik-bewustzijn en is direct verbonden met het gevoelsleven. Het kind beleeft in deze jaren het bestaan van het eigen 'ik', afgescheiden van de buitenwereld, als een diepe tragiek. Het beleeft de kindheid als een verloren paradijs, waarin het 'ik' nog zo veilig, in de beschutte wereld van de familie, vrienden, school enzovoort, was. Nu staat het 'ik' alleen en onbeschermd tegenover een vreemde wereld. Ook nu gaat het ik-beleven zich afzetten tegen de buitenwereld, ditmaal op het gevoel. Het gezag voor de opvoeders verdwijnt, van

binnenuit ontstaat kritiek op de omringende mensen. Pas na de puberteit wordt dit vastlopen van het ik-beleven overwonnen door een nieuwe openbaring van het 'ik', nu in de 'wil' (Lievegoed 1946).

2.1.1 Samenvatting

In de theorie van Benard Lievegoed ontwikkelt het kind na het ik-bewustzijn, het ik-beleven. Bij het ik-beleven draait het niet meer alleen om het bewustzijn van de 'eigen ik', maar komt het gevoelsleven om de hoek kijken. Alles wordt intensiever beleefd. Kinderen van tien tot dertien jaar, zitten voor een groot deel in de ontwikkelingsfase van het ik-beleven. "Het kind beleeft het bestaan van het eigen 'ik', afgescheiden van de buitenwereld, als een diepe tragiek en de kindheid als een verloren paradijs, waarin het 'ik' nog zo veilig besloten was", aldus Lievegoed (1946, p.114). Het kind verliest de veiligheid van de besloten wereld. Als het kind dan ook nog eens gepest wordt, verliest het de veiligheid, ook binnen de school of op straat. In het geval van cyberpesten verliest het kind ook thuis de veiligheid. Dit is ook de ontwikkelingsfase waarin het gevoelsleven zich sterk ontwikkelt; een kind ervaart bewust als het er niet bij hoort. Het belemmert de verdere ontwikkeling. Hoe het de ontwikkeling belemmert, wordt niet duidelijk in de theorie beschreven. Wel zegt Lievegoed (1946, p.116) hierover:

De wijze, waarop de eerste vorm van de ik-verwerking optreedt, zal afhankelijk zijn van de wijze, waarop het ik-bewustzijn en het ik-beleven zich van tevoren ontwikkeld hebben, m.a.w. het idealisme van de jongeren is afhankelijk van de verhouding die het tegenover de wereld heeft gevonden.

2.2 Abraham Maslow

Om als mens een gezonde persoonlijkheid te kunnen ontwikkelen, moeten volgens Abraham Maslow een aantal fundamentele basisbehoeften minimaal bevredigd zijn. De basisbehoeften zijn hiërarchisch gerangschikt in een piramide.

Figuur 1: Piramide van Maslow

De meest basale lichamelijke behoeften, zoals honger en dorst staan onderaan in de piramide. Worden deze behoeften niet bevredigd, dan blijven ze het bestaan zodanig beheersen dat de persoon niet aan de andere behoeften toekomt. Pas als ze worden bevredigd, dienen de behoeften 'veiligheid en zekerheid' zich aan in de volgende laag. Als er aan een behoefte wordt voldaan, dan schuift de persoon een laag op in de piramide, enzovoort. Persoonlijke groei of zelfontplooiing in de bovenste laag houdt nooit op. Het doet zich voor bij activiteiten waarin iemands persoonlijke capaciteiten volledig tot uiting kunnen komen (Metaal & Jansz, 1987 & van der Molen 1979).

2.2.1 Samenvatting

Volgens Maslow is in principe ieder mens in staat tot zelfontplooiing, maar in de alledaagse praktijk is het slechts voor weinigen weggelegd. Door individuele of sociale omstandigheden blijven de meeste mensen ergens in de piramide steken, zo ook gepeste kinderen. Bij cyberpesten is het een feit dat kinderen zich, zowel thuis als op straat, niet meer veilig voelen. Er gaat dan al iets mis in de tweede laag van de piramide; verder ontwikkelen op hogere niveaus wordt hierdoor belemmerd.

2.3 Sigmund Freud

Onder het bewuste verstaat Freud datgene waarvan iemand op een bepaald ogenblik bewust van wordt, waar weet van is. Het onbewuste daarentegen bevat die inhouden van het psychische leven waarover iemand niet zomaar kan beschikken. Onbewust wil zeggen, dat de persoon zich er niet bewust van is dat deze inhouden hun invloed op het gedrag uitoefenen.

De menselijke psyche (geest) bestaat volgens Freud uit drie gebieden:

1. Het Es (het onbewuste) is het lustprincipe en is onbevredigbaar;
2. Het Über-ich (het geweten) zijn de waarden en normen, wat wel en niet mag;
3. Het Ich, dat wil zeggen ons 'ik', dat de beslissingen neemt; het Ich bemiddelt tussen wat het Es graag wil en wat het Über-ich toelaat.

Het Es kan aanzetten tot lustbevrediging. Het Über-ich zal herinneren aan de morele principes, het zal zeggen: "Dat kun je niet maken". Er moet dan een afweging gemaakt worden. Het Ich weegt de voor- en nadelen af en maakt de balans op. Wat geeft de doorslag: de lustbevrediging op korte termijn of de morele principes.

Opvoedkunst is volgens Freud het Es van het kind zodanig begeleiden dat het zich kan en mag uiten. Echter is het van belang om dit te kanaliseren, opdat het kind grenzen aan zichzelf leert stellen (Kugel, 2004).

Vanuit dat grenzen stellen ontwikkelt zich op ongeveer zesjarige leeftijd het Über-ich, namelijk het geweten. Belangrijk is dat ouders niet de moeilijkheden bij kinderen weghalen door zeifalies op te lossen; kinderen moeten hun eigen systeem ontwikkelen om, om te gaan met hun driften en geweten. Als kinderen te beschermd worden opgevoed, worden ze niet genoeg 'gehard' en blijft er een kwetsbaarheid in de strijd tussen Es en Über-ich. Het is wel van belang dat de opvoeder voor een

wanne voedingsbodem, als basis voor deze strijd, dient te zorgen op grond waarvan die 'harding' kan plaatsvinden (Kugel, 2004 & van de Molen 1979).

2.3.1 Samenvatting

Freud zegt in zijn theorie dat een mens dingen bewust doet, maar ook dingen onbewust doet, een mens is zich er dan niet van bewust dat het invloed op het gedrag uitoefent. We weten vanuit de theorie en de praktijk in hoofdstuk 1, dat een slachtoffer van pesten vaak een houding aanneemt, waar het slachtoffer zich niet bewust van is. Deze houding kan er voor zorgen dat het kind juist slachtoffer wordt van pesten, of dat het pesten door blijft gaan. Pas als het slachtoffer zich bewust wordt van een aantal zaken en zijn of haar houding aanpast, kan verandering plaats vinden in de pestsituatie.

Daarnaast geeft Freud aan dat een kind gehard moet worden. Dit houdt niet in dat een kind thuis geen warme basis nodig heeft, maar het moet niet teveel beschermd opgevoed worden. Het kind moet leren voor zichzelf op te komen. Er is te concluderen dat kinderen die te veel beschermd worden en dus niet of minder gehard worden, het pesten anders kunnen ervaren en er gevoeliger voor zijn.

Als een kind geen warme basis heeft thuis, wordt het te 'hard' en kan het zich ontwikkelen tot pester. Op deze manier krijgt de pester de aandacht, die de pesten thuis mist. De pester voelt een bepaalde onvrede, bijvoorbeeld omdat het thuis weinig aandacht krijgt. Het 'Es' is dan ontevreden. Het 'Uber-ich' moet bij de pester het geweten laten spreken. De waarden en normen worden tijdens het pesten naar de achtergrond geschoven, omdat de pester iets heel graag wil (de Es) en dit overheerst. De pester wil laten zien hoe goed en/of stoer hij/zij is en houdt hierbij weinig rekening met het slachtoffer. De pester is zich niet bewust van de gevolgen voor het slachtoffer. Het 'Ich' neemt de beslissingen op het moment van het pesten. Het stoer gevonden worden weegt op dat moment zwaarder dan stoppen met pesten en het slachtoffer met rust laten.

2.4 Jean Piaget

Volgens de theorie van Piaget verloopt de ontwikkeling van de intelligentie via vier fasen. De functie van de intelligentie blijft de gehele ontwikkelingsperiode hetzelfde, maar de structuur ontwikkelt zich steeds. Iedere fase vertoont een betere mogelijkheid tot aanpassing aan de eisen die het milieu stelt. De natuur maakt volgens Piaget (1969) geen sprongen, dus geen fase kan worden overgeslagen.

Zodra een fase volledige ontplooiing heeft bereikt, is het kind niet meer tevreden met de tot dusver gehanteerde oplossingen van de problemen die het leven hem stelt. In de nieuwe fase ontwikkelt de intelligentie zich tot een nieuw hoogtepunt waarop ook deze fase wordt verlaten tot uiteindelijk de hoogste fase is bereikt. De volgorde staat vast en is universeel van aard, onafhankelijk van de cultuur. De leeftijd waarop de fase wordt bereikt kan uiteenlopen onder invloed van de graad van intelligentie en van de cultuur (Van der Molen, 1979, p.94).

loopt vast in het logisch redeneren en is niet voldoende ontwikkeld. Als een kind deze ontwikkeling voldoende doormaakt, zal het zelf oplossingen kunnen aandragen en uitproberen.

2,5 Invloed van pesten op de ontwikkeling vanuit de praktijk

Onderstaande tekst is geschreven door een leerling van de basisschool. Duidelijk wordt dat zowel op lichamelijk, psychisch en sociaal gebied de ontwikkeling negatief wordt beïnvloed.

Interviewer: Hoe voelt het als je gepest wordt?

Leerling: "Een kind dat gepest wordt heeft pijn. Dat kan aan de buitenkant zijn, bijvoorbeeld een blauwe plek van het duwen of een schram van het vallen. Maar de ergste pijn zie je niet, die zit binnen in je lichaam. Je bent verdrietig en hebt vaak buikpijn. Elke keer ben je weer bang en dat voelt als een soort knoop in je buik. Daarom voelt een kind dat gepest wordt zich heel ongelukkig en eenzaam. Het lijkt wel of het pesten steeds erger wordt en je weet niet wat je er aan kunt doen. Er niet bij horen is al heel erg. En dat is niet voor eventjes, maar voor heel lang. Als je wordt gepest denk je al snel dat het je eigen schuld is. Maar jij mag gewoon zijn wie je bent: met bril, dik of dun, slim of wat minder slim, met pukkels of zonder pukkels of beugel. Niemand heeft het recht je daarom te pesten. En het is nooit jouw schuld. Onthoud dat altijd!".

Dezelfde leerling schreef ook het volgende stuk over de pester:

Interviewer: Wat voelt een pestkop?

Leerling: Het lijkt wel "vet": de sterkste en stoerste te zijn. Maar andere kinderen willen niet langer omgaan met iemand die gemeen is en ruzie maakt. Het lijkt wel of een pester veel vrienden heeft, maar dat is niet zo. Zo snel ze durven, vluchten ze weg en proberen ze een echte vriend of vriendin te vinden, niet een die steeds maar weer de baas speelt. Daarom kunnen pestkoppen zich ook heel alleen voelen. Ze weten wel dat ze niet goed bezig zijn, maar ze weten niet hoe ze het moeten stoppen; ze zijn dan bang om er zelf niet meer bij te horen (Leerling, 2006).

2.6 Gevolgen van klassiek pesten op langer termijn

Zoals bij veel traumatische gebeurtenissen ontstaan, naar aanleiding van pesten, effecten op langer termijn wanneer niet in een vroeg stadium ruimte bestaat voor verwerking en training. Soms komen deze effecten pas jaren na het eigenlijke pesten bij het slachtoffer naar voren. Het komt regelmatig voor dat het slachtoffer deze effecten niet ziet als gevolgen van het pesten. Dit heeft tot gevolg dat het zowel voor het slachtoffer zelf, als voor zijn omgeving, moeilijk te plaatsen is waar de problemen vandaan komen (Van der Meer, 2002).

Effecten op langer termijn, bij mensen die gepest zijn, kunnen zijn dat zij negatief tegen zichzelf aan kijken. Deze mensen hebben vaak moeite met het stellen van grenzen, met het erkennen van eigen gevoelens en met het sluiten en/of onderhouden van intieme of vriendschappelijke relaties. Zij kunnen een negatief toekomstbeeld hebben en het idee hebben dat zij geen invloed op, of controle over gebeurtenissen hebben. Het kan zijn dat zij zich sociaal gezien niet zelfstandig kunnen redden en moeite hebben met het vragen van aandacht voor zichzelf. Vaak

ontlenen mensen die gepest zijn eigenwaarde aan perfectionistisch gedrag en/of zijn zij faalangstig. Ook kunnen zij psychosomatische klachten ontwikkelen. Zij kunnen moeite hebben met geven en ontvangen en met het ervaren van veiligheid. Deze theorie is gebaseerd op klassiek pesten, maar zeker ook van toepassing op het cyberpesten. Gevolgen van klassiek pesten worden versterkt door het cyberpesten, dit is ook te lezen in hoofdstuk 1.5.

Als afsluiting van deze paragraaf een citaat van de schoolmaatschappelijk werker uit bijlage 2, om de ernst van cyberpesten aan te geven:

Mijn ervaring is dat pesten hoe dan ook erg is. Ook het klassieke pesten. Als ik zie in mijn werk hoeveel volwassenen ik hier krijg die nog last hebben van het pesten van de basisschool of de middelbare school, dan denk ik het maakt niet uit hoe je gepest wordt, maar het feit dat je gepest wordt.f...]

Beide vormen hebben vergaande gevolgen voor iemand. Als ik kijk richting de volwassen hulpverlening, die ervaring hebben met pesten in het verleden en wat voor trauma's dat mee kan nemen voor later. Ik denk dat we dat niet moeten onderschatten hoeveel invloed het kan hebben.

2.7 Overeenkomsten tussen klassiek pesten en cyberpesten

In het boek "pesten is laf! Cyberpesten is laffer" (Delder & Hop, 2007, p.18) wordt het volgende over het effect van cyberpesten op kinderen geschreven:

Gelukkig is er recent een goed onderzoek uitgevoerd door het IVO naar de psychosociale effecten van cyberpesten op jongeren in de leeftijd 10 tot en met 15 jaar. Dit onderzoek wijst uit dat kinderen de meeste schade oplopen in situaties waarin zij zowel in het "echte leven" als online worden gepest. [...]

Er is geen onderscheid tussen de intensiteit van de effecten bij kinderen die ofwel in het echte leven ofwel op internet worden gepest. Zij ontwikkelen in dezelfde mate depressieve gevoelens, een negatief zelfbeeld en eenzaamheid.

Pestexpert van der Meer (z.j.) schrijft: "Kinderen van deze tijd gebruiken middelen van deze tijd. Maar of je nu een briefje in de bus krijgt of een e-mail, dat maakt eigenlijk niet uit. Pesten is heel schadelijk hoe dan ook".

In de interviews wordt cyberpesten ook benoemd als een vorm van pesten. Slachtoffers zijn in beide gevallen kinderen die er niet bij horen, zich klein voelen en onzeker worden van alles wat er gebeurt. Het slachtoffer wordt gekleineerd en getreiterd. Duidelijk wordt, dat er geen verschil is tussen de invloed van cyberpesten of klassiek pesten op de ontwikkeling. De schoolmaatschappelijk werkers delen de mening van pestexpert van der Meer in het hierboven beschreven citaat.

3 Het schoolmaatschappelijk werk

Inleiding

Er zijn meerdere instanties die schoolmaatschappelijk werk als dienst aanbieden. Zo hebben bijvoorbeeld het algemeen maatschappelijk werk en bureau jeugdzorg, schoolmaatschappelijk werkers in dienst. Er wordt in dit hoofdstuk enkel ingegaan op de schoolmaatschappelijk werkers, die vanuit het algemeen maatschappelijk werk worden ingezet of ingehuurd.

In dit hoofdstuk wordt het schoolmaatschappelijk werk, de positionering en de taken die ze hebben bekeken. Dit om een zo duidelijk mogelijk beeld te geven van wat schoolmaatschappelijk werkers kunnen betekenen rondom de cyberpestproblematiek. Tot slot wordt er gekeken naar de opleiding/cursus voor het (school)maatschappelijk werk en de rol van de opleiding met betrekking tot de cyberpestproblematiek.

3.1 Het Schoolmaatschappelijk werk

Er is de laatste jaren, vanuit de scholen, een toenemende vraag naar schoolmaatschappelijk werk ontstaan. Deze toenemende vraag wordt bepaald door de huidige maatschappelijke ontwikkelingen die resulteren in een toename van de problemen van het schoolgaande kind.

In het boek "Kind-Ouders-School" (Aarsten, de la Rie & Teunissen, 1987 p.7) staat:

Schoolmaatschappelijk werk is in zijn aanvankelijke vorm gericht op de gezinsachtergrond van de leerling. Het komt in actie als er zich met de leerling problemen voordoen, die veroorzaakt (kunnen) zijn door problemen in de gezinssituatie of in de relatie school en gezin.

Het in de zestiger jaren doorbrekende inzicht dat in het onderwijs zelf ook negatieve factoren zijn aan te wijzen, heeft ertoe geleid dat het onderwijs in de ruimste zin van het woord tot het werkterrein van de schoolmaatschappelijk werker hoort.

Als maatschappelijk werkers, schoolmaatschappelijk werkers worden, moeten ze zich verdiepen in zaken als onderwijsproblematiek, kennis met betrekking tot (ortho)pedagogiek en zij moeten in staat zijn tot interdisciplinair samenwerken.

De missie van de maatschappelijk werker staat als volgt beschreven in het beroepsprofiel van de maatschappelijk werker (nvmw, 2006, p.10):

Bevorderen dat mensen in onze samenleving tot hun recht komen, als mens en als burger. Maatschappelijk werkers streven ernaar dat mensen zich in wisselwerking met hun sociale omgeving zo goed mogelijk kunnen ontplooien, naar hun eigen aard, behoeften en opvattingen en dat ze rekening houden met anderen met wie zij samenleven.

De missie van het algemeen maatschappelijk werk en die van het schoolmaatschappelijk werk is hetzelfde, toch onderscheidt het schoolmaatschappelijk werk zich, omdat ze gericht is op het onderwijs en daardoor

de specialistische kennis heeft, die nodig is voor de behandeling van leerlingen met problemen.

Ieder kind in Nederland gaat naar de basisschool. Zoals in hoofdstuk 2 beschreven staat, gaat de ontwikkeling van het kind niet altijd zonder strubbelingen. Daarom is er op de basisscholen, naast aandacht voor de didactische ontwikkeling, ook aandacht voor de sociale en emotionele ontwikkeling van kinderen. Het aantal leerlingen met psychosociale problemen is toegenomen en de gedragsproblemen zijn ernstiger geworden. Van scholen wordt verwacht dat zij deze leerlingen, als dit mogelijk is, binnen hun school houden. Dit is een voorschrift van de overheid, die mogelijk gemaakt werd in 2003 door de invoering van het "rugzakje". Scholen krijgen subsidie voor leerlingen die extra zorg nodig hebben (Novum, 2007).

Schoolmaatschappelijk werkers bieden laagdrempelige hulpverlening en opvoedingsondersteuning aan leerlingen en ouders. Zij ondersteunen de school en de leerkrachten bij vroegsignalering en bij het omgaan met leerlingen die gedragsstoornissen hebben.

Als er een beroep wordt gedaan op het schoolmaatschappelijk werk, zal deze een gesprek met de ouder/verzorger aangaan. Ook kan de schoolmaatschappelijk werker de leerkracht ondersteunen bij de begeleiding van kinderen met sociale of emotionele problemen (Scalogne, 1999).

Het beroepsmatig en deskundig handelen van de schoolmaatschappelijk werker is geen zuiver toegepaste wetenschap maar een methodisch handelen dat gevoed wordt door inzichten uit vele wetenschappen en inzichten opgedaan uit ervaring. De complexiteit van de hulpverlening aan het kind vereist van de schoolmaatschappelijk werker een veelzijdige deskundigheid en het vraagt om teamwork, aldus Aarsten, de laRie & Teunissen (1987, p.81).

3.2 Positionering van het schoolmaatschappelijk werk

Vanuit de praktijk blijkt dat het schoolmaatschappelijk werk een steeds sterkere positie inneemt, in deze maatschappij. Steeds meer scholen maken gebruik van het schoolmaatschappelijk werk, of krijgen het toegewezen via de gemeente.

De schoolmaatschappelijk werker behoort tot onderwijsondersteunend personeel en staat als zodanig in collegiaal opzicht apart van het schoolteam.

Het schoolmaatschappelijk werk bevindt zich tegenwoordig op een vrije markt en moet concurreren. Dit is ontstaan toen de 'Wet Maatschappelijke Ondersteuning' (WMO) van kracht ging.

Uit de praktijk blijkt dat het schoolmaatschappelijk werk op verschillende manieren gefinancierd kan worden en dat het aantal in te zetten uren en de invulling van de hulpverlening verschilt per school.

Als er gekeken wordt naar de financiering, zijn er drie veel voorkomende mogelijkheden:

1. Een school koopt schoolmaatschappelijk werk in bij het algemeen maatschappelijk werk;
2. het schoolmaatschappelijk werk wordt vanuit de gemeente gefinancierd en ingezet op scholen;
3. "Weer Sarnen Naar School" financiert waardoor schoolmaatschappelijk werk op scholen mogelijk is.

Bij de invulling van de hulpverlening zijn verschillen te zien in:

- Wel of geen vast spreekuur;
- spreekuur voor leerkrachten en intern begeleider of voor ouders en kinderen;
- hulpverlening aan het kind of hulpverlening gericht op het gezin.

In het Bestuur Akkoord Nieuwe Stijl worden verplichte partijen voor het Zorg Advies Team genoemd; het schoolmaatschappelijk werk behoort tot één van de verplichte partijen. Verder worden Bureau Jeugdzorg, de politie, GGD en de school als verplichte partijen genoemd (Zios, z.j.). Een Zorg Advies Team bespreekt, met deze deskundigen, volgens een vastgestelde opzet, structureel en periodiek leerling problematieken (Scalogne, 1999).

Vanuit de "wet op de jeugdzorg" en de "Wet Maatschappelijke Ondersteuning", zijn duidelijke taken te herleiden van de gemeente op het gebied van opvoed-, opgroei- en gezinsondersteuning:

- Informatie verstrekken aan ouders en jeugdigen over opgroeien en opvoeden;
- signaleren van problemen door instellingen als jeugdgezondheidszorg en onderwijs;
- toegang tot het hulpaanbod;
- pedagogische hulp;
- coördineren van zorg in het gezin op lokaal niveau.

Vanuit het Zorg Advies beleid Team worden deze taken zoveel mogelijk vervuld (van den Berg & de Wit, 2006).

Bij de samenwerking van onderwijs en jeugdzorg zijn verschillende ministeries betrokken. De belangrijkste ministeries zijn het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (OCW) en het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS), die in 2000 gezamenlijk hebben aangedrongen op het oprichten van een landelijk centrum voor de samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg (Zios, z.j.).

3.3 Taken van het schoolmaatschappelijk werk binnen de pestproblematiek

In deze paragraaf worden verschillende literaire bronnen naast elkaar gelegd, om te kijken wat de taken van een schoolmaatschappelijk werker zijn en hoe de taken vanuit praktijk worden ervaren.

In het boek "Kind-Ouders-School" wordt beschreven: "De kerntaken van het schoolmaatschappelijk werk zijn: signaleren, begeleiden en verwijzen" (Aarsten, de la Rie & Teunissen, 1987, p.15).

Taken van het schoolmaatschappelijk werk die naar voren komen uit de interviews (bijlage 1 t/m 5) zijn; adviseren, begeleiden, preventief en curatief hulpverlening, informeren en coördineren van hulpverlening. In grote lijnen komt dit overeen met bovenstaande theorie. De verwijzende taak wordt niet benoemd door de geïnterviewde schoolmaatschappelijk werkers.

Adviseren, begeleiden, preventieve hulpverlening en informeren kunnen zowel op kind, leerkrachten en ouders gericht zijn. Curatieve hulpverlening en het coördineren van hulpverlening, is kindgericht werken.

Uit de interviews en uit de literatuur kan geconstateerd worden dat er geen specifieke taken zijn die verschillen van de algemene taken, van het schoolmaatschappelijk werk, met betrekking tot de pestproblematiek.

Opvallend is dat signaleren door geen van de schoolmaatschappelijk werkers wordt benoemd als taak, terwijl signaleren in de literatuur wel degelijk terug te vinden is als een taak. Duidelijk wordt dat de schoolmaatschappelijk werkers wel een signalerende functie hebben, maar dat deze lastig te vervullen is aangezien ze maar weinig, op de scholen, aanwezig zijn. Leerkrachten en interne begeleiders hebben, volgens de geïnterviewde schoolmaatschappelijk werkers, de grootste signalerende functie.

In het boek "de nieuwe code gedecodeerd" (Janssen, 2004, p.72), staat het volgende over de signaalfunctie:

In de code wordt (helaas) nergens gesproken over de signaalfunctie van het maatschappelijk werk. In het beroepsprofiel wordt deze functie tot de kerntaken gerekend. Toch is het goed om er ook hier aandacht aan te besteden. [...] De persoon moet immers tot zijn recht komen in wisselwerking met zijn omgeving.[...] Hulpvragers komen vaak in de problemen door wantoestanden in de samenleving, door slechte of gebrekkige wetgeving en andere structurele gebreken. De maatschappelijk werker zal met dit gegeven iets moeten doen door het aanhangen bij de betrokken instantie. Deze signaalfunctie behoort tot de morele verantwoordelijkheden van de werker. Hij kan niet volstaan met het aangaan van professionele relaties met individuen. Hij zal ook misstanden dienen te signaleren en aanzetten geven voor een structurele aanpak

De missie van het (school)maatschappelijk werk, zoals die benoemd staat in hoofdstuk 3.1, verwoordt ook de taken. Een schoolmaatschappelijk werker moet het mogelijke doen om de missie te verwezenlijken en signaleren hoort hier duidelijk bij. Ook bij de hieronder beschreven kerntaken kunnen we vaststellen dat bij werken voor cliënten en potentiële cliënten (taak 2), een signalerende taak is weggelegd voor het schoolmaatschappelijk werk.

De werkwijze van de (school)maatschappelijk werker is in het "beroepsprofiel van de maatschappelijk werker" samengevat in zes kerntaken (nvmw, 2006, p.39):

- 1. Werken met en namens cliënten: psychosociale hulpverlening;**
- 2. werken voor cliënten en potentiële cliënten;**
- 3. werken in de eigen instelling of organisatie;**
- 4. werken in externe samenwerkingsverbanden;**
- 5. zichzelf ontwikkelen in het beroep;**
- 6. bijdragen aan de ontwikkeling van het beroep.**

3.4 De opleiding en de rol met betrekking tot de (cyber)pestproblematiek

Schoolmaatschappelijk werkers hebben vaak, na het behalen van hun maatschappelijk werk en dienstverlening diploma, een cursus gevolgd tot schoolmaatschappelijk werker. Op het internet is gezocht naar welke rol de opleiding, Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, aanneemt met betrekking tot de (cyber)pestproblematiek. Nergens is te lezen dat er specifiek ingegaan wordt op de pestproblematiek. Het wordt aangereikt als een brede studie, waar handvaten worden aangeboden, om hulp te kunnen verlenen. Wel wordt er ontwikkelingspsychologie gegeven, waar kort ingegaan wordt op de fasen die een kind doorloopt.

Verontrustend is dat er, zelfs binnen de cursus tot schoolmaatschappelijk werker, nergens gesproken wordt over de pestproblematiek en hoe dit signaleerd en begeleid kan worden. Terwijl dit een groot probleem is binnen het onderwijs. Terugkijkend naar de cijfers uit hoofdstuk 1.2.2 blijkt dat 12% van de kinderen gepest wordt via internet. Cijfers van het klassieke pesten liggen nog hoger. Uit onderzoek, van de Open Universiteit in samenwerking met de gemeentelijke gezondheidsdienst Zuid Limburg (2006), naar pesten via internet en sms (onder kinderen uit groep 8 en de brugklas), blijkt zelfs dat zo'n 20 tot 25 % van de kinderen via internet wordt gepest. Genoeg reden om hier in de cursus aandacht aan te besteden.

i

Er is gebruik gemaakt van de website www.google.nl, om de uitgangspunten van de cursus tot schoolmaatschappelijk werker te bekijken. Hieruit blijkt dat de cursus vooral op de communicatie gericht is. Een schoolmaatschappelijk werker zal zelfde informatie wat betreft de cyberpestproblematiek, moeten zoeken en eigen maken. Vanuit de praktijk blijkt dat dit maar weinig gebeurt, hier ontdekken we een hiaat.

Uit de interviews (bijlage 1 t/m 5) komt naar voren dat opleiding/Symposia/Congressen, over cyberpesten, niet worden gevolgd door schoolmaatschappelijk werkers. De redenen hiervoor zijn: geen meerwaarde, geen financiële middelen of het aanbod mist. Vier van de vijf schoolmaatschappelijk werkers geven aan dat opleidingsdagen/congressen over cyberpesten wel meerwaarde zal kunnen hebben. Alle schoolmaatschappelijk werkers geven aan voorlichtingen te geven over (cyber)pesten aan leerlingen, ouders en leerkrachten.

Dit is opvallend, aangezien uit de interviews naar voren is gekomen dat er een kennistekort is. Het kennistekort richt zich met name op de technische aspecten van cyberpesten.

4 Methoden

Inleiding

Er zijn meerdere methoden op de markt voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, die toepasbaar zijn op de pestproblematiek. Bij elke methode zijn er een aantal vragen die je kunt stellen; Welke methode of werkwijze past bij de hulpverlening? Wat verwachten we van een methode? Welke methoden hebben zich in de praktijk bewezen? Voor wie is de methode ontwikkeld?

Door de grote hoeveelheid methoden die zijn ontwikkeld voor de sociaal emotionele ontwikkeling, worden er enkele nader in dit hoofdstuk beschreven. De methoden die worden omschreven zijn zowel methoden die in een klas kunnen worden gebruikt als methoden die bruikbaar zijn binnen de hulpverlening. De eerste vier methoden in dit hoofdstuk zijn methoden die ook tijdens de interviews (bijlage 1 t/m 5) zijn genoemd. De laatste twee methoden zijn willekeurige methoden.

4.1.1 Methode: "Alles Kidzzz"

De methode "Alles kidzzz", is een programma voor kinderen van de bovenbouw in de leeftijd negen tot en met twaalf jaar. Het is geschikt voor kinderen waar zorgen om zijn wat betreft de toekomst.

De schoolmaatschappelijk werker zet met medewerking van ouders, een individueel traject, van acht bijeenkomsten, uit voor het kind. Het kind wordt vaardigheden eigen gemaakt om de problemen waar het tegenaan loopt, op een positieve manier aan te pakken. Doormiddel van werkvormen, leren de kinderen moeilijke situaties te hanteren. Binnen dit programma is er aandacht voor ruzie oplossen zonder boos te worden en opkomen voor jezelf zonder ruzie te maken. Daarnaast is er ook aandacht om onzekerheid om te zetten in zelfvertrouwen en het benoemen en onderscheiden van emoties.

Kind, ouders en leerkrachten worden betrokken bij dit programma; Zij krijgen elke bijeenkomst post, die voornamelijk bestaat uit opdrachten en informatie. Het contact tussen ouders en de schoolmaatschappelijk werker bestaat uit drie gesprekken. Na ieder gesprek vindt een gesprek tussen, de leerkracht en de schoolmaatschappelijk werker plaats (Van Arkel, z.j.).

4.1.2 Methode: "Het 5-sporenbeleid"

Bij de methode "het 5-sporenbeleid" zijn er vijf verschillende betrokkenen; het slachtoffer, de omstanders, de pester(s), de leiding en de ouders.

De omstanders, de pester(s) en de leiding, hebben macht om iets aan de situatie te veranderen. Vooral de omstanders kunnen verschil uitmaken tussen een gelijkwaardig conflict en een pestsituatie. In hoofdstuk 1 is al beschreven hoeveel invloed de middengroep heeft. Het slachtoffer en de ouders hebben weinig macht om de situatie te veranderen, maar zijn daarom niet: minder belangrijk.

Volgens "het 5-sporenbeleid" is er een grotere kans van slagen als er hulp aan het slachtoffer gegeven wordt en adviezen voor de ouders, de omstanders ingeschakeld worden, hulp aan de pester geboden wordt en advies aan de leiding gegeven word.

"Het 5-sporenbeleid" kan zowel preventief, als curatief ingezet worden. Preventief wanneer er geen pestsituatie is, om te voorkomen dat die komt. Curatief wanneer er een pestsituatie is ontstaan (Van der Meer, z.j.).

4.1.3 Methode: "Schatjes, katjes, watjes"

De methode "Schatjes, katjes, watjes" is een training sociale weerbaarheid voor kinderen, die moeilijkheden ondervinden in het contactleggen en samenspelen met leeftijdsgenoten. De training is ontwikkeld voor kinderen die ondanks klassikale programma's over pesten en sociale weerbaarheid, behoefte hebben aan extra ondersteuning. Kinderen die aan de kant staan, gepest worden, die moeilijkheden ondervinden bij het oplossen van problemen of vaak ruzie maken, zijn hier voorbeelden van. De training is het meest effectief voor kinderen uit de bovenbouw van het basisonderwijs, vanaf ongeveer negen jaar. De training bestaat uit tien bijeenkomsten van anderhalf uur.

Tijdens de bijeenkomsten leren kinderen op een speelse manier vaardigheden aan zoals; leren luisteren, problemen oplossen, over gevoelens praten, maar ook samenwerken met andere kinderen en kritiek geven en ontvangen.

Het slachtoffer, de pestkop, de middengroep, de leerkrachten en de ouders worden allemaal bij het probleem betrokken. Dit heeft veel overeenkomst met de visie van het "5-sporenbeleid", zoals genoemd in 4.1.2. ([Kruuk](#), Steenbakkers & Dortmans, 1999).

4.1.4 Methode: "Kanjertaining"

De methode "Kanjertaining" bevindt zich op het snijvlak van onderwijs en jeugdzorg. De training wordt zowel preventief, ter voorkoming van psychosociale problemen, als curatief ter bevordering van de sociaal emotionele ontwikkeling, gegeven. De doelgroep voor de training loopt uiteen van sociaal competente kinderen van vier t/m zestien jaar, tot kinderen met psychosociale problemen en kinderen met een gedragsstoornis.

"Kerndoelen zijn het verhogen van het emotioneel welbevinden en het stimuleren van kanjergedrag. Kanjergedrag is authentiek, betrouwbaar en constructief gedrag, met respect voor jezelf en de ander. Het onderliggend doel is dat kinderen positiever over zichzelf en anderen gaan denken", aldus Weide (z.j.)

Ouders worden meegetraind, zodat het 'systeem' rondom het kind ondersteuning kan bieden.

De "Kanjertaining" wordt volgens een protocol uitgevoerd. Dit protocol is flexibel te gebruiken, zodat op specifieke gebeurtenissen adequaat kan worden ingegrepen. De training leert kinderen probleemoplossende vaardigheden aan, om constructief en respectvol te reageren in verschillende situaties. De training stelt dat er in conflictsituaties geen sprake is van een dader en een slachtoffer, maar van twee partijen met ieder zijn eigen aandeel in het conflict. Kinderen leren dat zij zelf controle hebben over hun gedrag. De training werkt contextueel: ouders en leerkrachten worden intensief betrokken. Daarnaast wordt veel gebruik gemaakt van het operant conditioneren; kinderen worden beloond voor gewenst gedrag en genegeerd of bestraft voor ongewenst gedrag (Weide, z.j.).

4.1.5 Methode: "No blame"

De "No Blame methode" is een anti-pestmethode, verwerkt in een stappenplan, die geschikt is voor alle leeftijden. Ouders worden niet bij het proces betrokken. De methode is curatief en richt zich alleen op probleemkinderen.

Wat dit stappenplan bijzonder maakt, is dat de methode erin voorziet dat het pesten op een veilige manier wordt opgelost en dat kinderen leren om op een andere manier om te gaan met conflicten.

De filosofie dat het uiteindelijk niet helpt om te straffen en dat het probleem samen opgelost dient te worden, staat voorop. Het is de bedoeling dat er op school een pestcoördinator komt, die als aanspreekpunt fungeert voor iedereen die met pesten geconfronteerd wordt. De pestcoördinator hanteert het stappenplan om tot een oplossing te komen. Het doel van het stappenplan is dat het gepeste kind zijn of haar ervaringen kan vertellen. Vervolgens worden pesters en omstanders bij elkaar geroepen en wordt samen een oplossing bedacht (Borstlap & Overzee, 2001).

4.1.6 Methode: "Ho, tot hier en niet verder!"

De methode "Ho, tot hier en niet verder ...!" bevordert de psychosociale weerbaarheid van kinderen, jeugdigen en de ondersteunende rol van ouders, opvoeders en leerkrachten. Dit gebeurt vanuit een houding van respect en meerzijdige partijdigheid en op basis van bewegen, spel en fantasieoefeningen. Ouders krijgen handvaten voor een effectieve communicatiestijl.

Uitgangspunt van deze methode is dat kinderen en ouders elkaar ontmoeten en benaderen vanuit wederzijds respect. De methode wordt zowel preventief als curatief ingezet.

De methode is bruikbaar voor een brede doelgroep kinderen en jeugdigen met problemen ten gevolge; van pesten, bewegingsangst, sociale angst, faalangst, psychosomatische klachten, ADHD, lichte contactstoornissen op het autistische spectrum en voor kinderen met een verstandelijke beperking.

Kinderen leren een goede balans te vinden tussen het kunnen vertrouwen op zichzelf en de afstemming van het gedrag en gevoel met de omgeving. Ik-ontwikkeling en ik-versterking staan centraal, waarbij spel, beweging en tekenen, als middel worden ingezet (Kool, 1995). Deze ik-ontwikkeling en ik-versterking sluiten aan bij de theorie van Bernard Lievegoed, te lezen in hoofdstuk 2.1.

4.1.7 De verschillen en overeenkomsten van de methoden

In onderstaande literatuur worden de verschillen en overeenkomsten van de diverse methoden beschreven.

Wat opvalt is dat alle methoden zich richten op meerdere partijen. Dit betekent dat pesters, slachtoffer, middengroep, ouders en leerkrachten betrokken worden bij de hulpverlening. De "No-blame" methode richt zich enkel op de probleemkinderen, de pester, meelopers en het slachtoffer en niet zozeer op de ouders. Dit onderscheidt de "no-blame" methode van de andere methoden.

Alle trainingen kunnen ingezet worden voor zowel de pesters, slachtoffers als de meelopers. De meeste trainingen zijn voor groepen ontwikkeld. "Alles Kidzzz" is de enige methode die zich toespits op de individuele hulpverlening. Dit wil niet zeggen

dat de andere methoden niet bruikbaar zijn voor de individuele hulpverlening. Met enkele aanpassingen is dit vaak goed mogelijk.

De methoden verschillen qua aanpak. De ene methode werkt met bijvoorbeeld een stappenplan en de ander methode met een beperkt aantal bijeenkomsten, waarvan de aanpak en tijdsduur al bepaald is. Sommige methoden werken met spel en creatieve opdrachten zoals "Schatjes, katjes, watjes" en "Ho tot hier en niet verder!". Het "5-sporenbeleid" en de "no-blame methode" werken met enkele gesprekken.

Alle methoden richten zich op kinderen die sociaal competent gemaakt dienen te worden, zodat ze op een "gezonde" manier deel kunnen nemen aan de groepsprocessen. Belangrijk is dat slachtoffers en meelopers weerbaarder worden en de pesters leren handelen, zonder fysiek of geestelijk geweld. Ontwikkelen, versterken, weerbaar maken, gevoel uiten en grenzen leren aangeven, zijn begrippen die daar bij passen. De methoden kunnen zowel preventief als curatief ingezet worden. Ook hierin onderscheidt de "No-blame methode" zich, doordat deze methode alleen bruikbaar is als het gaat om curatieve hulpverlening.

4.2 Methoden die worden gebruikt rondom de pestproblematiek binnen het schoolmaatschappelijk werk

De volgende methoden worden gebruikt, door de geïnterviewde schoolmaatschappelijk werkers, (bijlage 1 t/m 5) bij de pestproblematiek: "Het 5- sporenbeleid"; "Schatjes, katjes, watjes"; "Alles Kidzzz" en de "Kanjertaining".

Alle geïnterviewde schoolmaatschappelijk werkers, benadrukken het belang van meerdere partijen bij de hulpverlening te betrekken. De methode: "Het 5-sporenbeleid" sluit daar het meest bij aan.

Binnen de sociale vaardigheidstrainingen wordt gebruikt gemaakt van de methode "Schatjes, katjes, watjes" en vanuit school "de kanjertraining". De hele klas wordt hierbij betrokken. Bij veel kinderen zien de schoolmaatschappelijk werkers effect. Eén van de geïnterviewde schoolmaatschappelijk werkers vindt een sociale vaardigheidstraining minder nut hebben, zij twijfelt of een kind, de aangeleerde vaardigheden, ook in een onveilige situatie kan toepassen. De andere schoolmaatschappelijk werkers geven aan dat kinderen veel van elkaar kunnen leren. De ervaring dat een groep ook leuk kan zijn is een grote winst, waardoor een training nuttig wordt.

Hoe effectief de individuele methoden zijn is niet duidelijk. De redenen hiervoor zijn dat deze niet met regelmaat gebruikt worden, of alleen enkele onderdelen ervan. Er kan geconcludeerd worden dat er binnen de individuele hulpverlening, in de praktijk, maar weinig gebruik gemaakt wordt van genoemde methoden.

4.3 Methoden die worden gebruikt rondom de cyberpestproblematiek binnen het schoolmaatschappelijk werk

Een belangrijke conclusie uit de interviews (bijlage 1 t/m 5) is dat, voor klassiek pesten en cyberpesten, dezelfde methoden gebruikt worden.

Eén schoolmaatschappelijk werker geeft in haar interview aan dat een speciale methode voor cyberpiesten niet nodig is. Een andere schoolmaatschappelijk werker

geeft aan dat er geen methode voor cyberpesten is, omdat cyberpesten onbekend is. Een derde schoolmaatschappelijk werker geeft aan, dat het: tot nu toe altijd goed is gegaan binnen de hulpverlening en dat er om die reden nog niet gezocht is naar een methode voor cyberpesten. Benoemt wordt ook de moeilijkheid om een methode gericht op cyberpesten te vinden.

Uit de interviews blijkt dat als een methode niet toespitst op cyberpesten, de schoolmaatschappelijk werkers zelf de informatie over cyberpesten toevoegen. Zo gebeurt dit ook bij de methode "Schatjes, katjes, watjes". Deze methode besteedt wel aandacht aan het klassiek pesten, maar niet aan cyberpesten.

Schoolmaatschappelijk werkers spitsen dit dan zelf toe op het cyberpesten.

Wel wordt hierover enige twijfel uitgesproken, door de schoolmaatschappelijke werkers. Het belang van correcte en volledige informatie en het belang van een geschikte methode wordt ingezien.

Als preventieve methode wordt vooral het adviseren van leerkrachten, over een goed klimaat in de klas, genoemd.

4.4 Bruikbaarheid van de methoden bij hulpverlening rondom cyberpesten

Om vast te kunnen stellen of de methoden van het klassieke pesten ook bruikbaar zijn binnen hulpverlening bij de cyberpestproblematiek, moet er eerst vastgesteld worden wat het effect is van de methoden bij de kinderen van het klassiek pesten. De benoemde methoden in dit hoofdstuk zijn niet evident of practice based. Dit betekent dat de effectiviteit niet genieten is. Theoretisch is het niet te zeggen of deze methoden effectief zijn.

Vanuit de praktijk kan er worden gekeken wat de schoolmaatschappelijk werkers over de effectiviteit van de gebruikte methoden aangeven. Hieruit blijkt dat methoden weinig worden gebruikt door schoolmaatschappelijk werkers. Wel komt naar voren dat de schoolmaatschappelijk werkers het belangrijk vinden, dat meerdere partijen betrokken worden, bij de cyberpestproblematiek en de hulpverlening niet alleen op de pester of het slachtoffer gericht moet worden. Het "5-sporenbeleid" sluit hier het beste bij aan en schijnt effectief te zijn in de praktijk.

Het cyberpesten onderscheidt zich van het klassieke pesten door de technische aspecten. Cyberpesten is feitelijker, het staat op papier. De computer kan uitgezet worden en er zijn duidelijke stappen in te nemen, aldus de geïnterviewde maatschappelijk werkers. De methoden die gericht zijn op het klassieke pesten, bieden hier geen handvaten voor en schieten dus op technisch terrein tekort. In hoofdstuk 2 is duidelijk geworden dat pesten, of dit nu op de klassieke manier gebeurt of via internet, negatieve gevolgen heeft voor de ontwikkeling van het kind. Pesten gebeurt vanuit dezelfde basis; iemand wil laten zien dat hij/zij de sterkste is. Als we het vanuit dit standpunt bekijken, sluiten de methoden voor het klassieke pesten aan bij het psychosociale gedeelte. Wat betreft cyberpesten moet er ingegaan worden op de technische aspecten, die de digitale vorm van pesten, oftewel cyberpesten, met zich mee brengt. Door in te gaan op deze technische aspecten kan gekeken worden hoe de methoden effectief gebruikt kunnen worden.

5. Methode van onderzoek

Inleiding

In dit hoofdstuk worden de opzet en uitvoering van het veldonderzoek beschreven. Daarnaast ook het soort onderzoek en het onderzoekstype. Door de opzet van het onderzoek inzichtelijk te maken, wordt duidelijk hoe het veldonderzoek tot stand is gekomen. Tot slot worden onderzoekspopulatie en de methode van dataverzameling beschreven. Het is van belang om te verantwoorden op welke manier het onderzoek is uitgevoerd, zodat op deze manier transparant gewerkt wordt.

5,1 Het onderzoek

"Kenmerkend voor kwalitatief onderzoek is het gebruik van verschillende databronnen en de nadruk op het 'begrijpen' of 'doorgronden' van individuele mensen, groepen of situaties", aldus Baarda, de Goede en Teunissen (2005). Dit onderzoek is een kwalitatief onderzoek. Voor de informatie wordt gebruik gemaakt van zowel literatuur als praktijk bronnen, om een zo volledig mogelijk beeld weer te geven van het schoolmaatschappelijk werk in relatie tot de cyberpestproblematiek.

In eerste instantie is dit onderzoek beschrijvend. "Bij kwalitatief beschrijvend onderzoek gaat het om het benoemen en inventariseren van karakteristieken van de onderzoekseenheden in termen en kwaliteitseisen en niet om kwantiteiten", aldus Baarda, de Goede en Teunissen (2005, p. 95). Belangrijk was om er achter te komen, wat cyberpesten inhoudt, hoe het te signaleren is en hoe het effectief aan te pakken is, om betere hulp aan deze doelgroep te kunnen bieden. Daarnaast zijn hypothesen gesteld en is onderzocht of deze hypothesen kloppend waren. Daarmee wordt ook een explorerende vraag gesteld. De opzet is om tot een theorie te komen over effectieve hulpverlening met betrekking tot de cyberpestproblematiek. Baarda, de Goede en Teunissen (2005, p. 96) zeggen hierover: "Bij exploratie staat de ontwikkeling van begrippen, hypothesen of een theorie voorop". Hieruit kunnen we concluderen dat het onderzoek zowel beschrijvend als explorerend is geweest.

Hypothesen voorafgaand aan het veldonderzoek waren:

- Het schoolmaatschappelijk werk is onvoldoende in staat in te spelen op de hedendaagse vorm van pesten, 'cyberpesten' (zowel naar de slachtoffers als naar de pesters toe);
- Cyberpesten heeft een andere invloed op de ontwikkeling van het kind dan het klassieke pesten;
- Cyberpesten heeft een andere aanpak nodig dan de aanpak voor het klassieke pesten.

In het veldonderzoek is samen met de hypothesen onderzocht hoe cyberpesten in de praktijk gezien wordt en hoe de hulpverlening inspringt op deze maatschappelijke ontwikkeling. Bovendien is er gekeken of de praktijk overeenkomt met de theorie.

Dit onderzoek heeft zich geleend voor een kwalitatieve survey. "De informatie moet namelijk bruikbaar zijn om de doelgroep in het algemeen beter te bereiken", aldus Baarda, de Goede en Teunissen (2005, p. 125-126). Diverse personen zijn geïnterviewd om een dwarsdoorsnede te kunnen geven en hierdoor de informatie bruikbaar te maken. Bruikbaar, zodat het schoolmaatschappelijk werk door dit onderzoek op een effectievere manier hulp kan verlenen, met betrekking tot de cyberpestproblematiek.

5.2 Onderzoekspopulatie en dataverzamelmethode

Het onderzoek is uitgevoerd onder schoolmaatschappelijk werkers in Nederland. Het is bij een kwalitatief onderzoek voor de aanbevelingen niet van belang om de verschillende vestigingen met elkaar te vergelijken. Vijf schoolmaatschappelijk werkers zijn geïnterviewd, die hulp verleend hebben bij een cyberpestprobleem. De slachtoffers, meelopers of pesters waren in de leeftijd van 10 tot 13 jaar. Daarnaast heeft er een interview plaats gevonden met de coördinatrice van 'pestweb'. De coördinatrice heeft via de website te maken met de slachtoffers van cyberpesten en verleent hulp rondom de cyberpestproblematiek. Samen zijn de uitkomsten van de vijf interviews besproken en is er gekeken naar het schoolmaatschappelijk werk in Nederland en hun rol met betrekking tot de cyberpestproblematiek.

De interviews waren gedeeltelijk gestructureerd. Dit houdt in dat er gewerkt werd met een topiclijst, waarin de onderwerpen, de belangrijkste vragen en in principe ook de volgorde vast staat. Wel bestaat de vrijheid om af te wijken van de vraagvolgorde, als dit beter uitkomt tijdens het interview.

Er is in het onderzoek gebruik gemaakt van diepte-interviews. Diepte interviews zijn diepgaande open gesprekken, die mondeling worden afgenomen. De interviews waren formeel van aard, omdat het om professionals gaat (Baarda, de Goede en Teunissen, 2005).

Enkele deelvragen die zich leenden voor het veldonderzoek:

- Wat zijn de taken van het schoolmaatschappelijk werk binnen een school?
- Welke methodieken worden gebruikt door het schoolmaatschappelijk werk?
- Hoe effectief zijn deze methodieken voor pestproblematiek?
- Hoe effectief zijn deze methodieken voor de problematiek rondom cyberpesten?

De interviews zijn vastgelegd met een spraakrecorder. Een spraakrecorder heeft de validiteit gewaarborgd bij het uitschrijven van de interviews.

"Validiteit heeft te maken met de juistheid van de onderzoeksbevindingen", aldus Baarda, de Goede en Teunissen, (2005, p. 197). Om te controleren of de uitwerking overeenstemt met wat er besproken is, is de uitwerking van het interview aan de geïnterviewde schoolmaatschappelijk werker, via de mail, verzonden.

Na de interviews is een mini-enquête, voor schoolmaatschappelijk werkers, gehouden. De zoektocht naar schoolmaatschappelijk werkers, met enige ervaring wat betreft de cyberpestproblematiek, is moeizaam verlopen. Dit heeft aanleiding gegeven tot het houden van een enquête. Door de onbekendheid, onder de schoolmaatschappelijk werkers, aan te kunnen geven in cijfers, wordt namelijk de relevantie van deze scriptie weergegeven. De enquête is verspreid via de e-mail.

6. Onderzoeksresultaten

Inleiding

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste uitkomsten van de interviews samengevat. Verder wordt gekeken naar de uitkomsten en de conclusie van de enquête die is gehouden onder schoolmaatschappelijk werkers.

6.1 Interviews

De schoolmaatschappelijk werkers die geïnterviewd konden worden, moesten over enige ervaring beschikken wat betreft de cyberpestproblematiek. Daarnaast moesten zij tijd investeren om mee te doen. Het was lastig om schoolmaatschappelijk werkers te vinden voor het interview. Door heel Nederland zijn telefoongesprekken en mailcontacten geweest en uiteindelijk waren er vijf schoolmaatschappelijke werkers te vinden, die bereid waren om mee te werken aan het interview. Informatie vanuit de interviews, die aansluiten bij de theorie, staan al beschreven in de voorgaande hoofdstukken. In hoofdstuk 6.1.1 worden de belangrijkste punten uit de interviews nogmaals samengevat. De volledige interviews zijn te vinden in bijlage 1 t/m 5.

De resultaten vanuit het interview met de coördinatrice van pestweb, staan beschreven in hoofdstuk 6.1.2.

6.1.1 Resultaten interviews schoolmaatschappelijk werkers

Uit de interviews blijkt dat het schoolmaatschappelijk werk in Nederland wordt gefinancierd door de gemeente of het project "Weer Samen Naar School". Ook kunnen scholen het schoolmaatschappelijk werk inkopen.

Alle schoolmaatschappelijke werkers, werken vanuit het algemeen maatschappelijk werk.

Het schoolmaatschappelijk werk bevindt zich op een vrije markt en moet tegenwoordig concurreren. Dit is ontstaan toen de "Wet Maatschappelijke Ondersteuning" (WMO) van kracht ging.

Verder wordt in de interviews beschreven dat de aanwezigheid en de werkwijze van het schoolmaatschappelijk werk op scholen sterk verschillen met elkaar.

Taken van het schoolmaatschappelijk werk die naar voren komen zijn; adviseren, begeleiden, preventief en curatief hulpverlenen, informeren en coördineren van hulpverlening.

Adviseren, begeleiden, preventieve hulpverlening en informeren kunnen zowel op kind, leerkrachten en ouders zijn gericht. Curatieve hulpverlening en het coördineren van hulpverlening zijn kindgericht.

Opvallend is dat signaleren door geen van de schoolmaatschappelijk werkers wordt benoemd als taak van het schoolmaatschappelijk werk. Duidelijk wordt dat de schoolmaatschappelijk werkers wel een signalerende functie hebben, maar dat deze lastig is te vervullen omdat zij maar weinig op de scholen aanwezig zijn en in verband met de privacywet.

Leerkrachten en interne begeleiders hebben, volgens de geïnterviewde schoolmaatschappelijk werkers, de grootste signalerende functie.

Opleidingsdagen/congressen over cyberpesten worden niet gevolgd door de schoolmaatschappelijk werkers. Eén schoolmaatschappelijk werker heeft een informatie avond bijgewoond. De redenen dat opleidingsdagen/cursussen niet gevolgd worden zijn: men vindt het geen meerwaarde hebben, er zijn geen financiële middelen of het aanbod mist. Vier van de vijf schoolmaatschappelijk werkers geven aan dat opleidingsdagen/congressen, over cyberpesten, een meerwaarde zouden hebben. Daarnaast geven de schoolmaatschappelijk werkers aan dat zij vertrouwen op hun werkervaring en informatie uit de opleiding. Alle schoolmaatschappelijk werkers geven voorlichtingen, over (cyber)pesten, aan leerlingen, ouders en leerkrachten.

Toch komt er naar voren dat er een kennistekort is. Dit kennistekort richt zich met name op de technische aspecten (bijvoorbeeld blokken, chatten en hacken) van cyberpesten. Het is van belang dat de schoolmaatschappelijk werkers weten hoe de digitale wegen werken. Slechts één maatschappelijk werker zegt over voldoende informatie te beschikken, om op een correcte manier hulp te kunnen verlenen, rondom de cyberpestproblematiek.

Ongeveer drie a vier jaar geleden liepen de eerste schoolmaatschappelijk werkers tegen de cyberpestproblematiek aan. Andere schoolmaatschappelijk werkers zagen het pas een halfjaar tot een jaar geleden, in de praktijk.

Cyberpesten is een opkomend probleem, wat meer toeneemt en een plek heeft ingenomen in onze samenleving.

Het cyberpestprobleem is niet altijd helder voor de schoolmaatschappelijk werkers, omdat zij het niet altijd zien. Het gebeurt vaak in het geniep. Door er beter op te letten, erover te praten en er bewust van te zijn dat het gebeurt, horen de schoolmaatschappelijk werkers er meer over. Het wordt vaker gehoord dan dat het werkelijk in de hulpverlening voorkomt.

Via de praktijk en media hebben de schoolmaatschappelijke werkers voor het eerst gehoord over de cyberpestproblematiek.

Schoolmaatschappelijke werkers zien kinderen die anders denken dan de groep of een eigen mening hebben, buiten de groep vallen. Uiterlijke kenmerken die afwijken, zoals flaporen, bril enzovoort, brengen een verhoogd risico mee om slachtoffer te worden. Het zijn vaak sociaal niet weerbare kinderen, die moeite hebben om voor zichzelf op te komen.

In zowel de praktijk als theorie, wordt herkend dat een kind kan gaan pesten als het kind zelf gepest is. Benoemd wordt dat pesters zichzelf overschatten. Pesters zijn vaak stoere, moeilijk toegankelijke en zelfoverschreeuwende kinderen. Als kinderen in de knel zitten zie je nog wel eens dat zij gaan pesten. Ook kan het sterk te maken hebben met hoe een kind is groot gebracht.

De schoolmaatschappelijk werkers zien niet dat de signalen van cyberpesten verschillen van het klassieke pesten. Dit is ook te verklaren vanuit de theorie. Het zijn in beide gevallen kinderen die er niet bij horen, zich klein voelen en onzeker worden van alles wat er gebeurt. Gepeste kinderen lopen met de schaamte dat zij worden gepest. Het slachtoffer wordt gekleineerd, getreiterd en of dat nou via de mail gebeurt of via een brief, dat komt op hetzelfde aan.

Cyberpesten wordt in de interviews vaak als een vorm van pesten genoemd.

De vorm "Harresment" van cyberpesten, wordt voornamelijk herkend binnen de hulpverlening. De vormen, "outing", "exclusion" en "dissing", worden door de meeste schoolmaatschappelijk werkers herkend. "Trickery" wordt minder herkend en één schoolmaatschappelijk werker is "cyberstalking" tegengekomen. De verschillende vormen van cyberpesten staan beschreven in hoofdstuk 1.2.1.

De volgende methoden worden gebruikt binnen de praktijk voor pesten: "Het 5-sporenbeleid", "Schatjes, katjes, watjes", "Alles Kidzzz" en de "Kanjerttraining". Door alle schoolmaatschappelijk werkers wordt benoemd dat het van belang is, meerdere partijen bij de hulpverlening te betrekken. De methode "5-sporen beleid" sluit daar het meest bij aan. Binnen de sociale vaardigheidstrainingen wordt gebruikt gemaakt van de methode: "Schatjes, katjes, watjes" en vanuit school "de kanjertraining". De hele klas wordt erbij betrokken. Bij veel kinderen werken deze methoden effectief.

Eén schoolmaatschappelijk werker vindt een sociale vaardigheidstraining minder nut hebben. Zij twijfelt of een kind het ook in een onveilige situatie kan toepassen. De andere schoolmaatschappelijk werkers geven aan dat kinderen veel van elkaar kunnen leren. De ervaring dat een groep ook leuk kan zijn, is een grote aanwinst, voor de kinderen.

Over de individuele methoden kan weinig gezegd worden wat betreft effectiviteit, omdat deze niet met regelmaat gebruikt worden.

Wat verder opvalt is dat voor zowel klassiek- als cyberpesten, dezelfde methoden gebruikt worden. Eén schoolmaatschappelijk werker geeft in haar interview aan dat een speciale methode voor cyberpesten niet echt nodig is. Een andere schoolmaatschappelijk werker geeft aan dat het de onbekendheid is en dat er om die reden geen methode voor is. Een derde schoolmaatschappelijk werker geeft aan, dat het tot nu toe altijd goed is gegaan binnen de hulpverlening en dat er om die reden nog niet gezocht is naar een methode voor cyberpesten. Bovendien wordt benoemd dat het moeilijk is om een methode te vinden, die op cyberpesten is gericht. Uit de interviews blijkt dat als een methode niet toespitst op cyberpesten, de schoolmaatschappelijk werkers zelf de informatie over cyberpesten toevoegen. Wel wordt hierover enige twijfel uitgesproken, door de schoolmaatschappelijke werkers. Het belang van correcte en volledige informatie en het belang van een geschikte methode wordt ingezien.

Als preventieve methode wordt vooral het adviseren van leerkrachten, over een goed klimaat in de klas, genoemd.

Geen één van de geïnterviewde schoolmaatschappelijk werkers heeft de illusie dat cyberpesten zal verdwijnen in de toekomst. Zij denken dat het zal gaan toenemen als problematiek binnen de hulpverlening. Een reden die gegeven wordt, is het nog steeds toegankelijker worden van het internet voor kinderen. Informatie en preventie worden genoemd als middelen die meer ingezet zouden moeten worden. De schoolmaatschappelijk werkers geven aan dat zij door meer informatie, preventiever te werk kunnen gaan en dat de school op dit gebied een grote rol moet gaan spelen.

6.1.2 Resultaten interview' Alice Vlotters, coördinatrice van pestweb.nl

Alice vlotter is coördinator van pestweb. Pestweb is een website voor kinderen, ouders en leerkrachten om informatie te vragen of hulpverlening via digitale wegen te krijgen.

We hebben gesproken over de positie van het schoolmaatschappelijk werk en gekeken hoe deze positie verbeterd kan worden ten opzichten van de cyberpestproblematiek. Dit interview is terug te vinden in bijlage 6.

Alice vlotters geeft in haar interview aan dat cyberpesten een nieuwe vorm is van pesten en vaak het verlengde is van het klassieke pesten. Sinds de website bestaat (nu vierjaar), heeft zij al te maken met de cyberpestproblematiek. Volgens haar wordt de samenleving steeds individualistischer, verharder de mensen en komen mensen steeds meer voor zichzelf op. De neiging om te pesten is behoorlijk aanwezig en als er dan technisch allerlei middelen aangereikt worden die kinderen kunnen inzetten en spannend en uitdagend zijn, krijgen kinderen wapens in handen om het pesten te laten toenemen.

Alice Vlotters geeft aan dat het van belang is te weten hoe cyberpesten aangepakt kan worden. Cyberpesten vraagt andere middelen en andere technieken. Als schoolmaatschappelijk werkers gaan praten met kinderen over digitaal pesten, moeten zij achter de computer met kinderen meekijken en de taal van de kinderen spreken. Cyberpesten is "makkelijker" aan te pakken door de technische aspecten. Op het internet kan geblokkeerd worden of een kind kan even achter internet weggehaald worden. Het is ééndimensionaler. Wel neemt de onveiligheid in de eigen wereld toe bij cyberpesten en gebeurt het cyberpesten vaak anoniem. Bij elke vorm van pesten moet gepraat worden, maar er zijn wel degelijk verschillen in hoe cyberpesten aangepakt moet worden. Voor cyberpesten geldt ook het 'vijf sporenbeleid', alleen gaat deze methode niet in op de technische aspecten van het cyberpesten. De pester, het gepeste kind, ouders en het team moet op één lijn staan en de klasgenoten moeten er ook bij betrokken worden. Het 'vijf sporenbeleid' is één van de weinige aanpakken die, in de praktijk, effectief blijkt te zijn.

Bij cyberpesten geven de hulpverleners van het pestweb adviezen over wat er het beste gedaan kan worden op technisch gebied. De doelstelling is dat kinderen weerbaarder worden en voor zichzelf gaan opkomen. Dat is de doelstelling die zowel bij het klassieke pesten, als bij het cyberpesten wordt gehanteerd.

Alice Vlotters vindt het bijzonder dat er slechts 18 van de 53 schoolmaatschappelijk werkers te maken heeft gehad met cyberpesten, omdat het tegenwoordig bijna standaard onderdeel is van het klassieke pesten. Als er geen kennis is van het hele terrein, dan worden niet de goede vragen gesteld en kan er geen compleet beeld verkregen worden. Het is belangrijk om veel te lezen, op internet te zoeken, conferenties bij te wonen en veel met mensen te praten om aan kennis te komen. Alice Vlotters, coördinatrice van pestweb, zegt hierover het volgende: "Je begrijpt pas wat het is als jezelf in die wereld zit en weet hoe het gaat en hoe gemakkelijk het is om elkaar uit te schelden. Als je er niets mee hebt, dan kun je, je er ook weinig bij voorstellen."

Het schoolmaatschappelijk werk, werkt net als de artsen van de gemeentelijke gezondheidsdienst. Deze artsen zijn er incidenteel en verder hebben zij een buiten positie, ze zijn slecht in zicht en te weinig op scholen aanwezig. Het schoolmaatschappelijk werk heeft een lastige positie om zich te profileren naar de buitenkant. Aandacht aan een goede PR en hoe kinderen bereikt kunnen worden, is daardoor van groot belang.

Het schoolmaatschappelijk werk moet volgens Alice vlotter de onderstaande punten realiseren, om op een effectieve manier in te kunnen springen op de cyberpestproblematiek:

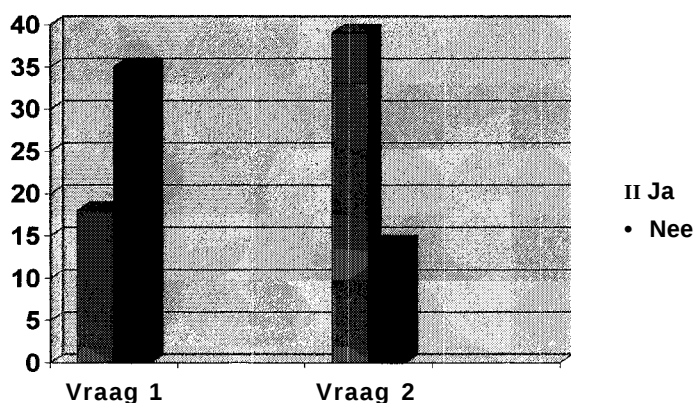
- Ze moeten zichtbaarder worden voor kinderen en makkelijker te vinden zijn op internet;
- Kinderen weten vaak niet hoe zij het schoolmaatschappelijk werk moeten benaderen, dus meer bekendheid naar de kinderen toe, zodat zij weten wie zij aan kunnen spreken, dit werkt drempel verlagend;
- Een schoolmaatschappelijke werker moet (bij)geschoold zijn, waardoor zij weet waar zij over praat en waar zij op door moet vragen. De schoolmaatschappelijk werker moet laten merken dat zij er wat vanaf weet;
- Een schoolmaatschappelijk werker moet eerder bij de hulpverlening betrokken zijn; dus intensiever contact met leerkrachten en interne begeleiders.

6.2 Enquête

De ervaring dat het, voor de interviews, moeilijk was schoolmaatschappelijk werkers te vinden, heeft aanleiding gegeven tot het houden van een kleine enquête. Er blijkt veel onbekendheid te bestaan wat betreft de cyberpestproblematiek onder de schoolmaatschappelijk werkers.

Deze enquête is gehouden om in cijfers aan te tonen, hoe groot die onbekendheid is. In september, biedt Alice Vlotters, coördinatrice van pestweb, schoolmaatschappelijk werkers een opleidingsochtend aan, dit is te lezen in de aanbevelingen en bijlage 9. Vandaar de relevantie van de tweede waag in de enquête. Voor de enquête zie bijlage 8.

6.2.1 Uitkomst en conclusie enquête

De enquête die is opgesteld, is via de mail verstuurd. In deze mail is gevraagd of de contactpersonen de enquête door wilden mailen naar de schoolmaatschappelijk werkers binnen het team en de instelling. Het is dus moeilijk aan te geven hoeveel schoolmaatschappelijk werkers deze enquête heeft bereikt, maar in totaal zijn er 53 geretourneerd.

Uit de enquête blijkt dat slechts 18 van de 53 schoolmaatschappelijk werkers in mindere of meerdere mate te maken heeft gehad met cyberpesten binnen hun caseload.

Ook kunnen we concluderen dat er een grote behoefte is aan informatie over de wijze van hulpverlening, ten aanzien van de cyberpestproblematiek. In de enquête hebben namelijk 39 van de 53 schoolmaatschappelijk werkers aangegeven, behoefte te hebben aan meer informatie over cyberpesten.

Onderaan de enquête (bijlage 8) was ruimte voor op- en aanmerkingen. Enkele op- en aanmerkingen geven een goed beeld van de manier van denken van de schoolmaatschappelijk werkers, met betrekking tot de cyberpestproblematiek. Enkele op- en aanmerkingen die geplaatst zijn:

- Ik herken het niet binnen het basisonderwijs en het lijkt me interessant om er meer over te weten, misschien signaleren we dan eerder;
- mijn collega jeugdhulpverlener heeft het team informatie gegeven over dit onderwerp). Dit is wel nuttig om te hebben. Zelfben ik niet zo bekend met het contactleggen via internet, behalve een mailtje. Hierdoor is informatie van buitenaf zeer wenselijk voor mij geweest;
- vooralsnog herken ik de problematiek in mijn caseload vanuit individuele gesprekjes met kinderen. Het komt dan 'toevallig' aan de orde, de leerling vertelt hierover wanneer we spreken over contacten en vriendschappen;
- ik maak me steeds meer zorgen over dit probleem, ook omdat het zo moeilijk kan zijn de vinger erop te leggen door scholen. Dit gebeurt veelal ook thuis, maar het uit zich vervolgens op scholen;
- bij de eerste vraag heb ik 'ja' ingevuld, omdat ik er wel eens van gehoord heb via een cliënt. Maar ik kom het zelden tegen. En ook de scholen waar ik kom, herkennen het over het algemeen niet;
- ik begeleid met name ouders van kinderen op de basisschool. Van hen hoor ik geen vragen over cyberpesten. Om deze reden kom ik er ook niet mee in aanraking.

Opvallend is dat sommige schoolmaatschappelijk werkers, slechts één keer te maken hebben gehad met het cyberpesten, of het kort hebben besproken met de cliënt, maar er verder niets mee hebben gedaan binnen de hulpverlening.

Bovenstaande informatie laat ook zien dat er nog veel onbekendheid is rondom het onderwerp cyberpesten. Informatie over het cyberpesten is daarom wenselijk/nuttig. Zorgen rondom het cyberpesten worden uitgesproken. Het herkennen van cyberpesten levert door de onbekendheid problemen op. Ondanks dat vraag 1, zie bijlage 8, soms met 'ja' is ingevuld wil dit niet zeggen dat er hulp is verleend aan een cyberpester of een slachtoffer van cyberpesten.

Samenvatting en conclusies

De vraagstelling waar het hele onderzoek mee is begonnen, is in vier subvragen te verdelen:

1. Wat houdt cyberpesten in?
 2. Hoe kan dat worden gesignaleerd?
 3. Op welke manier kan cyberpesten (effectief) worden aangepakt?
 4. Welke rol kan het schoolmaatschappelijk werk hierin spelen?
- Hieronder zal per subvraag een samenvatting en conclusie worden gegeven.

1. Wat houdt cyberpesten in?

Bij cyberpesten wordt er gepest via digitale wegen, zoals internet en mobiele telefoon. Cyberpesten is een nieuwe vorm van pesten, die de laatste jaren intrede heeft gemaakt. Cyberpesten heeft overeenkomsten, maar ook verschillen met het klassieke pesten. Kenmerkend voor cyberpesten is dat het meer dan eens gebeurt, dat er psychisch geweld aan te pas komt en dat het intentioneel is. Cyberpesten is vaak het gevolg op het klassieke pesten. De verzender van deze pesterijen kan anoniem blijven, waardoor het pesten vaak grover en kwetsender is dan bij klassiek pesten.

Uit het onderzoek, van "Instituut Voor Onderzoek naar leefwijzen en verslavingen", te lezen in hoofdstuk 1.5, kan de conclusie getrokken worden dat voor kinderen, die op een klassieke manier gepest worden, de gevolgen nadeliger zijn in vergelijking met die van het cyberpesten. Cyberpesten versterkt de schadelijke gevolgen van pesten in het echte leven. Kinderen die zowel in het echt, als online gepest worden, zijn somberder, eenzamer en hebben een negatiever zelfbeeld dan kinderen die alleen online, of alleen in het echt gepest worden. Cyberpesten is laagdrempelig en onpersoonlijk en een zwijgende middengroep, zoals bij klassiek pesten het geval is, hoeft niet aanwezig te zijn.

2. Hoe kan dat worden gesignaleerd?

Signalen van cyberpesten zijn moeilijk door ouders en leerkrachten waar te nemen. Wanneer een kind thuiskomt met gescheurde broek of blauw oog, is het duidelijk dat er iets aan de hand is. Bij cyberpesten is dit veel minder zichtbaar. Vaak komt pas later aan het licht dat het kind gecyberpest werd, of nog steeds wordt. Vanuit de theorie worden meerdere (mogelijke) signalen beschreven die kunnen duiden op cyberpesten:

- Het slachtoffer isoleert zich van anderen, gaat niet graag naar school, is vaker afwezig;
- het slachtoffer is vaak betrokken bij samenscholing of een opstootje en zoekt de veiligheid van de leerkracht op. Schoolresultaten gaan plots achteruit;
- het gepeste kind krijgt psychosomatische klachten zoals hoofdpijn en buikpijn;
- het slachtoffer wordt vaak als laatste gekozen bij de indeling van groepjes.

In de praktijk worden bovenstaande signalen herkend en aangevuld met signalen als angst en bedplassen.

Vanuit de theorie worden ook (mogelijke) signalen van iemand die cyberpest aangegeven:

- De pester wil graag stoer doen en imponeren;
- de pester is fysiek sterker dan het slachtoffer, wil overheersen en zichzelf bewijzen, bij cyberpesten is het niet nodig om fysiek sterker te zijn;
- de pester reageert impulsief en agressief bij tegenwerking;
- de pester omringt zich met meelopers die zorgen voor zijn aanzien en is eerder gevreesd dan geliefd in de groep.

In de praktijk worden bovenstaande signalen herkend en aangevuld met het feit dat een pester moeilijk toegankelijk is en mogelijk zelfde nodige problemen heeft.

Signaleren werd door geen van de geïnterviewde schoolmaatschappelijk werkers, als taak van het schoolmaatschappelijk werk, benoemd. Vanuit de theorie, te lezen in hoofdstuk 3.3, wordt benoemd dat schoolmaatschappelijk werkers wel een signalerende functie zouden moeten hebben.

Uit de literatuur en op basis van de resultaten van de interviews kan de conclusie getrokken worden, dat het schoolmaatschappelijk werk, vanuit haar positie, te weinig in staat is om de signalen van kinderen op te vangen. Als dit al gebeurt, is dit toevallig, aangezien de schoolmaatschappelijk werkers maar een beperkt aantal uren op de scholen aanwezig zijn. De signalerende taak ligt volgens de schoolmaatschappelijk werkers meer bij de leerkrachten en ouders. De signalerende taak, van de schoolmaatschappelijk werkers, ligt vooral op het gebied van ouders en leerkrachten informeren over cyberpesten en hoe zij het kunnen signaleren. De signalerende taak van het schoolmaatschappelijk werk is dus het mobiliseren van ouders en leerkrachten, om te gaan signaleren.

3. Op welke manier kan cyberpesten (effectief) worden aangepakt?

Hoe effectief de methoden voor het klassieke pesten zijn, is vanuit dit beperkte onderzoek niet te zeggen. Landelijk onderzoek naar de methoden ontbreekt en in de praktijk blijkt dat er maar weinig gebruik wordt gemaakt van de verschillende methoden. Bij de methode "Schatjes, katjes, watjes", die gebruikt wordt voor de sociale vaardigheidstrainingen, vinden vier van de vijf maatschappelijk werkers dat goede resultaten, bij zowel pesters, slachtoffers als meelopers, te zien zijn.

Op dit moment is er geen methode die zich richt op het hulpverlening bij cyberpesten. Het cyberpesten onderscheidt zich van het klassieke pesten door het technische aspect, waar kennis over moet zijn. Bij het technische aspect van cyberpesten is het van belang, om te weten wat er, op de digitale wegen gebeurt. Daarbij is het van belang om te weten wat voor acties op de computer kunnen worden genomen, zoals: blokken, account verwijderen enzovoort.

Cyberpesten is feitelijker, doordat het op papier staat. Bij het cyberpesten zijn duidelijkere stappen te nemen, zo zal er met het kind afgesproken kunnen worden dat het zich enkele weken niet op de digitale wegen begeeft. De methoden die zich

richten op het klassieke pesten, bieden hier geen handvaten in en schieten dus op technisch terrein tekort.

Uit de theorie en de praktijk kan geconcludeerd worden dat, het psychosociale gedeelte van de methoden voor klassiek pesten, waarschijnlijk wel aansluiten bij cyberpesten. Cyberpesten gebeurt namelijk vanuit dezelfde basis als klassiek pesten; het gaat ook om de machtspositie en laten zien wie de sterkste is. Om cyberpesten "effectiever" aan te pakken, zal er een methode ontwikkeld moeten worden die zich ook richt op de technische aspecten van het cyberpesten. In deze methode moeten duidelijke richtlijnen en stappen stazin, die ondernomen kunnen worden om het cyberpesten te stoppen.

4. Welke rol kan het schoolmaatschappelijk werk hier in spelen?

Zoals in hoofdstuk 3 te lezen is, blijkt dat de schoolmaatschappelijk werkers tot nu toe vooral de curatieve taak op zich hebben genomen binnen de cyberpestproblematiek. Door de minimale uren die de schoolmaatschappelijk werkers hebben per school, is het lastig om de signalerende en preventieve taak te vervullen. Cyberpesten wordt gezien als een toenemende problematiek binnen de hulpverlening. Een reden hiervoor is het nog steeds, voor kinderen, toegankelijker worden van het internet.

Informatie en preventie worden genoemd als middelen die meer ingezet zouden moeten worden om de cyberpestproblematiek aan te pakken.

Duidelijk wordt dat het van belang is, dat schoolmaatschappelijk werkers op de hoogte zijn van de technische aspecten van cyberpesten en weten welke stappen er genomen kunnen worden.

Uit de literatuur en de resultaten van de interviews en enquêtes, kan geconcludeerd worden dat er een kennistekort is onder de schoolmaatschappelijk werkers.

Cyberpesten is een toenemende problematiek binnen de hulpverlening en toch hebben slechts 18 van de 53 schoolmaatschappelijk werkers maar, in mindere of meerdere mate, te maken gehad met cyberpesten. Bovendien hebben 39 schoolmaatschappelijk werkers behoefte aan meer informatie.

Aanbevelingen

Naar aanleiding van de conclusies worden er aanbevelingen gedaan. Aanbevelingen die de rol en de kennis van de schoolmaatschappelijk werker, met betrekking tot de cyberpestproblematiek, dienen te vergroten en de effectiviteit van de hulpverlening dienen te verbeteren.

Er zullen zowel, naar de schoolmaatschappelijk werkers als naar de instellingen toe, aanbevelingen gedaan worden.

Aanbevelingen voor schoolmaatschappelijk werkers

Uit de conclusies is duidelijk geworden dat cyberpesten zich met name, op het technisch aspect, onderscheidt van het klassieke pesten. Zonder te weten waar kinderen over praten op internetgebied en welke concrete stappen er ondernomen kunnen worden op het internet, kan er niet "effectief hulp worden verleend. Daarom is het van groot belang dat de schoolmaatschappelijk werker:

- Zich inleest:

Het is van belang dat schoolmaatschappelijk werkers zich gaan inlezen wat betreft het technische aspect van cyberpesten. In deze scriptie is geconstateerd dat er slechts enkele verschillen zijn te zien, tussen het klassieke pesten en het cyberpesten. De vorm van het klassieke pesten en het cyberpesten maakt wel een groot verschil. Door te weten wat cyberpesten inhoudt, kunnen er gerichtere vragen gesteld worden, binnen de hulpverlening en kan het cyberpesten eerder worden herkend.

Boeken die aan te raden zijn:

- Delver, Bamber (2003). *Pandora 's mailbox: gids voor een kindveilig internet*. Haarlem: Easy Computing BV.
- Pardoën, Justine & Pijpers, Remco (2006). *Mijn leerling online: hoe begeleid je je leerlingen op het internet*. Amsterdam: SWP.
- Delver, Bamber. (2007). *Pesten is laf! Cyberpesten laffer*. Haarlem: Vives Media.

- Zaken uitprobeert:

Om te begrijpen hoe het cyberpesten in zijn werk gaat, is het goed om de wegen van het internet, de mobiele telefoon, enzovoorts te bewandelen.

Door te kijken op [wvAv.hyves.nl](http://www.wvav.hyves.nl) en door op www.msn.nl te msnen, kan een hulpverlener zich leren te verplaatsen in de kinderen. Op die manier kan het schoolmaatschappelijk werk effectief hulp verlenen, omdat de schoolmaatschappelijk werker weet waar hij/zij het over heeft. Door de taal van de kinderen te spreken, wordt de schoolmaatschappelijk werker benaderbaar.

- Zich bijschoolt:

Uit de enquête is gebleken dat er een grote behoefte is aan informatie over het onderwerp cyberpesten; er is sprake van kennistekort. Samen met Alice Vlotters, coördinator van pestweb, is er gekeken hoe een bijdrage geleverd kan worden aan dit kennisprobleem. Alice Vlotters geeft conferenties en trainingen aan leerkrachten. Alice Vlotters gaf aan dat zij het schoolmaatschappelijk werk niet duidelijk in beeld had en hierdoor geen aanbod had voor deze groep. Vanuit het belang dat

schoolmaatschappelijk werkers weten wat er speelt, met betrekking tot het onderwerp cyberpesten, is er een ochtend georganiseerd op 10 september aanstaande, van 9.00 uur tot 12.30 uur. Schoolmaatschappelijk werkers kunnen, deze ochtend, bijscholen in de wijze van hulpverleners, rondom de cyberpestproblematiek. Schoolmaatschappelijk werkers die in de enquête hebben aangegeven, behoefte te hebben aan informatie, zullen op de hoogte gesteld worden via een brief. Zie bijlage 9.

- Naamsbekendheid op bouwt:

Voor velen lijkt het schoolmaatschappelijk werk niet in beeld te zijn. Het schoolmaatschappelijk werk heeft een lastige positie om zich te profileren met betrekking tot de cyberpestproblematiek. Het is van belang dat de schoolmaatschappelijk werkers toegankelijk worden voor zowel, leerkrachten, ouders, als leerlingen. Door naamsbekendheid op te bouwen, wordt zij benaderbaar. Mensen herkennen de schoolmaatschappelijk werker en weten hem of haar te bereiken. Voor de jongeren is het van groot belang dat zij weten hoe zij het schoolmaatschappelijk werk kunnen bereiken. Houdt er rekening mee dat jongeren via een folder moeilijk te bereiken zijn, dat is niet het medium van de jeugd.

- Informatieavonden organiseert:

Als een schoolmaatschappelijk werker zich goed heeft ingelezen en is bijgeschoold, dan is het goed om te gaan kijken wat er aan preventie gedaan kan worden. Bijvoorbeeld signaleren dat scholen niet of nauwelijks op de hoogte zijn van de cyberpestproblematiek. De schoolmaatschappelijk werker kan de school dan een aanbod doen, door bijvoorbeeld informatieavonden voor leerkrachten, ouders en kinderen te organiseren. Zo worden personen, die dagelijks om de leerlingen heen zijn, geactiveerd om te signaleren. Op deze manier wordt iemand, indien nodig, sneller doorverwezen, naar het schoolmaatschappelijk werk. Door informatieavonden te organiseren leren leerkrachten, ouders en leerlingen namelijk het gezicht van hun schoolmaatschappelijk werker herkennen.

Aanbevelingen naar instellingen

- Methoden ontwikkelen

Als instelling is het goed om, alle schoolmaatschappelijk werkers, een scholing over cyberpesten te laten volgen en een methode te zoeken of te ontwikkelen, die aansluit bij de problematiek. Scholingen moeten met regelmaat plaats vinden, omdat het een vrij nieuw en toenemend maatschappelijk probleem is, die nog in de kinderschoenen staat. Als alle schoolmaatschappelijk werkers in grote lijnen op dezelfde wijze handelen, kan er beter overlegd worden en vindt er kruisbestuiving plaats. Zo wordt er op een effectievere manier hulp verleend en samengewerkt.

- Inzetten voor meer uren schoolmaatschappelijk werk

Het schoolmaatschappelijk werk zal meer uren moeten krijgen. Alleen zo kan een schoolmaatschappelijk werker zich beter verdiepen en de preventieve en signalerende taak vervullen. Het belang van schoolmaatschappelijk werk zal uitgelegd moeten worden bij de gemeente en de overheid. De gemeente of overheid, moet het belang in gaan zien van het schoolmaatschappelijk werk en hierdoor meer uren schoolmaatschappelijk werk financieren.

Nawoord

Ik ben de tel kwijt geraakt wat betreft de uren die in deze scriptie zitten, maar dit zijn er veel. Niet alleen vele uren, maar ook met veel energie en enthousiasme, heb ik aan mijn scriptie gewerkt.

Het werken aan deze scriptie heb ik ervaren als een interessante, leerzame, maar vooral boeiende reis. Een reis die niet altijd even voorspoedig verliep.

In het begin van het schooljaar duurde het lang voordat er een scriptiebegeleider was, die mij kon begeleiden. Mede hierdoor heb ik toch de nodige tijdsdruk ervaren. Toen ik uiteindelijk een scriptiebegeleider kreeg toegewezen, merkte ik dat ik het prettig vond om regelmatig over de inhoud te praten. Dit gaf me input om verder te gaan.

In de praktijk bleek, dat het niet gemakkelijk was om schoolmaatschappelijk werkers te vinden die bekend waren met de cyberpestproblematiek en die daarnaast ook nog eens mee wilden werken aan een interview. Dus ik ben blij dat het me toch was gelukt om vijfmaatschappelijk werkers te vinden.

Ik vond het leerzaam om ervaren schoolmaatschappelijke werkers te mogen interviewen en hun visie en werkwijze rondom (cyber)pesten te mogen horen. Hoe meer interviews ik had afgenomen en hoe meer ik me ging verdiepen in de theorie, hoe interessanter ik het onderwerp 'cyberpesten' begon te vinden. Ik kreeg steeds meer vergelijkingsmateriaal en de verschillen en overeenkomsten tussen de praktijk en de theorie werden steeds duidelijker. Bovendien heeft het me enorm geboeid om op deze manier literatuuronderzoek te doen.

Door alle interessante informatie was ik op een gegeven moment zo met de scriptie bezig, dat het ook op vrije momenten mijn gedachten beheerste.

Dat mijn scriptie ook daadwerkelijk wat heeft opgeleverd, namelijk een bijscholing voor schoolmaatschappelijk werkers, heeft mij trots gemaakt.

Als ik kijk naar mijn eigen functioneren in de toekomst als maatschappelijk werker, dan heeft deze scriptie mijn professioneel handelen verbeterd en mij handvaten gegeven om met hulpverlening rondom cyberpesten om te gaan.

Ik wil iedereen bedanken die mij begeleid en ondersteund heeft om tot dit mooie resultaat te komen. In het bijzonder wil ik mijn moeder; Lilian Westendorp, mijn scriptiebegeleider; Sjaak Quist en Rudi Gjaltema bedanken, voor hun zorgvuldige en kritische blik op mijn scriptie.

Ik hoop dat de reis, zoals beloofd in de inleiding, informatief was en dat u, uw koffer heeft kunnen vullen met nuttige informatie en dat u het met net zoveel plezier gelezen heeft als dat ik het geschreven heb.

Literatuurlijst

Boeken:

- Aarsten, I., Rie, A. de la & Teunissen, W. (1987). *Kind-Ouders-School*. Utrecht: SWP.
- Baarda, D.B., Goede, M.P.M. de & Teunissen, J. (1997). *Basisboek kwalitatief onderzoek: Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek* (tweede, geheel herziene druk). Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Baeten, P.A.C.M., Kooijman, K. & Rovers, P.R.W. (2000). *Meersporenbeleid in beweging*. Utrecht: NIZW.
- Bunthof, A. & Bijlsma, J. (2006). *Brochure WMO*. Zwolle: Interne uitgave afdeling Sociale Studies Hogeschool Windesheim.
- Dale, van
- Deboutte, G. & Schelstraete, I. (2000). *Pesten: Wat is het, wat doe je eraan*. Mechelen: Bakermat.
- Delver, B. (2003). *Pandora's mailbox: gids voor een kindveilig internet*. Haarlem: Easy Computing BV.
- Delver, B. (2006). *Vet veilig internet: tieners en internet*. Alkmaar: Vives Media.
- Delver, B. (2007). *Pesten is laf! Cyberpesten laffer*. Haarlem: Vives Media.
- Dugteren, T. van. (2006). *Pesten: Wat vind jij*. Arnhem: Lannoo.
- Emmerechts, S. (1999). *Pesten: wat doen we eraan? Op school, op het werk, thuis en in relaties*. Antwerpen: Icarus.
- Hasselaar, M. & Muynck, B. de (1999). *Ik wil er ook bij horen: weerbaar worden tegen pesten*. Houten: Den Hertog.
- Holstvoogd, R. (1995). *Maatschappelijk werk in kerntaken* (zesde druk). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Janssen, J.H.G. (1991). *De nieuwe code gedecodeerd* (Vijfde druk). Baarn: HB.
- Kool, J. (1995). *Ho, tot hier en niet verder... !* Leuven/Voorburg: ACCO.
- Kruuk, J., Steenbakkers, W. & Dortmans. (1999). *Schatjes, katjes, watjes? "basisset"*. Doetinchem: Graviant Educatieve Uitgaiven.
- Kugel, J. (2004). *Ontwikkelingspsychologie: voor opvoeders leraren en hulpverleners* (tweede druk). Utrecht: Agiel.
- Lievegoed, B. (1946). *Ontwikkelingsfasen van het kind* (12^e druk). Tiel: Christofoor.
- Limper, M. (2006). *Nergens meer veilig. Digitaal pesten, wat is het en hoe ga je ermee om*. Almere: Vereniging voor Openbaar Onderwijs.
- Meer, B. van der (2002). *Kinderen en pesten*. Utrecht/Antwerpen: Kosmos-Z&K uitgevers.
- Metaal, N. & Jansz, J. (1987). *Psychologie de stand van zaken* (10^e druk). Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Molen, IJ. van der. (1979). *Opvoedingstheorie en opvoedingspraktijk* (vierde druk). Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Noot, B. (2002). *Schrijvender-Wijs in het HBO* (derde druk). Soest: Nelissen.
- NVMW (2006). *Beroepsprofiel van de maatschappelijk werker*. Utrecht: NVMW
- Pardoën, J. & Pijpers, R. (2005). *Mijn kind online: hoe begeleid je je kind op het internet*. Amsterdam: SWP.

- Pardoen, J. & Pijpers, R. (2006). *Mijn leerling online; hoe begeleid je je leerlingen op het internet*. Amsterdam: SWP.
- Piaget, J. (1969). *Zes psychologische studies* (tweede druk). Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Scalogne, N. (1999). *Schoolmaatschappelijk werk: School en ouders in het primair onderwijs*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Steehouder, M., Jansen, C, Maat, K., Staak, J. van der, Vet, D. de, Witteveen, M., et al. (1999). *Leren communiceren: Handboek voor mondelinge en schriftelijke communicatie* (vierde, geheel herziene druk). Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Sterkenburg, P. van (2002). *Van Dale: Groot woordenboek hedendaags Nederlands* (3e druk). Utrecht: Van Dale Lexicografie.
- Valcke, M. (2001). *Mag ik op de computer? Computers en het internet in de opvoeding*. Tiel: Lannoo.

Tijdschriftartikelen:

- Andel, E. van. (10 december 2007). Maak maatschappelijk werk vast onderdeel van onderwijs. *Zorg en welzijn*.
- Kremers, M. (december 2006). Iedere school een maatschappelijk werker, maatwerk, *07*, p. 25.
- Postma, D.W (2007). Ouders strenger op internetgebruik. *Pedagogiek 2007, nr. 40, p.8*.
- Postma, D.W (2005). Pesttest. *Pedagogiek 2005, nr. 28, p. 5*.
- Roes, T. & Genugten, W. van (2005). Opleiding en onderzoek. *Maatwerk 2005, nr.06, pp. 42-43*.

Online documenten:

- Arkel, R. van. (z.j.). *"Alles Kidzzz"*. <http://www.alleskidzzz.nl/>. Geraadpleegd op 28-02-2008.
- Berg, R. van den & Wit, F. van. (januari 2006). *Notitie aansturing en organisatie van de zorg en adviesteams*. www.wsnsportfolio.nl/.../SAMENWERKING%20PO-VO/ZAT%20in%20het%20VO/Nieuwe%20opzet%20ZAT%20PO-VOL.doc. Geraadpleegd op 04-03-2008.
- Blom, F., Gils, B. van, Hartgers, M., Herpen, L. van, Jol, C, Kapel, R., et al. (2005). *Jaarboek onderwijs in cijfers 2005*. <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/2ABA48FE-587E-4222-9C63-168A4FC37E66/0/jaarboekonderwijs2005.pdf>. Geraadpleegd op 04-03-2008.
- Bolman, C, Dehue, F., Vollink, T., Open Universiteit Nederland. (25-04-2006). *Persrapport 'Cyberpesten: Big Deal ?!'* www.ou.nl/docs/nieuws/Extern%20nieuws/persrapport_Cyberpesten.pdf. Geraadpleegd op 22-11-2007.
- Borstlap, S. & Overzee, N. (2001). *No blame methode*, <http://www.noblame.nl>. Geraadpleegd op 20-03-2008.
- Delver, B. (z.j.). *De kinderconsument*, <http://www.dekinderconsument.nl>.

- Geraadpleegd op 22-11-2007.
- Gemeentelijke gezondheidsdienst (augustus 2007). *Handleiding leskist cyberpesten en veilig internet*.
<http://www.ggd.nl/ggdnl/u^r=574>. Geraadpleegd op 15-01-2008.
- Gielen, G. (1996). *Cyberpesten*. <http://www.cyberpesten.be>. Geraadpleegd op 09-11-2007
- Graviant. (zonder jaar). *Schatjes, Katjes, Watjes?*
<http://www.graviant.nl/educatieve-uitgaven/online/>. Geraadpleegd op 28-02-2008.
- IVO. (januari 2005). *Onderzoeknaar cyberpesten*. <http://www.qrius.nl>.
Geraadpleegd op 22-11-2007.
- Leerling. (24-06-2006). *Pesten*, <http://spreekbeurt.web-log.nl/spreekbeurten/diversen/index.html>. Geraadpleegd op 20-03-2008.
- Meer, B. van der. (zonder jaar). *Pesten*, <http://www.pestten.net>. Geraadpleegd op 22-11-2007.
- Novum. (10-07-2007). *Meer gehandicapte kinderen op reguliere school*.
http://www.kennisnet.nl/nieuwsportal/po/meer_gehandicapte_kinderen_op_reguliere_school.html. Geraadpleegd op 20-02-2008.
- Planet internet. (25-04-2006). *Online pesten scholieren bij voorkeur anoniem*.
<http://www.pestweb.nl/aps/pestweb/L^wsarchief+2006/Online+pesten+scholieren+bij+voorkeur+anoniem.htm>.
Geraadpleegd op 28-12-2007.
- Telegraaf, de. (15-06-2006). *Online pesten komt hard aan*. http://www.telegraaf.nl/i-mail/44730291/Online_pesten_komt_hard_aan.html.
Geraadpleegd op 14-12-2007.
- Vlotters, A. (2004). *Pestweb*. www.pestweb.nl. Geraadpleegd op 09-11-2007.
- Weide, G. (z.j). *Kanjer training*, <http://www.kanjertraining.nl/>. Geraadpleegd op 28-02-2008.
- Willard, N. (2002). *Cyberpesten*. <http://www.cyberbully.org>. Geraadpleegd op 22-11-2007.
- Zorg In en Om School, (zonder jaar). *Gemeentelijke taken bij de aansluiting op de*
yewgdzorg. <http://www.z^w&id=1&Itemid=3>. Geraadpleegd op 28-02-2008.

Bijlage 1

Interview met Veronie de Jong, schoolmaatschappelijk werker, te Leiden.

Wat is de positionering van het schoolmaatschappelijk werk binnen de school/scholen waarin u werkzaam bent?

Ik ben werkzaam bij Maatschappelijke Dienstverlening Midden Holland (MDMH). Het is per 1 maart zo dat 'Weer Samen Naar School' (WSNS) de gelden krijgt die bestemd zijn voor het schoolmaatschappelijk werk. De gemeente doet daar wat geld bij. We hebben met de schoolbesturen, WSNS, de gemeente en het MDMH afgesproken dat het MDMH het schoolmaatschappelijk werk gaat leveren. Dit op nadrukkelijk verzoek van de scholen, omdat we op dit moment in de vrije markt zitten. Iedereen is bezig met elkaar te beconcurreren en er waren meerdere aanbieders

Wij zitten in de interne zorgbreedte van de scholen. Op dit moment is het zo, dat gaan we ook continueren, dat wij altijd gebeld kunnen worden door de intern begeleiders. De interne begeleider is de zorgcoördinator in heel Nederland van alle scholen. We werken nu met reguliere spreekuren. We gaan kijken hoe dat werkt bij de nieuwe scholen, want je moet je tijd niet teveel kwijt zijn aan overleg. We moeten een goed loopvermogen hebben.

De basisscholen zijn geclusterd. Die clusters hebben een Zorg Advies Team (ZAT), daarin hebben wij ons ook gepositioneerd. Het ZAT team is een bovenschools zorgteam dat het 'WSNS' in het leven heeft geroepen omdat de intern begeleiders zo aan kruisbestuiving doen. Elkaar consulteren, maar ook zorgen voor zorgarrangementen binnen het kader van WSNS, want we willen met zijn allen in Nederland dat zoveel mogelijk kinderen binnen de reguliere basisscholen blijven. De zorgteams komen één keer per maand en het ZAT (het uitgebreide zorg team) komen vier keer per jaar bij elkaar. Nieuw is, dat we vanuit al die ZAT's ook gaan werken voor de gezinnen. We zijn dus een actor in het hulpverleningsveld, zal je kunnen zeggen.

We zijn tot nu toe gewend om spreekuren te hebben. Dit gebeurde circa één keer in de vijf a zes weken. Die spreekuren houden in dat wij dan op school zijn. We bespreken met de interne begeleider en de leerkracht bij wie de kinderen in de klas zitten bijvoorbeeld de hulpverleningsprocessen in de gezinnen, mits de gezinnen daar toestemming voor hebben gegeven. Verder bespreken we de zaken die wij van belang achten voor de school. Het is dus niet zo dat ouders zo binnen kunnen lopen. Nog een aspect van de spreekuren is dat is leerkrachten van ons ook graag willen weten hoe ze moeten handelen bij bepaalde kinderen in de klas. Dat kunnen kinderen zijn die nog niet bij ons bekend zijn, maar ook kinderen die onderdeel zijn van het gezin waarin wij al hulpverlening bieden.

Als er hulpverlening nodig is binnen een gezin is het de gewoonte dat de interne begeleider contact legt met de ouders. Als ouders toestemming geven, want het is natuurlijk vrijwillige hulpverlening, dan krijg ik het adres en het telefoonnummer en dan bel ik de ouders en ga op huisbezoek.

Kinderen bellen mij niet, het is twee of drie keer gebeurd. Het is de basisschool die belt. In principe ben ik de hulpverlener van het gezin. Coaching van het kind kan

daar onderdeel van zijn, maar ik doe nooit iets alleen met kinderen.

Zijn er opleidingsdagen/congressen die u heeft bijgewoond over cyberpesten? Met welke reden wel of juist niet? Wat waren uw beweegredenen hiervoor en is dit een meerwaarde voor u geweest om meer bekend te worden met cyberpesten?(was dit voor of nadat u deze problematiek tegen kwam in u caseload?)

Nee, nou moet ik zeggen, het is hier ook niet voorbij gekomen. Als het wel voorbij was gekomen dan nog weet ik niet of ik eraan mee gedaan zal hebben. Ik denk dat het een kwestie van ervaring is. Ik heb zelf 22 jaar voor de klas gestaan en doe vervolgens nu 10 jaar schoolmaatschappelijk werk, ik denk dat ik wel heel wat heb gezien. Het heeft weinig meerwaarde door mijn ervaring. Ik wil ook niet zeggen dat ik alles weet.

Op welke manier(en) bent u bekend geworden met het cyberpesten binnen het schoolmaatschappelijk werk? Zijn er dingen die u mist?

De eerste confrontatie was via school, dat was uit groep 4.

Als schoolmaatschappelijk werker heb je veel te maken met pesten en op dit moment hebben de meeste trajecten te maken met pesten. Wij bieden scholingen aan, aan teams. Deze scholingen heb ik zelf ook gegeven, ik weet dus heel goed wat pesten is. Het is dus niet zo heel moeilijk om te bedenken wat cyberpesten is. Het begon in groep vier, maar ook in **groep 7** en 8 ongeveer twee en een halfjaar geleden.

Welke taken behoren tot de taken van het schoolmaatschappelijk werk en dan vooral met betrekking op pestproblematiek (afbakening beroep).

Het schoolmaatschappelijk werk heeft natuurlijk verschillende taken op verschillende levels. We adviseren leerkrachten en interne begeleiders hoe ze met de pestproblematiek kunnen omgaan en hoe ze hun invloed kunnen doen gelden in het klimaat van de klas. Pesten gaat over een klimaat. Hoe onveiliger het klimaat is hoe meer er gepest wordt. Dus 'wat dat betreft voelt het onderwijs zich ook wel verantwoordelijk voor wat er gebeurt. Pesten is een ongelooflijk hardnekkig probleem, wat overigens wel van alle tijden is, maar waar we erg weinig antwoord op weten. Dat heeft ook te maken met de technieken die gebruikt worden en de excessen die we inmiddels kennen. Onze taak is om leerkrachten en ouders te adviseren.

Vaak is het gepeste kind ook onderdeel van het systeem waar wij mee werken. Wat ik belangrijk vind, is dat wij als schoolmaatschappelijk werkers heel goed de dingen met elkaar verbinden. Want bij de pestproblematiek heb je te maken met, de pester, een slachtoffer, de groep, de ouders van de pester, de ouders van het slachtoffer. Dan heb je ook nog eens de leerkracht en de interne begeleider die zorg moeten dragen voor het klimaat. Althans daar in ieder geval initiatief in nemen. Je hebt dus veel sporen.

Elke school in Nederland heeft een pestprotocol en van die prachtige dingen ingelijst. Dan denk ik, "doe maar weg", want we weten allemaal hoe het werkt. Het werkt niet, althans nauwelijks. Als je als school je krachtig neerzet en we eisen/verwachten van ouders dat ze meewerken op het gebied van het klimaat van de school. We willen ouders daar ook op aanspreken en ouders kunnen ons daar op aanspreken. Je moet dan als school ook gewoon je verantwoordelijkheid nemen. Het is eigenlijk het moeilijkste probleem in het onderwijs.

Advisering is dus één taak. Dat betekent advisering aan school en aan de ouders.

Iedere keer is het aan de touwtjes trekken van iedereen die erbij betrokken is, want alleen een pester of alleen een gepeste kun je niet helpen.

Ik denk niet dat sociale vaardigheidstrainingen de oplossing is voor de kinderen die zo gepest worden. Als een kind in een veilige situatie leert zeggen: "ik vind je niet aardig zo", is het nog maar de vraag of het kind dat kan zeggen in een andere situatie.

Dus het is adviserend en het is curatief. Je gaat met een kind en het gezin aan de slag. Daarnaast ook teamscholing, hoe ga je met pesten om in je klas.

Welke taak heeft het schoolmaatschappelijk werk in het signaleren van cyberpestproblematiek?

Toen ik voor het eerst signalen opving van cyberpesten heb ik dat besproken met de school waar het speelde. Ik heb de directeur geadviseerd om daar in ieder geval stelling tegen te gaan nemen. Dat doet een school (ik neem even een gemiddelde school) niet snel want een school houdt in principe niet van problemen en daarnaast gebeurt cyberpesten na schooltijd. Je moet dan proberen dat de school zich verantwoordelijk gaat voelen. De directeur van deze school, voelde zich verantwoordelijk. Hij heeft een brief gestuurd naar alle ouders met de vermelding dat er cyberpesten gesignaleerd is en dat pesten op school niet kan, maar daarbuiten ook niet. Hij heeft de ouders geadviseerd, als ze wat merkten dit te melden bij de interne begeleider. De interne begeleider zal dan bij mij komen om advies of curatieve hulp.

De signalerende functie ligt dus ook zeker bij mij, maar de interne begeleider die geeft vooral qua hulpverleningszaken de signalen door. De leerkrachten en ouders signaleren in de directe omgeving. Daarnaast ben ik veel in scholen. Als mij dingen opvallen, ook over pesten, dan zal ik niet schromen om dat op het juiste moment bij de juiste persoon neer te leggen. Ik denk dat het wel tot mijn verantwoordelijkheden behoort om dingen die ik signaleer op de geëigende plek neer te leggen.

Dus het schoolmaatschappelijk werk heeft ook binnen de cyberpestproblematiek ondanks dat het op scholen en buiten scholen zich afspeelt een zeker signalerende functie.

Als u de definitie van cyberpesten leest op het blad wat ik u heb gegeven (bijlage 7 paragraaf 1), herkent u dit dan binnen uw caseload? (komt dit vaak voor, is dit iets van de laatste jaren of maanden enzovoort).

Ja, ik hoor het met regelmaat zowel van interne begeleiders als van ouders. Ook van kinderen trouwens, dat het met regelmaat voorkomt. Op het ogenblik is het gewoon een onderdeel van het bestaan. Iedereen met een computer en met een msn programma die heeft er, denk ik, mee te maken. Dan kun je daar wel het één en ander aan doen, maar in principe als je gaat msnen krijg je, denk ik, te maken met cyberpesten.

Voor mij is het cyberpesten, ongeveer twee en een halfjaar geleden begonnen. Nu komt het meer voor als toen. In mijn praktijk is het dus aan het toenemen in de hulpverlening.

Mijn scriptie is geschreven vanuit drie groepen, namelijk; de pester, het slachtoffer en de groep. Deze zullen besproken worden aan de hand van de volgende drie stadia; wat er vooraf gebeurde, wat tijdens het pesten afspeelde en wat de consequenties erna waren voor de drie partijen. Dit zijn terugkerende punten in onderstaande vragen.

Kunt u meer vertellen over de situaties waarbij u te maken heeft gehad met cyberpesten?

Ik denk dat het aardig is om een voorbeeld uit groep 7/8 te vertellen. Dan moet ik even een stukje voorgeschiedenis vertellen. Ik heb een cursus ontwikkeld voor ouders en leerkrachten en de cursus gegeven. De inhoud ging over, samenwerken met school en natuurlijk ook opvoedingsvaardigheden. Het was een verplichte cursus voor de ouders van groep 7.

Het msn gedrag was een onderwerp wat de school graag aan bod wilde laten komen. De school gaf aan te weten dat er veel gemsnt wordt in de groepen 7 en 8 en dat er veel problemen zijn die via msn worden uitgevochten. Msnen was het onderwerp» van één van de cursusavonden. Tijdens die avond werd duidelijk dat er flink problemen waren op dit gebied. Ouders vonden het lastig dat ze niet echt een vinger aan de pols kregen. Bij veel kinderen staat de computer beneden, maar ook vaak op de eigen kamer. Hoe houd je als ouders daar zicht op, want je vindt het ook wel fijn als je kind niet de hele dag in de kamer zit. Plus dat je kind niet blij wordt als het gepest wordt en het wel even duurt voordat een kind in huilen uitbarst en het verteld. De pester zelf roept ook niet: "kom eens kijken", want ik ben hier zo leuk aan het pesten".

Pesten gebeurt eigenlijk in een soort geniepigheid waarin andere kinderen zich laten meeslepen. Pesten is van alle tijden. Ik vind ook dat we dat moeten weten, want je leert, hoe vervelend dat ook is, hoe andere kinderen zich kunnen gedragen in andere situaties. Maar als er geen grenzen worden aangegeven, dat geldt voor elk gedrag, dan gaje voortdurend je terrein vergroten. Dus roep ik altijd: "ga er niet vanuit dat jouw kind zelf de grens weet, want dat lijkt me ten onrechte". Je zult het wel een beetje moeten aangeven. Ouders vertelde ook dat ze zich af en toe rot schrikken van de taal die gebruikt wordt bij het msnen en de manier van doen. Bij cyberpesten blijft het niet alleen bij msnen, maar kom je ze ook weer op straat tegen. liet gebeurt eigenlijk niet echt anoniem. Iedereen weet wel wie er aan het treiteren is. Het komt eigenlijk niet uit de lucht vallen en is vaak het verlengde van het klassieke pesten.

Het is eigenlijk dezelfde groep die gecyberpest worden, alleen is het zo dat cyberpesten wat anoniemer lijkt. Er zijn wel vaak andere kinderen bij betrokken. Als je gepest wordt en daar helemaal dol van wordt dan zal het best kunnen dat je gaat proberen om de pester via msn terug te pakken.

Er is een groep kinderen, die zo verschrikkelijk gepakt worden op school en denken: "ik ga eens even wat terug doen". Uiteindelijk zijn die ook traceerbaar. Het is wel zo dat ze zich even sterk voelen.

Tegen ouders zeg ik: "Kijk eens naar de geschiedenis van de msn contacten bh. ga eens kijken waar je kind mee bezig is". Het begint bij zowel cyberpesten als het klassieke pesten met aandacht. Aandacht voor waar je kind mee bezig is. Belangrijk is dat ouders door hebben dat het ook te maken heeft met op de hoogte te zijn van wat er gebeurt met hun kind. Want het pestprobleem is niet alleen voor leerkrachten heel moeilijk aan te pakken, ouders vinden het ongeveer het ergste wat hun kind kan overkomen, dat ze er buiten vallen.

De casus gaat over een jongen uit groep 7/8 die ik al had in de hulpverlening. Hij vertelde op gegeven moment dat hij veel gepest werd via de msn.

Heb dit toen met school besproken. De school hoort op de hoogte te zijn, want het gaat om een leerling van school. Ik heb advies gegeven hoe ermee om te gaan. In die zin zet je iets uit, je signaleert iets en doet er iets mee binnen de school.

Elk kind dat gepest wordt vindt het heel vervelend als je er iets mee gaat doen, want ze denken het wordt alleen maar erger. Dat is ook de ervaring van vrijwel elk slachtoffer. De leerkrachten willen wel helpen, maar ze doen het vaak net op de verkeerde manier.

Dat heb ik nu ook. De jongen waar ik het over heb, durft niet meer heen of weer omdat zo'n juf met alle goede bedoelingen het totaal verkeerd heeft aangepakt. Tegen die jongen zeg ik: "je hebt echt een probleem. Vind het ook heel vervelend. We kunnen dat ook niet zomaar oplossen, maar we gaan eens kijken wat we er aan kunnen doen en dan denk ik dat ik ook even met school moet gaan praten". Dat willen ze liever niet. Dan zeg ik: "dan praat ik er met een andere juf over en dan gaan we eens kijken of we dat zo kunnen doen dat niemand weet dat jij dat hebt gezegd". Dan moeten ze vertrouwen in me hebben want anders doen ze het natuurlijk nog niet. Deze jongen had dat vertrouwen in me. Dat is de lijn die je naar school uitzet. Tegen die jongen zeg je: "en wat kan jij doen?" Niet wat doe je fout! Dat is natuurlijk altijd wat er gezegd wordt: "jij zult zelf ook wel iets gedaan hebben" en dat hoeft niet altijd. Hij zei: "ik kan niet msnen". "Dat is een idee", zei ik, "niet msnen, dan ben je wel van het cyberpesten af". Hij zei: "ja, maar dan moet ik wel iedere keer niet msnen". "Nee, dat begrijp ik wel want je kunt ook niet meer leuk msnen". "Je kunt afzenders blokkeren, je kunt het weggelijken", zei ik. Hij was erg verdrietig. Ik heb hem voorgesteld even vakantie te nemen van het msnen. Ga twee weken niet msnen en daarna gaan we verder. Dat was voor hem een grote opluchting. Wat opvalt is dat pesters op het moment dat er niks aardigs aan te behalen is, ze de pijlen op iemand anders gaat richten. Ik probeer aan ouders en kinderen duidelijk te maken, hoe meer je reageert hoe leuker het allemaal wordt. Ik heb het met ouders besproken en met school. De interne begeleider heeft met de teamleden afgesproken dat er werd gezegd dat het msn gedrag gecontroleerd zal worden via een satelliet en dat er streng op gelet werd. Op het moment dat er iemand de fout in zal gaan wordt dat thuis gemeld. Het is natuurlijk volslagen onzin, maar het helpt wel. Het geeft de jongen de mogelijkheid om vakantie te houden van de msn en te zorgen dat het niet binnenkomt bij hem. Het zet iedereen even op scherp. Na 14 dagen is het over.

Toen ging die jongen weer op msn. Ik heb tegen hem gezegd: "de vakantie is voorbij wat gaan we doen?" Hij heeft het er met zijn vader over gehad en ze hebben afgesproken dat zijn vader er de eerste 14 dagen bijzit. Dat hij daarnaast de zaken die hij niet wil tegenkomen kan blokkeren en als er iets binnenkomt wat hij niet leuk vindt hij dat meteen kan verwijderen.

Er is dus een spoor uitgezet met de ouders van de jongen.

Welke signalen heeft u als schoolmaatschappelijk werker opgevangen? (pester, groep, slachtoffer)

Boos, heel boos. Thuis boos, op school boos en op iedereen boos. Dat zijn vaak de signalen, maar ook heel explosief gedrag, korte lontjes.

Op zich zijn de signalen van cyberpesten niet anders dan die van het klassieke pesten. Het zijn beide kinderen die met iets lopen wat ze niet willen. Waar ze klein en onzeker van worden, waar hun zelfbeeld veel te lijden heeft en waar ze zich ook voor schamen. Er is geen kind dat zegt: "ik zal eens even zeggen wat ik heb, ik word gepest". Ik ben nog nooit zo'n kind tegengekomen. Kinderen die gepest worden

vertellen het vaak niet uit zichzelf, maar wel in een vertrouwde situatie.

Bijvoorbeeld tijdens een gesprek waarin het kind aandacht voor hem/haarzelf ervaart. Dat gesprek kan zijn met een ouders, leerkracht en een schoolmaatschappelijk werker.

Dat is het mooie van onze functie. Je zit als een soort spin in het web. Je kunt alle lijntjes uitzetten. Er moet als het ware een net over iedereen heen gelegd worden en dan aangetrokken worden.

Cyberpesten is niet anders dan het klassieke pesten, het is alleen een digitale vorm. In beide gevallen is het iemand het leven zuur maken door voortdurend te kleineren, te treiteren en niet anders. Cyberpesten gebeurt ook alleen. Als het één op één is, is het makkelijker te blokken, maar pesten gebeurt eigenlijk altijd in groepsvorm, dit is ook zo met cyberpesten. Anderen voelen zich ook geroepen om mee te doen.

We bekijken het stencil met de vormen van cyberpesten (bijlage 7 paragraaf 2)

"Harassment", ken ik natuurlijk. Het herhaaldelijk sturen van scheldberichten, in e-mail of chat. "Harassment" zou in het Nederlands "lastig vallen" betekenen.

"Outing", dat heb ik vorige week nog gehad. Een jongen die behoorlijk wordt getreiterd. Hij gaat naar huis, een groepje gaat dan slaan en dan werd het opgenomen. "Trickering" herken ik niet. Dat is denk ik echt te jong. "Exclusion" heb ik nooit meegemaakt, maar dat zal best kunnen.

Wat ik veel tegenkom is onaardige berichten sturen, tegelijk ook aan anderen zodat die anderen het berichtje ook lezen. Het is vooral het 'isoleren' en 'harassment' wat ik herken.

Weet u hoe het kind functioneerde voordat het gepest werd of ging pesten? (Waren er signalen, voordat het kind werd gepest?)

Boos, om niets boos, angstig, bed plassen, bang alleen en verzuim gedrag, dit kunnen signalen zijn van iemand die gepest word.

Signalen die op een pester kunnen duiden. De pester is vaak iemand die grote ideeën van zichzelf heeft. Kinderen die zichzelf overschatten, vaak ontwijkend en heel stoer zijn. Zelfoverschreuwende kinderen. Het zijn natuurlijk de stoere binken die voor niets terugdeinzen. Ze zijn moeilijk toegankelijk en het zijn kinderen die misschien zelf vroeger gepest zijn. Het heeft ook te maken met hoe je groot gebracht wordt. Als je grootgebracht wordt waar iedereen altijd stoer moet doen en het altijd gaat om macht. Het heeft dus te maken met omgevingsfactoren en opvoedingsfactoren, maar ook hoe je als kind zijnde in elkaar zit.

De meelopers, zijn niet erg bezig met wat er allemaal gaande is. Ze willen graag aan schuiven bij de stoerdere. Vooral ook in het geveel willen komen.

Welke methode(n) gebruikt u voor slachtoffers van het klassieke pesten? Welke voor de pesters en de groep? Wat zijn uw beweegredenen hiervoor?

Ik gebruik geen standaard methoden. Wel gebruik ik onderdelen uit het "5-sporen beleid". Ik ga in het web van het kind. Uit elke methode neem ik wel iets mee. Dat heeft echt te maken met ervaring, wat werkt en wat niet. Ik zal echt niet roepen dat ik mijn eigen methode heb uitgevonden, maar in de loop van de tijd krijg je zo wat mee en dan niet name het "5-sporenbeleid" vind ik heel goed werken.

Wat is uw ervaring met deze methode(n)? Oftewel zag u gedragsveranderingen bij de pester of bij het slachtoffer? Was de groep ook betrokken bij de hulpverlening of hoe werd deze erbij betrokken?

Het 5-sporenbeleid heeft effect op moment dat alles met elkaar in verbinding staat. Vorig jaar werd er op één van de scholen in groep 8 enorm getreiterd. Alle ouders werden op school uitgenodigd om te horen wat er speelde. Daarnaast zijn de ouders van de pesters nog eens apart genomen en de ouders van het slachtoffer ook. De leerkracht heb ik ondersteund en adviezen gegeven en de school heeft duidelijk gemaakt naar de ouders toe dat het een serieuze zaak was waar iedereen aan mee moest werken. Dan werkt het pas.

Welke methode gebruikt u bij kinderen die cyberpesten of die gecyberpest worden? (welke methoden werken preventief en welke worden ingezet als het cyberpesten al heeft plaatsgevonden? Wat zijn uw beweegredenen hiervoor? Hoe ziet u bovenstaande terug in methoden?

Ik doe precies hetzelfde. Het is alleen anders doordatje bij het cyberpesten kunt zeggen: "begin gewoon eens met uitzetten, even geen contact, even niet denken misschien zeggen ze nu wel iets aardigs, vakantie, klaar". Cyberpesten is beter aam te pakken in die zin.

Een preventieve methode is de leerkrachten erop wijzen dat het klimaat in de klas heel erg belangrijk is. Hierin hebben we dus een adviserende rol.

Ziet u verschillen bij de kinderen die gepest worden op de klassieke manier en bij kinderen die met cyberpesten te maken hebben? Is er verschil in de rol van de pester of die van de groep?

Wezenlijk zijn er geen verschillen. Verschillende methoden zijn niet nodig. Het gebeurt allemaal vanuit dezelfde basis. Iemand wil laten zien dat hij of zij de sterkste is door een ander te vernederen. Of je dat nou met een brief doet, op straat of op msn, het maakt niet uit. De basis is macht en onmacht.

Hoe ziet u cyberpesten in de toekomst binnen het schoolmaatschappelijk werk?

Ik weet niet hoe de toekomst is, maar ik neem niet aan dat het minder erg wordt. Eerder dat het toeneemt. Ik denk dat het schoolmaatschappelijk werk een signaleringstaak heeft op dat gebied en om er vervolgens ook iets mee te doen. Ik vind eigenlijk dat scholen veel alerter moeten zijn op het klimaat op hun school. Ik vind, dat is mijn persoonlijke mening, het erg als een schoolmaatschappelijk werker moet komen om het te hebben over een klimaat in de klas. Ik vind dus dat het veel meer bij scholen zal moeten liggen, want ik ben zo curatief bezig elke keer.

Bijlage 2

Interview met X, schoolmaatschappelijk werker, te X.

Naam en plaats mogen niet genoemd worden.

Wat is de positionering van het schoolmaatschappelijk werk binnen de school/scholen waarin u werkzaam bent?

Ik ben lid van het zorgteam. Als lid van het zorgteam ga ik bij alle nieuwe leerlingen op huisbezoek om een beeld te krijgen van het gezin. Daarnaast ben ik er voor de leerkrachten, ouders en leerlingen als ze ergens tegen aanlopen.

Ik geef ook voorlichtingen op school. Dit jaar heb ik een ouderavond gehouden over pubergedrag.

De school huurt mij in voor 150 uur per jaar. De school betaalt de instelling voor school maatschappelijk werk.

Zijn er opleidingsdagen/congr essen die u heeft bijgewoond over cyberpesten? Met welke reden wel of juist niet? Wat waren uw beweegredenen hiervoor en is dit een meerwaarde voor u geweest om meer bekend te worden met cyberpesten? (was dit voor of nadat u deze problematiek tegen kwam in u caseload?)

Nee, ik zou naar een avond toe die op een middelbare school gehouden zou worden, maar ik was ziek. Daar hebben ze al een aantal keren de kinderconsument op school gehad. Er is daar een leerkracht die er veel van weet en ik heb met: haar afgesproken dat ik een keer een afspraak maak om over cyberpesten te praten. Wanneer ik informatie nodig heb zou ik daarheen kunnen.

Ik heb het ook binnen het team aangegeven. Wij moeten er eigenlijk meer van weten omdat wij het tegen komen en wij helemaal niet alert zijn wat er allemaal via internet gebeurt. Bij ons is het nog een onbekend iets.

Op welke manier (en) bent u bekend geworden met het cyberpesten binnen het schoolmaatschappelijk werk? Zijn er dingen die u mist?

Via de school en de media. Op de school waar ik voor werk, speelt het momenteel heel erg. Daar hebben ze chatten en msnen verboden. Er is daar een brief uitgegaan naar ouders dat er binnen de school niet meer gmsnd en gechat mag worden. Alle chat kanalen zijn nu afgesloten omdat er gepest wordt en er erge dingen tegen elkaar gezegd werden via de chat.

Op de middelbare school ,waar ik in het preventieteam zit, komt het onderwerp met een ouderavond aan de orde. Aan de hand van casussen die in het zorgteam worden besproken.

Ik zit er zelf te weinig in, msn zelf nooit. Mij spreekt het veel minder aan. Ik denk dat ik daar zelf alerter in moet zijn. De moet meer bewust zijn van wat er gebeurt, want het gebeurt wel onder de jongeren.

Ik heb het er wel over in de puber en assertiviteitstrainingen, wat gebeurt er, wat doe je, wat zeg je tegen elkaar op internet enzovoort. Je praat er wel over met elkaar omdat ik wel vind dat ik daar een functie in heb.

Ik heb dus geen informatie gemist, want die is wel te krijgen. Het is meer gebaseerd op de ervaring die ik soms mis.

Welke taken behoren tot de taken van het schoolmaatschappelijk werk en dan vooral met betrekking op pestproblematiek (afbakening beroep).

Ik heb een rol in zowel pesten als cyberpesten. Je kunt als schoolmaatschappelijk werker al een taak hebben tot het weerbaarder maken van kinderen. Stelling nemen in watje wel en niet doet, grenzen aangeven. Die grenzen moetje als school, schoolmaatschappelijk werker en als ouders duidelijk aangeven. Bij de ouders gebeurt dat vaak niet. Ouders laten kinderen achter de computer zitten, dat is lekker rustig en er is dan geen controle op wat kinderen doen op internet.

Mijn taken zijn dus het adviseren naar leerkrachten, ouders en kinderen. Zowel preventief als curatief. Preventief door op de "weerbaarheids en pubertrainingen" het bespreekbaar te maken watje wel en niet doet via internet. Individueel doe je dit door het onderwerp internet bespreekbaar te maken en grenzen te geven aan de kinderen. Wat doe je op het internet, als je afsprekt weetje wel wie het is enzovoort.

Het is dus zowel preventief als curatief, want kinderen kunnen ook terecht als ze gecyberpest worden.

Welke taak heeft het schoolmaatschappelijk werk in het signaleren van cyberpestproblematiek?

Ik ben te weinig op school om het echt te kunnen signaleren. Wel ben ik alert op signalen die ik via leerlingen, ouders of leerkrachten krijg.

Als u de definitie van cyberpesten leest op het blad wat ik u heb gegeven (bijlage 7 paragraaf 1), herkent u dit dan binnen u caseload? (komt dit vaak voor, is dit iets van de laatste jaren of maanden enzovoort)

Ja, ik zie het alleen niet zo vaak, maar ik denk dat het meer gebeurt dan wij weten. Ik denk dat slachtoffers niet binnenkomen omdat het wordt ervaren als iets wat erbij hoort. Ik denk dat wij er niet altijd alert genoeg op zijn. Zowel het schoolmaatschappelijk werk als de school niet. Door er bewust van te zijn kan ik er gericht naar vragen en het checken, maar dat doe ik niet altijd. Daarin zijn er bij mij ook twijfels hoeveel bekendheid er over is bij collega's.

Vorig jaar was de eerste keer dat ik er mee in aanraking kwam binnen de hulpverlening. Het komt meer ter sprake, ook de school is er actiever in.

Het werd duidelijk dat ook binnen het team niemand hier mee te maken heeft gehad.

Mijn scriptie is geschreven vanuit drie groepen namelijk; de pester, het slachtoffer en de groep. Deze zullen besproken worden aan de hand van de volgende drie stadia wat er vooraf gebeurde, wat tijdens het pesten afspeelde en wat de consequenties erna waren voor de drie partijen. Dit zijn terugkerende punten in onderstaande vragen.

Kunt u meer vertellen over de situaties waarbij u te maken heeft gehad met cyberpesten?

Het is een situatie van vorig jaar. Dit gaat over een meisje van school, waar ik al eerder contact mee heb gehad. Zij heeft een weerbaarheidstraining gevolgd bij mij. Dit meisje had een vriendje die bij haar op school zat. Die jongen heeft foto's van haar borsten gemaakt en op internet gezet. Iedereen heeft die borsten op internet kunnen zien. Er is actie ondernomen door de ouders, door aangifte te doen bij de politie. De politie is bij de betreffende jongen thuis geweest. Door school is het ook goed opgepakt. Die jongen is erop aangesproken en heeft het van internet gehaald. In die zin is er direct actie ondernomen en zijn de foto's weggehaald. Het meisje werd er natuurlijk wel op school op aangesproken. Het meisje had er duidelijk

problemen mee, maar ergens ook wel zoiets van: "het is gebeurd, jammer dan, klaar, ik ga weer verder". Wel is ze er boos om geweest. Ouders hadden de zorg over waar ze haar grenzen stelde.

Foto's op het internet zetten heeft erge gevolgen, namelijk dat iedereen je borsten kan zien. Zo'n meisje wat vroeger gemakkelijk te pakken was, werd veel over gepraat, alleen nu heb je er ook beeld bij en dat is toch wel een groot verschil.

Ik heb niets gedaan met de groep en de politie ook niet. Vanuit school is er wel wat naar het meisje en de jongen gedaan. Wat er naar de groep is gebeurd weet ik niet. Ik vermoed wel iets in de klas, maar dat weet ik niet zo.

De ouders van de jongen zijn een gesprek aangegaan met de ouders van het meisje. De jongen heeft toen zijn excuses aangeboden en de foto's van internet gehaald.

Als we kijken naar de vorm, bijlage 7 paragraaf 2, dan is dit "outing". De rest van de vormen is te herkennen ondanks dat ik niet overal ervaring mee heb. "Trickery" weet ik eigenlijk niet.

Mijn ervaring is dat pesten hoe dan ook erg is. Ook het klassieke pesten. Als ik zie in mijn werk hoeveel volwassenen ik hier krijg die nog last hebben van het pesten van de basisschool of de middelbare school. Ik denk dat het niet uit maakt hoe je gepest wordt, maar het feit dat je gepest wordt. Kijk voor mij geldt dat het cyberpiesten nog geniepiger is omdat je, je heel gemakkelijk achter de computer kunt verschuilen. Wat dat betreft is het klassiek pesten bijna eerlijker, want het is rechtstreeks. Beide vormen hebben vergaande gevolgen voor iemand.

Als ik kijk richting de volwassen hulpverlening, die ervaring hebben met pesten in het verleden en wat voor trauma's dat mee kan nemen voor later. Ik denk dat we dat niet moeten onderschatten hoeveel invloed het kan hebben. Ik denk wel dat cyberpiesten onzichtbaarder is voor leerkrachten en ouders

Welke signalen heeft u als schoolmaatschappelijk werker opgevangen? (pester, groep, slachtoffer)

Het meisje heeft niet voor niets al een assertiviteitstraining gevolgd. Het ging bij dit meisje toen al over, grenzen aangeven, waar voel ik me prettig en waar voel ik me niet prettig bij.

De jongen kende ik niet, dus dat weet ik niet. Het enige signaal was dus dat het meisje kwetsbaar was.

Welke methode(n) gebruikt u voor slachtoffers van het klassieke pesten? Welke voor de pesters en de groep? Wat zijn uw beweegredenen hiervoor?

Ik weet dat ze op school werken met een "peergroup mediation". Leerlingen proberen onderling problemen op te lossen, dus ook richting pesten. Wij hebben een trainingsmiddel, "Schatjes, katjes, watjes". Daar zit ook een les in over pesten, maar niet over cyberpesten. Bij de individuele hulpverlening gebruik ik spullen uit de methoden, "Schatjes katjes watjes", en de "pubertraining".

Wat is uw ervaring met deze methode(n)? Oftewel zag u gedragsveranderingen bij depester of bij het slachtoffer? Was de groep ook betrokken bij de hulpverlening of hoe werd deze erbij betrokken?

Als ik kijk richting pesters, dan merk je dat pesters zich bewust worden van het effect bij de ander. Ik denk in die zin, dat het effectief is. Richting weerbaarheid

merkje ook dat het werkt. Voor veel jongeren geldt dat in zo'n training de ervaring is dat zo'n groep leuk kan zijn, dat is de grootste winst.

Ik zie wel dat sommige kinderen gepest worden om hun uiterlijk. Je hebt altijd kenmerken die anders zijn. Het heeft ook veel met je innerlijk te maken en hoe je op het pesten reageert. Ik ben van mening dat elk kind er mag zijn, maar onder de kinderen kun je zeker gepest worden als je uiterlijk "afwijkt". In een training leer je kinderen wat ze wel en niet kunnen doen en wat ze aanrichten bij anderen.

Pesters krijgen erkenning naar slachtoffers toe, slachtoffers worden weerbaarder en meelopers maak je er bewust van dat ze wel wat kunnen doen.

De hele groep wordt betrokken vanuit de methode en bij velen zijn de effecten zichtbaar.

In de individuele hulpverlening zie je toch het meest de slachtoffers binnenkomen. Meelopers zullen er ook veel komen, maar daar ben je minder alert op.

Welke methode gebruikt u bij kinderen die cyberpesten of die gecyberpest worden?

Welke methoden werken preventief en welke worden ingezet als het cyberpesten al heeft plaatsgevonden? Wat zijn uw beweegredenen hiervoor?

Geen andere methoden. We hebben er niets voor. Het is puur de onbekendheid. Daar is geen aandacht voor.

Ziet u verschillen bij de kinderen die gepest worden op de klassieke manier en bij kinderen die met cyberpesten te maken hebben? Is er een verschil in de rol van de pester of die van de groep?

Ik denk niet dat daar verschil in zit. Het zal het verschil kunnen zijn dat kinderen die gecyberpest worden eerder wat terug doen. Ik zou me ook 'kunnen voorstellen dat er eerder actie ondernomen kan worden, omdat je mailtjes op kunt slaan en bewijs hebt. Je kunt naar iemand toe stappen en laten zien wat je hebt gekregen.

De rol van de pester verschilt denk ik ook niet. Wel kan je cyberpesten in je eentje doen en het klassieke pesten gebeurt toch vaak in groepsvorm.

Ik kan me voorstellen dat jongeren het ook wel in groepen doen, maar ik denk dat een groep meer buiten beeld wordt gezet bij het cyberpesten. Er is minder een groep nodig en een groep zal eerder standpunt in kunnen nemen.

In de aanpak moet je vooral een stuk bewustwording hebben over wat voor macht je uit kunt oefenen over iemand en wat voor gevolgen het heeft aan de andere kant.

Dat is niet zozeer alleen bij cyberpesten, maar wat wel het effect is als bijvoorbeeld 20.000 man je filmpje kan bekijken op internet.

Hoe ziet u cyberpesten in de toekomst binnen het schoolmaatschappelijk werk?

In ieder geval als iets waar ik alert op wil zijn. Door te weten wat er speelt, kun je leerlingen er ook na vragen en kan ik preventiever te werk gaan. Hoe ga je als mensen met elkaar om en daar ligt een taak. Het is wel iets wat denk ik gaat toenemen. Het blijft bestaan. We zouden er wat mee moeten, ook binnen het algemeen maatschappelijk werk. Of het nou een dorp een stad of op het platteland is dat maakt allemaal niets uit, het zal blijven voorkomen.

Bijlage 3

Interview met Grietje Vermeer, schoolmaatschappelijk werker, te Apeldoorn

Wat is de positionering van het schoolmaatschappelijk werk binnen de school/scholen waarin u werkzaam bent?

Dat is verschillend. Er zijn 90 scholen binnen de gemeente Apeldoorn die kunnen bellen voor het schoolmaatschappelijk werk. Dan zijn er nog 8 scholen die bij de gemeente Voorst en Brammen horen. Het wordt ingekocht door de scholen (Brammen en Voorst) en de regio Apeldoorn wordt gefinancierd vanuit de gemeente.

Zijn er opleidingsdagen/congressen die u heeft bijgewoond over cyberpesten? Met welke reden wel of juist niet? Wat waren uw beweegredenen hiervoor en is dit een meerwaarde voor u geweest om meer bekend te worden met cyberpesten? (was dit voor of nadat u deze problematiek tegen kwam in u caseload?)

Wij krijgen geen scholing, wij informeren juist. Wij komen aan de informatie door een stuk werkervaring en nog vanuit de opleiding.

Dat wil niet zeggen dat het geen meerwaarde heeft, het zal juist mooi zijn als wij als schoolmaatschappelijk werkers daar wat extra in geschoold worden. Als ik zie wat jij allemaal op papier hebt gezet, dan is er nog veel onbekend.

Op welke manier(en) bent u bekend geworden met het cyberpesten binnen het schoolmaatschappelijk werk? Zijn er dingen die u mist?

Voor het eerst op de televisie. Je ging het toen ook wat meer in de media horen en op een gegeven moment kreeg ik er ook wel wat mee te maken, wel minimaal. Ongemerkt komt er steeds meer bij.

Welke taken behoren tot de taken van het schoolmaatschappelijk werk en dan vooral met betrekking op pestproblematiek (afbakening beroep).

In ieder geval met ouders om de tafel, wat weten ze ervan, wat gebeurt er met de kinderen. Ook een gesprek met de kinderen zelf erbij. Soms is het ook goed om met school en de ouders samen om de tafel te gaan.

School kan een belangrijke rol spelen in het geheel. De leraar kan het klassikaal aanpakken of een groepje eruit halen. Wel moetje ervoor waken datje het niet opblaast, een kind kan dan nog meer gepest worden. Het schoolmaatschappelijk werk heeft er een coördinerende functie in. Ook het informeren van ouders over hoe belangrijk het is dat ze weten waar hun kind mee bezig is en dat ze de informatie kunnen gaan lezen en waar ze dat kunnen vinden, is een taak.

School kan de pester dan aanspreken op zijn of haar gedrag en daar een consequentie aan verbinden. Als het nodig is gaan wij ook met de pester en of ouders van de pester om de tafel. Het is zeker ook onze werkwijze om outreachend te werken. Taken zijn dus: informeren, adviseren, coördineren, begeleiden, ondersteunen. Eigenlijk zitten er dus veel taken in de pestproblematiek die bij het schoolmaatschappelijk werk horen.

Welke taak heeft het schoolmaatschappelijk werk in het signaleren van cyberpestproblematiek?

Het is wel een taak van het schoolmaatschappelijk werk, maar dan niet zozeer dat ik even ga kijken hoe het gaat op een school, want daarvoor is te weinig tijd. We hebben een signalerende functie als we met cliënten in gesprek zijn en met de interne begeleiders en leerkrachten van de scholen.

Als een school er voor open staat kan ik voorlichting geven op een ouderavond om het onderwerp onder de aandacht te brengen.

De signalerende functie kan dus uitgaan naar de school om de school of leerkrachten bewust te maken, maar vooral het signaleren in de hulpverlening zelf.

Als u de definitie van cyberpesten leest op het blad wat ik u heb gegeven bijlage 7 paragraaf 1), herkent u dit dan binnen u caseload? (komt dit vaak voor, is dit iets van de laatste jaren of maanden enzovoort)

Ja, ik herken dit binnen mijn caseload. Als ik kijk naar de vormen van cyberpesten, bijlage 7 paragraaf 2, dan herken ik "exclusion", "dissing" en "cyberstalking" zeer zeker. "Outing", "trickery" en "harreusement", zegt me niet zoveel. Ik herken het niet vanuit de hulpverlening. Scheldberichten heb ik nog niet van de cliënten gehoord, het is meer dat ze op het gevoel van de ander gaan zitten. Ik weet dus niet of dat gebeurt.

Binnen de hulpverlening kwam ik het ongeveer driejaar geleden voor het eerst tegen. Ik hoor steeds meer over cyberpesten. In aantal hulpverleningszaken is het niet toegenomen voor mij.

Mijn scriptie is geschreven vanuit drie groepen namelijk; de pester, het slachtoffer en de groep. Deze zullen besproken worden aan de hand van de volgende drie stadions; wat er vooraf gebeurde, wat zich tijdens het pesten afspeelde en wat de consequenties erna waren voor de drie partijen. Dit zijn terugkerende punten in onderstaande vragen.

Kunt u meer vertellen over de situaties waarbij u te maken heeft gehad met cyberpesten:

Dat gaat over een meisje dat nogal kwetsbaar was. School had haar aangemeld met de vraag of ik contact op wilde nemen met de ouders. Ik heb een intakegesprek met de moeder van dit meisje gehad. Het meisje voelde zich verloren in de groep, ze hoorde er niet helemaal bij. De school ervoer dat niet altijd zo, maar voor haar gevoel hing ze er een beetje bij. Met de ouders hebben we gesprekken gehad over hoe zij tegen hun kind aankeken en hoe ze haar konden helpen. Ik heb ook een paar gesprekken met het meisje zelf gevoerd. Toen bleek wel dat ze zich onzeker voelde en dat dit te herkennen was bij moeder. De hulpverlening werd dus gericht om moeder en dochter weer wat sterker te maken.

Toen ik op een gegeven moment weer in het gezin was, vertelde moeder me dat haar dochter ook gepest werd via msn. Ik heb het er toen samen met dit meisje over gepraat. Ze had het aan haar vader en moeder verteld, maar gaf aan dat ze dat wel eng vond om te doen. Mogelijk was ze bang voor de gevolgen. Het meisje vroeg in hoeverre ze er zelf schuldig aan was. Dit zegt iets over de onzekerheid en kwetsbaarheid van het meisje.

Ze hebben toen de personen die de vervelende berichten stuurden geblokt. Ook hebben de ouders met hun dochter gepraat en gezegd dat ze moet proberen in de klas duidelijker te zijn in wat ze wil. Heel geleidelijk aan lukte dat en stopte het pesten ook weer. De leerkrachten waren op de hoogte en hebben het in de klas opgepakt, door het algemeen met de klas over pesten te hebben

Het was een vorm van "exclusion", ze hoorde er niet bij en soms was het wat richting cyberstalking, dan zeiden ze via msn dat ze niet leuk was en er niet bij hoorde.

Op sommige scholen zijn ook pestprotocollen. Dan zijn er al richtlijnen welke stappen ze moeten gaan zetten. Andere scholen hebben dat niet of ligt het helemaal onder het stof. Als de vraag er is van leerkrachten of scholen dan zullen wij daarin begeleiden als schoolmaatschappelijk werk.

Welke signalen heeft u als schoolmaatschappelijk werker opgevangen? (pester, groep, slachtoffer)

De ouders zagen het bij hun kind. Ze benoemde dat hun kind niet lekker in haar vel zat. Deze ouders hebben de signalen goed opgevangen. De signalen die ze uitzond waren onzekerheid en onrust.

Zelfheb ik geen signalen opgevangen als schoolmaatschappelijk werker. Het ging juist weer beter met het meisje en we hadden eigenlijk een evaluatie gesprek.

Ik zie wel dat er een bepaald type kind is wat een verhoogd risico heeft. Het zijn vaak toch wel de kwetsbare kinderen die het moeilijker voor zichzelf opkomen. Je ziet dat als die kinderen wat sterker worden, door bijvoorbeeld een sociaalvaardigheidstraining te volgen, het pesten ook minder wordt.

Pesters zijn vaak de kinderen die meer aanwezig zijn qua gedrag. Het zijn vaak niet de doetjes, maar toch de wat brutalere kinderen die het lef hebben om te pesten. Een kind dat teruggetrokken is gaat niet snel pesten. Watje wel ziet is dat het soms kinderen zijn die in de knel zitten en dan gaan pesten. Dat gevaar is er bij kinderen die te weinig aandacht krijgen of andere problematiek erbij hebben die ze niet kunnen hanteren en waar ze niet goed in begeleid worden

Weet u hoe het kind functioneerde voordat het gepest werd of ging pesten (Waren er signalen, voordat het kind werd gepest?)

Ja, binnen de klas was er een meidengroep, dat heel close met elkaar was en gemakkelijk kinderen buitensloot. De groep pesters was dus al bekend. School heeft dit opgepakt door na verloop van tijd met de klas de "kanjertraining" te gaan doen, zodat pester, slachtoffer en meelopers er allemaal bij betrokken werden.

De pester heeft voor zover ik weet geen hulpverlening gekregen. De ouders van zowel het slachtoffer als van de pester zijn wel in gesprek gegaan met elkaar.

Welke methode(n) gebruikt u voor slachtoffers van het klassieke pesten? Welke voor de pesters en de groep? Wat zijn uw beweegredenen hiervoor?

De "kanjertraining" wordt dus vanuit de school gegeven. Wij geven vanuit het maatschappelijk werk sociaalvaardigheidstrainingen. Dit gebeurt aan de hand van "Schatjes, katjes, watjes".

Voor de individuele hulpverlening zal er bijvoorbeeld "Alles kidzzz" ingezet kunnen worden. Deze methoden worden gebruikt omdat de coördinator op zoek is gegaan naar een goede bruikbare methode. Toen zijn een aantal mensen getraind.

Wat is uw ervaring met deze methode(n)? Oftewel zag u gedragsveranderingen bij de pester of bij het slachtoffer? Was de groep ook betrokken bij de hulpverlening of hoe werd deze erbij betrokken?

Bij het ene kind zie je meer effect dan bij het andere. Het mooie is dat kinderen enorm veel van elkaar kunnen leren in zo'n groep. Zo zien teruggetrokken kinderen, dat kinderen die hun mond altijd open hebben, het ook niet altijd gemakkelijk hebben omdat ze snel ruzie hebben. Andersom zien de pesters, wat het doet bij de gepeste kinderen. Samen kun je dan kijken hoe het anders kan en dit met elkaar oefenen. Als je kinderen aan het eind van de training vraagt wat ze geleerd hebben, komen ze op hun eigen doelen terug en dat is mooi om te zien. Er zal thuis ook aandacht voor moeten zijn.

De methode "Alles kidzzz" kan gebruikt worden voor zowel slachtoffers als pesters. Ik kan weinig over het effect zeggen omdat ik er nog te weinig mee gewerkt heb. Ik haal er wel eens informatie uit. Van collega's hoor ik positieve berichten.

Welke methode gebruikt u bij kinderen die cyberpesten of die gecyberpeest worden? (welke methoden werken preventief en welke worden ingezet als het cyberpesten al heeft plaatsgevonden? Wat zijn uw beweegredenen hiervoor? Hoe ziet u bovenstaande terug in methoden?).

Niet echt andere methoden dan bij het klassieke pesten. Je hebt het dan over die manier van pesten. Ook in de methode "Schotjes, katjes, watjes" oefen je met situaties van cyberpesten. Er wordt geen andere methode gebruikt.

We werken veel vanuit voorbeelden van kinderen. Dan kunnen wij het toepassen met behulp van bijvoorbeeld rollenspelen en er met elkaar over praten. Dus dan komt het wel aan de orde, maar voegen wij het op maat toe.

Ik denk dat schoolmaatschappelijk werkers tot veel in staat zijn, maar dat het belangrijk is dat er meer informatie over komt binnen de hulpverlening. Ik ben bang dat het toe gaat nemen en de hulpverlening moet daar dan klaar voor zijn.

Ziet u verschillen bij de kinderen die gepest worden op de klassieke manier en bij kinderen die met cyberpesten te maken hebben? Is er een verschil in de rol van de pest er of die van de groep?

Vaak zie je dezelfde kwetsbaarheid bij de slachtoffers. Ik denk wel dat cyberpesten heel ingrijpend is, maar dat is het klassieke pesten natuurlijk ook. Je ziet ook in de volwassen hulpverlening dat volwassenen er soms nog last van hebben dat ze als kind zijn gepest. Ik denk dat het dezelfde invloed kan hebben.

Ik kan me voorstellen dat een kind zich achter zijn of haar computer heel vrij voelt en dat het in de klas toch een ander type kan zijn.

In de groep merk ik wel verschil. De groep is namelijk minder nodig bij cyberpesten.

Hoe ziet u cyberpesten in de toekomst binnen het schoolmaatschappelijk werk?

Cyberpesten gebeurt veel meer dan dat wij weten. Niet elke ouder signaleert het bij zijn of haar kind en niet ieder kind durft het te zeggen omdat ze bang zijn dat ze nog meer gepest worden. Ik hoop doordat scholen de kinderen informeren dat dit ook pesten is en dat niet mag, zo het probleem meer naar de oppervlakte komt.

De kans is groot dat het gaat toenemen omdat kinderen steeds meer en gemakkelijker toegang hebben tot het internet. Het zal goed zijn dat we informatie geven over pesten op ouderavonden. Zo komt er meer bekendheid en dat is goed. Zowel wij, als de scholen en de ouders moeten ons er op richten en zorgen dat het stopt. Als ik het er zo over heb, dan denk ik, dat ik me er veel meer in moet verdiepen en misschien ook wel een bijscholing volgen. Ik vind het een heel interessant onderwerp.

Bijlage 4

Interview met Gerbrig van Brug, schoolmaatschappelijk werker, te Joure.

Wat is de positionering van het schoolmaatschappelijk werk binnen de school/scholen waarin u werkzaam bent?

Ik ben schoolmaatschappelijk werker voor de gemeente Skarsterlan. Dat betekent dat ik voor de 25 scholen die de gemeente telt, in de praktijk vaak het eerste aanspreekpunt ben binnen de hulpverlening. Ik heb een neutrale positie, ik ben hier in dienst. De gemeente betaalt de instelling dat ik hier zit en de scholen kunnen er gebruik van maken.

Ik heb 4 scholen, twee basisscholen en twee middelbare scholen waar ik elke week ben. Daar komen kinderen, ouders of leerkrachten gewoon binnenlopen. De rest van de scholen is op afroep.

Ouderbegeleiding/opvoedingsondersteuning doen zoveel mogelijk mijn collega's. Dat is puur vanuit de werkdruk dat dit in de loop der jaren zo ontstaan is. Dit heeft als voordeel dat ik heel vertrouwd voor de kinderen blijf.

Ik doe dit werk nu zeven en een halfjaar. De lijnen zijn kort, zo komt hulpverlening snel tot stand. Er is hier veel behoefte aan schoolmaatschappelijk werk.

Zijn er opleidingsdagencongressen die u heeft bijgewoond over cyberpesten? Met welke reden wel of juist niet? Wat waren uw beweegredenen hiervoor en is dit een meerwaarde voor u geweest om meer bekend te worden met cyberpesten? (was dit voor of nadat u deze problematiek tegen kwam in u caseload?)

Nee, niet specifiek over cyberpesten. Dit met de reden dat er geen aanbod is en deels doordat er binnen de instelling spaarzaam omgegaan wordt met de studiedagen. Het zal zeker meerwaarde hebben, het is altijd leerzaam om te weten wat er speelt.

Op welke manier(en) bent u bekend geworden met het cyberpesten binnen het schoolmaatschappelijk werk? Zijn er dingen die u mist?

De eerste keer dat ik wat over cyberpesten hoorde was op televisie of in de krant. In de hulpverlening kwam het ook naar voren door de verhalen van kinderen.

Welke taken behoren tot de taken van het schoolmaatschappelijk werk en dan vooral met betrekking op pestproblematiek (afbakening beroep).

Meestal krijg ik eerst het slachtoffer in de hulpverlening. Dan kijken we wat er aan de hand is. Vaak richt ik me op hoe je een kind weer weerbaar maakt en zorgt dat het zijn of haar zelfvertrouwen terug krijgt. Ik neem contact op met ouders en vertel hun hoe ze het beste hun kind kunnen opvangen. Ook de pester komt vaak in beeld, vanuit het meersporenbeleid. Er wordt ook aandacht besteed aan de groep. Het is niet zo dat ik dat allemaal alleen doe. Leerkrachten en intern begeleiders hebben daar ook een rol in. Die mobiliseer ik dan.

Dus we doen de curatieve hulpverlening en daarnaast hebben we ook wel de preventieve hulpverlening. Dit gaat dan om voorlichten.

Welke taak heeft het schoolmaatschappelijk werk in het signaleren van cyberpestproblematiek?

Soms is de signaleringstaak lastig te vervullen. Je ziet namelijk niet alle kinderen. Ik hoor het vaak wel, maar het is moeilijk watje daarmee kunt doen ook omdat er een

privacywet is. Als ik geruchten hoor over cyberpesten dan deel ik het met mensen die dicht om het kind heen staan. Zo kan het bijvoorbeeld zijn dat ik de leerkrachten of een jongerenwerker mobiliseer om het kind in de gaten te houden.

Als u de definitie van cyberpesten leest op het blad wat ik u heb gegeven (bijlage 7 paragraaf 1), herkent u dit dan binnen uw case had? (komt dit vaak voor, is dit iets van de laatste jaren of maanden enzovoort).

Ja, ik herken cyberpesten zeker binnen mijn caseload. De vormen "Harresement" en "dissing" komen veel voor, te lezen in bijlage 7.2. Eigenlijk herken ik ze allemaal wel in meer of mindere mate.

Het is al wel een jaar of drie terug toen ik er voor het eerst van hoorde binnen de hulpverlening. Het neemt toe. Ik hoor het vaker, misschien ook omdat er nu beter op gelet wordt. Ik hoor het meer dan dat ik het binnen de hulpverlening tegen kom.

We kijken naar de cijfers rondom cyberpesten bijlage 7 paragraaf 3. Wat me opvalt is dat zoveel het niet aan iemand vertellen. Er zullen dus veel meer kinderen zijn die gecyberpest worden, maar het niet vertellen. Verder valt me op dat maar 15% van de kinderen elkaar helpen. Dit vind ik schrikbarend laag.

Mijn scriptie is geschreven vanuit drie groepen namelijk; de pester, het slachtoffer en de groep. Deze zullen besproken worden aan de hand van de volgende drie stadions; wat er vooraf gebeurde, wat tijdens het pesten afspeelde en wat de consequenties erna waren voor de drie partijen. Dit zijn terugkerende punten in onderstaande vragen.

Kunt u meer vertellen over de situaties waarbij u te maken heeft gehad met cyberpesten?

Ik heb een aantal keer gehad dat ik al contact had met kinderen. Dit waren kinderen die al moeite hadden met het onjgaan met leeftijdsgenoten. Je ziet bij kinderen die klassiek gepest worden, dat ze ook gecyberpest worden. Andersom hoeft dit niet. Ik heb een meisje binnen de hulpverlening gehad, die ik al vanaf de basisschool volg. Ze werd daar gepest en is uiteindelijk van school afgegaan en naar een andere school gegaan. Daar ging het goed, maar het bleef wel een meisje wat het lastig vond om sociaal weerbaar te zijn. Uiteindelijk vond ze vriendinnen en werd ze wat weerbaarder. Toch bleef er een groep vervelend tegen haar doen. Die groep ging over msn de meest akelige dingen over haar vertellen. Het ging om kinderen uit de klas. Samen met de mentor heb ik toen gekeken wat we eraan konden doen. De school tolereerde dit niet, dus ze wilden er ook iets mee doen. Het is uiteindelijk ook met de betrokken kinderen besproken en met de ouders. Uiteindelijk is ook de hele klas er bij betrokken. Dus het meersporenbeleid uitgevoerd.

Welke signalen heeft u als schoolmaatschappelijk werker opgevangen? (pester, groep, slachtoffer)

Ik heb niets gemerkt aan dit meisje. Ik wist al wel dat er spanningen waren en dat er een groepje was dat het niet accepteerde dat ze meer voor zichzelf kwam.

Weet u hoe het kind functioneerde voordat het gepest werd of ging pesten? (Waren er signalen, voordat het kind werd gepest?)

Dit meisje had al moeite met: het omgaan met leeftijdgenootjes en hierdoor viel ze buiten de groep. De verbanden stonden er eigenlijk al wel. De pesters waren in zicht, de groep en het slachtoffer, er gebeurde alleen niet meteen wat. We zijn ook met de mentor om de tafel gegaan, maar in de lessen leek er niets aan de hand en

leek ze goed in de groep te liggen. Kinderen zijn er heel goed in om het te verbergen, dat was het lastige in deze situatie.

Welke methode(n) gebruikt u voor slachtoffers van het klassieke pesten? Welke voor de pesters en de groep? Wat zijn uw beweegredenen hiervoor?

Eigenlijk gebruik ik geen methode. Wat ik heel belangrijk vind is dat kinderen aangeven dat ze het niet prettig vinden. Dan kan de ander nooit zeggen: "ik wist niet dat ze het niet leuk vond". Daarbij laat je kinderen hun mond open doen en zoek je naar hun kracht, het werkt alleen nooit meteen, pesters houden niet meteen op. Ik doe het vaak op gevoel en ervaring. Dat zegt ook iets over mij, dat is eigenlijk hoe ik de meeste dingen aanpak. Wel gebruik ik dus vaak het meersporenbeleid.

Wat is uw ervaring met deze methode(n)? Oftewel zag u gedragsveranderingen bij de pester of bij het slachtoffer? Was de groep ook betrokken bij de hulpverlening of hoe werd deze erbij betrokken?

Ik denk dat het meersporenbeleid goed werkt. Alleen inzetten op de pester of op het slachtoffer werkt niet. Je moet het hele systeem hebben. Je ziet vooral dat de meelopers goed te bereiken zijn en vaak stelling in gaan nemen tegen het pesten. Zonder meelopers zijn pesters ook niets meer en dus stopt het pesten vaak.

Welke methode gebruikt u bij kinderen die cyberpesten of die gecyberpest worden? Welke methodes werken preventief en welke worden ingezet als het cyberpesten al heeft plaatsgevonden? Wat zijn uw beweegredenen hiervoor?

Ik gebruik ook hier geen methode, wel ben ik bewust hoe je met kinderen omgaat die op het internet zitten. Ook hiervoor geldt dat ik er tot nu toe altijd goed uit kom en daardoor geen methode zoek. Ook denk ik dat deze nog moeilijk te vinden zijn.

Ziet u verschillen bij de kinderen die gepest worden op de klassieke manier en bij kinderen die met cyberpesten te maken hebben? Is er een verschil in de rol van de pester of die van de groep?

Een duidelijk verschil is dat kinderen het zwart op wit hebben. Ik denk dat de indeling en invulling van het klassieke pesten redelijk gelijk staat aan dat van cyberpesten. Er is een pester een groep meelopers en een slachtoffer. Dat cyberpesten niet face to face is werkt drempelverlagend. Ik denk dat je met meer aspecten te maken hebt als je te maken krijgt met het cyberpesten. Er kunnen veel kinderen mee gemoeid gaan. Het zal dus anders aangepakt moeten worden. Vooral de technische aspecten verschillen met het klassieke pesten. Ik denk niet dat het schoolmaatschappelijk werk daar voldoende van op de hoogte is.

Hoe ziet u cyberpesten in de toekomst binnen het schoolmaatschappelijk werk?

Ik denk dat we er regelmatig mee in aanraking zullen komen. Dus is het zaak dat schoolmaatschappelijk werkers op de hoogte zijn van de ontwikkelingen. Ik vind niet dat we "alles" hoeven te weten, maar wel kennis van de digitale zaken en waar informatie te halen is. Zelf vraag ik nu vaak de kinderen als ik iets niet weet/begrijp of kijk op internet. Het is handig dat die informatie ook binnen je instelling is.

Bijlage 5

Interview met, Lieke Hornstra, schoolmaatschappelijk werker, te X.

Plaatsnaam wordt in verband het praktijkvoorbeeld niet benoemd.

Wat is de positionering van het school maatschappelijk werk binnen de school/scholen waarin u werkzaam bent?

De gemeente X heeft jaren geleden er voor gekozen om een aantal uren schoolmaatschappelijk werk in te zetten, zowel voor de basisscholen als het vmbo. De vraag hierna kwam uiteraard vanuit het onderwijs zelf. De gemeente koopt drie uur schoolmaatschappelijk werk per week in voor de scholen.

Er vinden structurele overleggen plaats en ik loop zelf af en toe even binnen of we bellen elkaar. Het schoolmaatschappelijk werk neemt deel aan het ZAT team.

Zijn er opleidingsdagen/congressen die u heeft bijgewoond over cyberpesten? Met welke reden wel of juist niet? Wat waren uw beweegredenen hiervoor en is dit een meerwaarde voor u geweest om meer bekend te worden met cyberpesten? (was dit voor of nadat u deze problematiek tegen kwam in u caseload?)

Vanuit de sluitende aanpak van de gemeente is het actiepunt cybeipesten op de agenda gezet. Begin van dit schooljaar zijn er daarom voorlichtingsavonden geweest op alle basisscholen over cyberpesten. Zowel voor de kinderen als voor de ouders en leraren. Volgend jaar wordt deze voorlichting ook gegeven op het vmbo.

De voorlichtingsavond heb ik bijgewoond en daar heb ik voornamelijk nieuwe dingen opgestoken over de gevaren op het internet waarvan je, je niet altijd bewust bent. Dat heb ik als zeer nuttig ervaren. Maar het heeft mij geen nieuw materiaal opgeleverd betreffende de manier hoe ik mijn hulpverlening kan verbeteren als het om cyberpesten gaat.

Op welke manier(en) bent u bekend geworden met het cyberpesten binnen het school maatschappelijk werk? Zijn er dingen die u mist?

Ik wist natuurlijk al van cyberpesten voordat ik met deze functie begon. Vanuit scholen heb ik als eerste signalen gehoord over het cyberpesten. Middels bijeenkomsten vanuit de verschillende disciplines. Bij de sluitende aanpak is cyberpesten voor het eerst echt op de agenda gezet als gezamenlijk actiepunt. Daarnaast heb ik zelf een boek gekregen dat specifiek over cyberpesten gaat. Ik heb de pestprotocollen gelezen van de scholen waarin ook het cyberpesten wordt benoemd.

Welke taken behoren tot de taken van het school maatschappelijk werk en dan vooral met betrekking op pestproblematiek (afbakening beroep).

Scholen hebben allemaal hun eigen pestprotocol en hebben lessen over pesten verwerkt in hun schoolprogramma. Het is belangrijk dat je als schoolmaatschappelijk werker duidelijk maakt aan de scholen, de jongeren en hun ouders, dat hierover gepraat kan worden. Juist omdat er vaak, maar niet altijd, meer achter zit dan alleen een "cyberpest incident", wat vaak al impact genoeg heeft. Wat betreft "de dader(s)" geldt wat mij betreft precies hetzelfde voor "de slachtoffers". Ik merk alleen dat slachtoffers sneller naar het schoolmaatschappelijk werk worden verwezen, maar de daders niet. Die worden bijvoorbeeld op school gestraft of, als het zeer ernstig is, komt de politie erbij.

Ik denk dat het onze taak als schoolmaatschappelijk werker is, om betere voorlichting te geven aan belanghebbenden dat ook daders vaak hulp nodig hebben.

Welke taak heeft het schoolmaatschappelijk werk in het signaleren van cyberpestproblematiek?

Wij leven niet dagelijks met de jongeren. Docenten, ouders, begeleiders doen dit wel. Het is vooral aan deze groep om signalen goed op te pikken.

Als u de definitie van cyberpesten leest op het blad wat ik u heb gegeven (bijlage 7 paragraaf 1, herkent u dit dan binnen u caseload? (komt dit vaak voor, is dit iets van de laatste jaren of maanden enzovoort)

Specifieke aanmeldingen op grond van cyberpesten komt niet veel voor. Dit is pas één keer gebeurd. Er worden wel jongeren doorverwezen omdat ze gepest worden en/of zelf ook pesten. Dan blijkt wel vaker dat cyberpesten een deel hiervan uitmaakt.

Mijn scriptie is geschreven vanuit drie groepen namelijk; de pester, het slachtoffer en de groep. Deze zullen besproken worden aan de hand van de volgende drie stadions; wat er vooraf gebeurde, wat tijdens het pesten afspeelde en wat de consequenties erna waren voor de drie partijen. Dit zijn terugkerende punten in onderstaande vragen.

Kunt u meer vertellen over de situaties waarbij u te maken heeft gehad met cyberpesten.

Slachtoffer of pester hebben zich nog nooit direct gemeld. Vaak via ouders of via de zorgcoördinator of docent van school.

Signalen die jongeren afgeven kunnen heel divers zijn. Bij doorverwijzing naar schoolmaatschappelijk werk geven ze verschillende signalen door; huilen, boos of teruggetrokken. Vaak is het verhaal al een keer door de jongere verteld en is het met leraren en of ouders besproken. De eerste stap is dan al gezet.

In een specifiek geval had een jonge meid een vriendje op een andere school. Die heeft op een sekssite een foto van een onbekende volwassen vrouw in een zeer seksueel getinte houding geplaatst met daaronder de tekst dat als lezers contact wilde hebben met deze vrouw ze contact moesten opnemen met dit meisje. Haar naam en msn stonden daarop. Vervolgens is dit bekend geworden op haar school en hebben veel jongeren op die school die site gezien. Ze kreeg ook veel nare reacties op haar msn die ze in het begin uiteraard niet begreep. Hierover is op school gepraat met de groep en dat is goed gegaan. Vervolgens is de jongen ook nog bij haar geweest om zijn excuses aan te bieden en het goed te maken. Het was volgens hem een grapje waarvan hij niet wist dat het deze gevolgen had. Het meisje vond het heel erg en gaf aan dat ze op de lagere school al veel werd gepest. Ze was bang dat het nu op het vmbo weer mis zou gaan. Dit ging om "outiiig", zie bijlage 7 paragraaf 2.

Welke signalen heeft u als maatschappelijk werker opgevangen? (pester, groep, slachtoffer)

Geen enkele, omdat het zich op school en thuis afspeelde. Pas bij de aanmelding van het slachtoffer kreeg ik het te horen wat er was gebeurd. Ik weet wel dat dit met haar klas is besproken omdat inmiddels iedereen had gezien wat er was gebeurd. Eerst heeft school met haar en haar ouders gepraat waarna dit op een zorgvuldige manier is besproken met haar klas. De pester zit op een andere school. Signalen van de dader kan ik dus niets over zeggen.

Weet u hoe het kind functioneerde voordat het gepest werd? (Waren er signalen, voordat het kind werd gepest?)

Er waren al signalen dat ze werd gepest op school. Dit gebeurde ook al op de basisschool.

Welke methode(n) gebruikt u voor slachtoffers van het klassieke pesten? En welke voor de pesters en de groep? Wat zijn uw beweegredenen hiervoor?

Ik heb vroeger sociale vaardigheidstraining gegeven aan jongeren. Ik gebruik hiervan oefeningen in mijn gesprekken met de jongeren.

Wat is uw ervaring met deze methode(n)? Oftewel zag u gedragsveranderingen bij depester of bij het slachtoffer? Was de groep ook betrokken bij de hulpverlening of hoe werd deze erbij betrokken?

Verschillend. Jongeren worden zich vooral meer bewust van hun eigen gedrag. Hoe reageren ze? Wat is hun houding? Zelf laten zoeken naar oplossingen.

Welke methode gebruikt u bij kinderen die cyberpesten of die gecyberpest worden? (welke methoden werken preventief en welke worden ingezet als het cyberpesten al heeft plaatsgevonden? Wat zijn uw beweegredenen hiervoor? Hoe ziet u bovenstaande terug in methoden?)

Dezelfde als bij gewoon pesten. Hierbij moet ik aangeven dat pesten altijd een onderdeel is van de hulpvraag. Ik denk dat er sowieso een preventieve werking uitgaat van het feit dat een jongere gesprekken voert met een schoolmaatschappelijk werker. In het algemeen geef je de jongere meer zelfvertrouwen mee, leren ze praten over zichzelf en zich niet te schamen voor wie ze zijn. Ik vind het belangrijk dat het accent gelegd wordt op datgene wat een jongere wel kan en waar diegene goed in is. Een positieve benadering en complimenteren doen een hoop. Sommige jongeren beginnen helemaal te stralen als je zegt datje het knap vindt dat ze goed kunnen praten, dat er zo snel vorderingen zijn en dergelijke.

Ziet u verschillen bij de kinderen die gepest worden op de klassieke manier en bij kinderen die met cyberpesten te maken hebben? Is er een verschil in de rol van de pester of die van de groep?

Het enige wat ik kan bedenken is dat de cyberpester vaak "andere" pesters zijn dan de klassieke pesters. Het is veel "makkelijker" om te cyberpesten. En de gepeste geeft minder snel aan dat hij of zij gepest wordt. Het is onzichtbaar.

Hoe ziet u cyberpesten in de toekomst binnen het school maatschappelijk werk?

Voor het schoolmaatschappelijk werk zie ik geen verschil. Wel dat de problematiek zal gaan toenemen. Het is wel goed dat er op school in groepsverband aandacht wordt besteed en dat er voor ouders en scholen voorlichting komt over de signalering ervan.

Bijlage 6

Interview met Alice Vlotters, coördinatrice van pestweb, te Utrecht,

Kunt u kort vertellen wat uw website inhoud en wat het doet voor slachtoffers van cyberpiesten?

'Pestweb' is een uitgebreide website voor kinderen, jongeren, ouders en leerkrachten. We hebben veel informatie en daarnaast kun je bellen, e-mailen en chatten. Chatten is alleen voor kinderen en jongeren.

Wat is uw functie binnen deze organisatie? En wat zijn andere functie's binnen de organisatie? Welke opleidingen zijn vereist?

We zitten met zeven parttime medewerkers, die allemaal drie dagen werken. Ik ben coördinatrice en stuur het geheel en het team aan. Ik zorg voor de inhoudelijke deskundigheid, dat de website op orde blijft en dat er nieuwe producten komen. Daarnaast organiseer ik conferenties en geef trainingen over pesten zowel aan het onderwijs als daarbuiten.

Ik heb zelfpsychologie gedaan en als ik na het team kijk is het verder heel divers. We hebben een medewerker die bij de kindertelefoon heeft gewerkt en psychologie heeft gestudeerd. Weer een ander heeft onderwijskunde, Spaans, of sociologie gestudeerd. Medewerkers hebben niet altijd een hulpverleningsachtergrond. Ze zijn bijna allemaal universitair of HBO opgeleid en ik zorg ervoor dat ze deskundig zijn om dit werk te kunnen uitvoeren.

Een kind dat opbelt moet een hoge drempel over. Kinderen die gepest worden schamen zich, voelen zich schuldig en hebben het gevoel dat het allemaal aan hen zelf ligt. We vinden het belangrijk om kinderen op hun gemak te stellen. Daarnaast proberen we te begrijpen waarom het zo erg is voor het kind. Begrip tonen en zorgen dat het kind zelf oplossingen bedenkt waarin wij ondersteunen en stimuleren in de aanpak. Vooral de oplossingen uit een kind zelf laten komen om het zelfvertrouwen weer te versterken. Dat hebben de kinderen echt nodig. We hebben herhaalcontacten, maar veel gesprekken, vooral via de e-mail, is eenmalig. We vragen wel als het gesprek eenmalig is of ze willen laten weten hoe het gaat. Als het goed gaat zijn kinderen allang weer met andere dingen bezig en laten ze vaak niets meer van zich horen.

Merken jullie tijdens het hulpverlenen verschil tussen pesten en cyberpesten? Hoe is de verhouding tussen het klassieke en het cyberpesten? Hoelang geleden is het begonnen?

Degene die hulp zoeken zijn kinderen die op de klassieke manier gepest worden en vaak komt cyberpesten er nog eens een keertje bovenop. Het gebeurt eigenlijk zelden dat de kinderen ons alleen maar voor het cyberpesten benaderen.

Meisjes en vrouwen zoeken meer de hulpverlening op en praten er meer over. Jongens en mannen die gaan er vaak anders mee om. Die zoeken minder vaak de praatwegen.

Het pesten via msn gebeurt veel. Elkaar zwart maken, spullen kapot maken, laten struikelen, banden kaïpot maken, dus ze worden ook op msn gepest. Het hoort echt al bij dat rijtje.

Pestweb bestaat vanaf 2004. Geluiden over pesten waren er voor die tijd al wel, maar op een bepaald moment worden de geluiden steeds sterker. Het mag er ook steeds meer zijn en wordt niet meer gezien als alleen plagen, maar ook erkend als pesten. Wij zien het zeker al die vier jaar voorkomen.

Zijn er opleidingsdagen/congressen die u heeft bijgewoond over cyberpesten? Met welke reden wel of juist niet? Wat waren uw beweegredenen hiervoor en is dit een meerwaarde voor u geweest om meer bekend te worden met cyberpesten?

Ik geef nu zelf conferenties, maar ik ben aan de informatie gekomen door veel te lezen, op internet te zoeken, conferenties bij te wonen en veel met mensen te praten. Je begrijpt pas wat het is als je zelf in die wereld zit en weet hoe het gaat en hoe makkelijk het is om elkaar uit te schelden. Als je er niks mee hebt, dan kun je, je er ook weinig bij voorstellen. Die actie van SIRE 'stop digitaal pesten' is echt een katalysator in het geheel geweest. Vanaf dat moment is er veel meer aandacht gekomen voor cyberpesten, ook van de ouders.

Is ervaring voldoende bij het schoolmaatschappelijk werk om hulpverlening te kunnen bieden of is het van groot belang dat er meer cursussen/scholingen komen over dit onderwerp en waarom wel of waarom niet?

Dat is zeker van groot belang. De schoolmaatschappelijk werker is een persoon die ik weinig tegen kom binnen de school. Dat jij hier kwam met deze vraag, vond ik heel bijzonder. Zelden hoor ik het woord schoolmaatschappelijk werker vallen binnen het onderwijs. Er wordt wel over de vertrouwenspersoon en de interne begeleider gesproken, die worden ook overal bij betrokken. Het schoolmaatschappelijk werk is eigenlijk net als de artsen van de GGD, die zijn er af en toe en verder staan ze er helemaal buiten. Ze zijn slecht in zicht en te weinig op school. Dat werkt niet.

Ik ben van mening dat het belangrijk is dat schoolmaatschappelijk werkers scholing volgen en dat je geen hulpverlening alleen op ervaring kan doen.

Kinderen komen er niet mee dat ze gepest worden en zeker niet bij een onbekende. Ze gaan al nauwelijks naar een vertrouwenspersoon toe, die zijn al ver van hun bed, laat staan het schoolmaatschappelijk werk. Ik denk alleen de kinderen die heel ernstig gepest worden zullen deze stap durven zetten, maar* dan speelt het ook al jaren. Het zal mooi zijn als een schoolmaatschappelijk werker er sneller bij is.

Het is duidelijk dat veel cyberpesters en slachtoffers niet binnen komen in de hulpverlening (18 van de 53 schoolmaatschappelijk werker heeft te maken gehad met cyberpesten). Heeft u een idee hoe dit kan en wat vind u ervan?

Dat is bijzonder, omdat het tegenwoordig bijna standaard onderdeel is van het klassieke pesten. Ik kan me voorstellen dat ze de kinderen niet tegenkomen omdat ze er niet naar vragen. Als je er niets van af weet dan praat je er ook niet over door en richt je, je vooral op het klassieke pesten. Als je gaat doorpraten op pesten van mensen, dan kom je er vaak wel achter. Op het moment dat je er niet over doorpraat en niet de kennis hebt, zul je dat niet krijgen. Dat geldt ook voor artsen, als die geen kennis hebben van het hele terrein, dan stellen ze ook niet de goede vragen en komt er geen goede diagnose. Het is een kwalijke zaak, want schoolmaatschappelijk werkers moeten op alle terreinen worden bijgeschoold. Ze moeten gewoon weten wat kinderen kan overkomen en wat er aan de hand is. Vooral wat betreft pesten, want dat is toch al zo'n taboe. Alles wat je kunt inzetten moet je inzetten naar kinderen toe. Je moet laten merken dat je er wat vanaf weet.

Als we niet boven op het cyberpesten springen, dan wordt het pesten in deze maatschappij alleen maar erger. We worden steeds individualistischer. De maatschappij verhardt. We komen steeds meer voor onszelf op en we zitten natuurlijk in een overvolle maatschappij waar we bezig zijn om ons eigen territorium af te bakenen. Daarnaast hebben mensen een kort lontje. De neiging om te pesten is behoorlijk aanwezig en als je dan technisch allerlei middelen aanreikt die kinderen kunnen inzetten en heel spannend en uitdagend zijn, geeft je ze wapens in handen om het pesten te laten toenemen.

Hoe komt het dat kinderen wel met hun vragen naar jullie toe durven te stappen maar niet een stap zetten richting de hulpverlening?

Het schoolmaatschappelijk werk staat buiten de school en het zijn geen bekende gezichten. Een vertrouwenspersoon is al niet bekend binnen de school en die is nog werkzaam binnen de school. De drempel is hoog.

Op het moment dat je meedraait in de groep en de kinderen kennen je en dat hoeft niet wekelijks te zijn, maar je praat af en toe met ze, dan ben je benaderbaar voor ze. Ons vinden kinderen doordat ze gaan zoeken op internet, dat is toch het medium voor kinderen. Digitaal zijn wij makkelijk te vinden. Eigenlijk zal het maatschappelijk werk ook digitaal veel makkelijker te vinden moeten zijn voor kinderen, omdat dit het medium van onze jeugd is.

Hoe zal de hulpverlening in kunnen springen op deze problematiek?

- Zichtbaarder worden en dan vooral digitaal;
- Meer bekendheid naar de kinderen toe, zodat ze weten wie ze aan kunnen spreken;
- Zelf geschoold, waardoor je weet waar je over praat en waar je op door moet vragen;
- Eerder bij de hulpverlening betrokken zijn; dus intensiever contact met leerkrachten en interne begeleiders.

Door de positie van het schoolmaatschappelijk werk is het lastig om duidelijk naar buiten te treden. Ze staan buiten de school, waardoor ze voor kinderen verder weg staan. Je kunt wel een folder maken, maar veel kinderen lezen die niet eens. Als je echt wat wil betekenen binnen de school dan zal je ook iets moeten doen zodat kinderen weten van, die mevrouw die hoort daar bij.

Het is meer profileren naar de buitenkant. Wat is een goede PR, hoe bereik je kinderen.

Welke methode(n) gebruikt u voor slachtoffers van het klassieke pesten? En welke voor de pesters en de groep? Wat zijn uw beweegredenen hiervoor?

Het '5-sporenbeleid' hanteer ik naar scholen toe. Bij het chatten gebruiken we als hulpverleners het 'vijf fasenmodel'.

Wat is uw ervaring met deze methode(n)? Of zag u gedragsveranderingen bij de pester of bij het slachtoffer? Was de groep ook betrokken bij de hulpverlening of hoe werd deze erbij betrokken?

Deze methoden hebben zeker effect als je er goed mee om gaat en ze goed toepast.

Welke methode gebruikt u bij kinderen die cyberpesten of die gecyberpest worden? Wat zijn uw beweegredenen hiervoor?

Cyberpesten is een vaak onderdeel van het gewone., daarom richten we ons vooral op het klassieke pesten. Bij cyberpesten geven we dan adviezen over wat je kunt doen op technisch gebied. De doelstelling is dat kinderen weerbaarder worden en voor zichzelf gaan opkomen. Dat is de doelstelling die zowel bij het klassieke pesten als bij het cyberpesten wordt gehanteerd. Plus technische tips.

Ziet u verschillen bij de kinderen die gepest worden op de klassieke manier en bij kinderen die met cyberpesten te maken hebben? Is er een verschil in de rol van de pester of die van de groep?

Dat weet ik niet. Kinderen die gepest worden op de klassieke manier, worden ook vaak gepest op de digitale manier, dus het zijn vaak dezelfde kinderen. Kinderen die op beide vormen worden gepest zijn vaak hun weerbaarheid al kwijt en hun zelfvertrouwen. De gevolgen worden alleen maar erger. Normaal was je thuis veilig, maar nu ben je ook thuis niet meer veilig. Je zet de computer aan en het pesten gaat gewoon weer door. De onveiligheid in je eigen wereld gaat heel erg toenemen.

Ziet u dat de invloed van cyberpesten anders is op de ontwikkeling van een kind dan het klassieke pesten?

Het komt vaak samen voor, dus het versterkt de invloeden van het klassieke pesten. De kinderen voelen zich nog meer geïsoleerd en nog meer alleen. Het vertrouwen wordt nog meer beschadigd en vooral de onveiligheid speelt een grote rol. Het kind is gewoon nergens meer veilig en kinderen hebben veiligheid nodig om zich goed te voelen, om te kunnen leren en te kunnen leven.

Is het nodig cyberpesterslachtoffers, pesters, anders te begeleiden dan slachtoffers, pesters, van het klassieke pesten?

Het vraagt andere middelen en andere technieken. Als je gaat praten met kinderen over digitaal pesten, moet je ook achter de computer met ze kijken. Zo moet je afweten van de technische aspecten zoals: blokkeren of berichten sturen naar de provider. Bij elk soort pesten moet je praten, maar er zijn wel degelijk verschillen in hoe je het kunt aanpakken. Voor cyberpesten geldt ook het '5-sporenbeleid'. De pester, het gepeste kind, ouders en het team moet op één lijn staan en de klasgenoten moet je er ook bij betrekken. Voor cyberpesten moet je ook de technische zaken weten. Het '5-sporenbeleid' is één van de weinige aanpakken die werkt. Cyberpesten is "makkelijker" aan te pakken doordat er technische dingen in zitten. Je kunt blokken of een kind even achter internet weghalen. Het is ééndimensionaler. Een kind wat klassiek wordt gepest is onderdeel van een groepsproces. Het kind wordt uitgestoten, dus er gebeurt wat in die groep. Als je echt wat wilt doen met het pesten dan moet je ook wat gaan doen met die groep.

Hoe zou het schoolmaatschappelijk werk hulp moeten verlenen, zodat ze in de toekomst beter hun doelgroep kunnen bereiken?

Ideaal zal zijn als een schoolmaatschappelijk werker vaker binnen de school komt en standaard deel uit maakt van het Zorg Advies Team, veel bekender is bij de kinderen, kennis heeft van het onderwerp en ook goed interventies kan doen.

Bijlage 7

Bijlage van het interview

7.1 Definitie cyberpesten

Cyberpesten wordt ook wel digitaal of elektronisch pesten genoemd. Cyberpesten houdt in: alle manieren om een ander te pesten maar dan via digitale wegen zoals internet en mobiele telefoon. Uitschelden stalken treiteren en dergelijke maar dan nu middels een chat, mailtje, sinsje, een digitaal opgenomen en verstuurd filmpje of fotootje, een telefoongesprek, Screensaver en noem maar op.

7.2 Vormen cyberpesten:

- **Flaming:** online gevechten middels elektronische scheldberichten die over en weer worden gestuurd bijvoorbeeld in een chat.
- **Harassment:** het herhaaldelijk sturen van scheldberichten, in e-mail of chat.
- **Dissing:** het online kwaadaardig roddelen over iemand om hem of haar reputatie en goede naam te beschadigen.
- **Outing:** het openbaar maken van iemands privé-foto's of filmpjes. Dat kan via het doorsturen van deze foto's of filmpjes met een mobieltje, maar ook door het maken van een website over deze persoon.
- **Trickery:** uitlokken dat iemand privé-informatie geeft om dit vervolgens online te zetten of aan anderen te versturen.
- **Exclusion:** Het isoleren van iemand van de groep door bijvoorbeeld in een gezamenlijke chat (dus met meerdere kinderen) niet tegen iemand te chatten.
- **Cyberstalking:** Het herhaaldelijk en veelvuldig lastig vallen van iemand. Bijvoorbeeld door wanneer iemand online komt en wil chatten, hem of haar meteen lastig te vallen. Of door bijvoorbeeld elke dag iemand tientallen scheldmails of sms'jes te sturen.

73 Cijfers internet gebruik en cyberpesten

- 98% van de kinderen in Nederland surft op internet
- 90% van de kinderen msn-t
- 55% msn-t dagelijks 15% van de kinderen treitert op internet
- 12% van de kinderen wordt wel eens gepest via internet
- Meisjes worden vaker digitaal gepest dan jongens
- 33% pest terug
- 40% zegt dat klasgenoten soms digitaal gepest worden
- 15% zegt het vaak voor iemand op te nemen als die via internet gepest wordt.
- 45% vindt digitaal pesten net zo erg als 'gewoon' pesten
- 77% weet wie het doet
- 56% vertelt dit aan vrienden
- 37% vertelt dit aan ouders
- 24% vertelt dit aan de leerkracht

Bijlage 8

De enquête

Naam:

Functie:

Definitie Cyberpesten:

Cyberpesten wordt ook wel digitaal of elektronisch pesten genoemd. Cyberpesten houdt in: alle manieren om een ander te pesten maar dan via digitale wegen zoals internet en mobiele telefoon. Uitschelden stalken treiteren en dergelijke maar dan nu middels een chat mailtje smsje een digitaal opgenomen en verstuurd filmpje of fotootje, een telefoongesprek, Screensaver en noem maar op (Delver & Hop, 2007, p.14).

1 Herkent u dit binnen uw caseload?
(maak het antwoord dat op u van toepassing is dikgedrukt)

0 Ja

0 Nee

2 Heeft u behoefte om meer over dit onderwerp te weten?
(maak het antwoord dat op u van toepassing is dikgedrukt)

0 Ja

0 Nee

Heeft u op of aanmerkingen dan kunt u deze hieronder kwijt:

Bijlage 9

De uitnodiging

Onderwerp:
Uitnodiging voor Training aanpak
digitaal pesten

Kenmerk:

Datum:

m e i

Geachte

Digitaal pesten: Onderschat probleem

Scholen hebben er steeds vaker mee te maken: jongeren die elkaar via internet en mobiele telefoon pesten. Pesten via e-mail, (anoniem of onder een valse naam verstuurd), het zetten van intieme of gemanipuleerde foto's op internet, bedreigingen per sms. De meeste leerlingen vertellen dit niet aan hun leerkracht. Hierdoor wordt het probleem onderschat of niet opgemerkt door de omgeving.

Op woensdag 10 september 2008 is er een training over de aanpak van digitaal pesten, speciaal gericht op het schoolmaatschappelijk werk. Deze bijeenkomst vindt plaats op het APS, Zwarte Woud 2, te Utrecht Lunetten. De tijd is 9.00 tot 12.30 uur.

Tijdens een training leert u om te gaan met de varianten van digitaal pesten. De volgende onderwerpen worden behandeld:

- Kinderen en internet
- De leuke en riskante kanten van Internet
- Vormen van digitaal pesten
- Aanpak van digitaal pesten, zowel curatief als preventief
- Rol en verantwoordelijkheden van de school bij de aanpak
- Rol van de schoolmaatschappelijk werker bij digitaal pesten.

De kosten voor deze training zijn € 175,00 euro.

U kunt zich **tot 1 september 2008** inschrijven voor deze training bij Ellen Hondius, e-mail: e.hondius@aps.nl

Met vriendelijke groet,

Alice Vlottes,
coördinator Pestweb